



# Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

## Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

**Danskernes Historie Online** er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

### Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

### Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

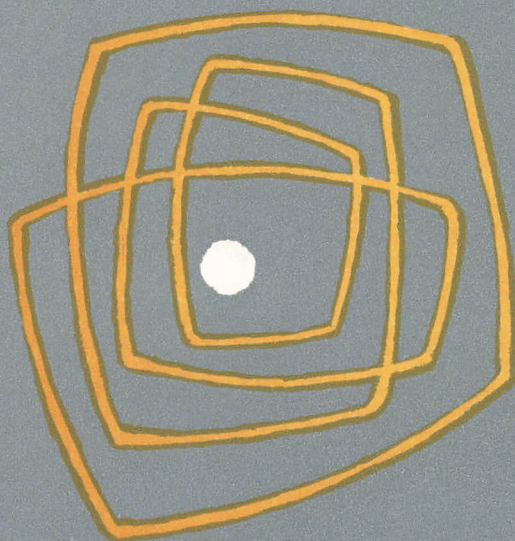
### Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

17

# ASKOV LÆRLINGE



ÅRSSKRIFT 1970

UDGIVET AF  
ASKOV HØJSKOLES ELEVFORENING  
FEBRUAR 1971

STATENS PÆDAGOGISKE STUDIESAMTALE

# ASKOV LÆRLINGE

ÅRSSKRIFT 1970

UDGIVET AF  
ASKOV HØJSKOLES ELEVFORENING  
FEBRUAR 1971

# Raghuvir Sahay

## BEKENDTSKAB MED SOLEN

Jeg bemærker planterne under det lange vindu,  
hvordan de læner sig mod solen.  
Spurven er begyndt at samle strå  
på gesimsen, iår som alle andre år;  
planterne og vinduet er ikke de samme,  
og heller ikke spurv og gesims —  
nye væsner, nye ting fra år til år.

Hvor virkelige er disse roser,  
på nippet til at springe ud og blomstre, falde?  
Risikoen for at falde gir dem deres klare form.

Planterne læner sig, som trækker solen i dem.  
De hvisker til verandaen: solen, se solen!  
Verandaen er opmærksom på solen.

Spurven hopper efter endnu et strå  
på en brise kommer duften af roser i knop,  
af kommende sommer.

Hvor virkeligt er mit bekendtskab med solen?

Mange historier fortæller om spurvens rede,  
hvert år en ny historie:  
hvert års rede har en særlig vellugt,  
nærmest som sollys,  
nærmest som et minde,  
nærmest som en varme,  
nærmest som en nærhed.

En blid brise og en udstrakt himmel.  
en himmel klar uden dis eller skyer.  
En blid brise og lys.  
Lyset som jeg tror er mit alene,  
det lys hvori den ydre himmel blåner,  
lyset på verandaen, en blid brise og forår.

Dette digt er oversat fra hindi af Erik Stinus. Det findes i det bind af »Folkenes Digtning« (redigeret af Jørgen Sonne), der hedder »Indisk Lyrik i Dag«, i oversættelse ved Erik Stinus (Rhodos), 1970. Redaktionen af Dansk Udsyn vil herved gerne gøre opmærksom på dette indiske bind. Det indeholder digte af mere end en snes nulevende indiske digtere, oversat fra hindi, bengali, panjabi, tamil og andre indiske sprog, og det giver et intenst udtryk for det indre selvgjør, der kan gribe en moderne inder ved sammenstødet mellem europæisk modernisme og gammel indisk tænkemåde.

# Legende og sandhed

*En juletale*

Sådan som juleevangeliet er fortalt af evangelisten Lukas har det tydeligt nok form af en legende af den slags som også har med det eventyrlige at gøre. Som et eventyr lyder det, at himlens konge fødes i en stald. Som en legende-agtig overdrivelse, at der fór engle ned fra himlen, en himmelsk hærskares mangfoldighed, der sang lovsange til den nyfødtes ære og udråbte ham til at være verdens frelser. Og som en understregning af hans samhørighed med folket berettes det at det var hyrder der oplevede alt dette, hørte udråbelsen, og hørte at der blev talt om en stor glæde der skulle vederfares hele folket. De skyndte sig ind til byen og fandt tegnet der var blevet givet dem, Josef og Maria, og et barn der lå i en krybbe. Og da de fortalte hvad de havde været vidne til, gjorde det et stærkt indtryk på Maria, og hun gemte alle disse ord i sit hjerte.

Hvoraf kommer denne legende-agtige form i beretningen? Og i det hele taget — hvorfor gik der kun så kort tid efter hans død, før legenderne tog fat også på beretningerne om hans livshistorie?

Man kan undre sig over det. Men måske er det alligevel i dette tilfælde ikke så underligt. Ganske vist — legender kan have deres udspring i mange forskellige forhold. Men når det drejer sig om manden fra Nazareth, kan der vist ikke være tvivl om at de har deres udspring i det overvældende indtryk han gjorde på sine omgivelser, mens han levede. Vi kender alle den ejendommelighed at visse mennesker gør et stærkere indtryk på os end andre. Der findes mennesker med en stærk personlig udstråling, og andre med en mindre stærk, eller næsten slet ingen. Der findes mennesker med en ubehagelig udstråling, eller en kedsom-

melig, man frastødes næsten med det samme, og andre der har det lige modsat. De virker dragende måske, eller befriende, man føler sig hjemme ved at være sammen med dem. Man lytter uvilkårligt til hvad de siger.

Dostojevskij fortæller i sin bog »Det døde hus« fra sin tugthustid i Sibirien om en fange der havde en usædvanlig stærk personlig udstråling, af en dæmonisk, næsten djævelsk art. Orlov hed han. I årevis havde han været eftersøgt af politiet som den mest frygtede massemorder i hele det russiske område. Han havde myrdet kvinder og børn og oldinge uden nogen særlig grund, eller rettere — uden nogen anden grund end den at han kunne lide at myrde. Dostojevskij beskriver ham som vidt forskellig fra den forbrydertype der svælger i vilde og tøjlesløse laster og lidenskaber. Det mest karakteristiske ved Orlov var tværtimod hans næsten ubegrænsede selvbeherskelse. Jeg har aldrig hverken før eller senere truffet et menneske med en så stærk og stålsat karakter, hedder det i Dostojevskijs omtale af ham. Det syntes som om alle lidelser og en hvilken som helst straf var ude af stand til at gøre indtryk på ham, og som han ikke frygtede noget som helst i verden — og det til trods for at han både var lille og spinkel af bygning. Hvad der især prægede hans optræden var et ganske ejendommeligt hovmod. Han så på alt og alle med en utrolig ringeagt, ikke at han stillede sig hovmodigt an. Tværtimod. Det lå simpelthen i hans natur, at sådan var han. Jeg tror ikke, skriver Dostojevskij, at der i hele verden fandtes noget som helst der ville være i stand til at bringe ham ud af fatning. På alt hvilede hans øjne med en ro, som om intet mellem himmel og jord kunne sætte ham i forbavselse. Vi var alle bange for ham, skønt han intet gjorde for at forkrække os.

Denne Orlov må altså have haft en usædvanlig stærk personlig udstråling, en udstråling der satte skræk i alle der kom i nærheden af ham. Også Jesus af Nazareth havde en stærk og meget personlig udstråling — af en helt anden art. Engang kom han forbi nogle fiskere ved Genezareth sø. De sad og reparerede deres redskaber, han standsede et øje-

blik og sagde noget til dem, og straks efter rejste de sig og gik med ham, skønt de aldrig havde set ham før. En anden gang var det et sindssygt menneske der gav sig til at råbe op og skrike i vilden sky, allerede da han på afstand blev opmærksom på ham, og til trods for at han ikke kendte ham, men da Jesus talte til ham, faldt han til ro og blev sig selv igen. Og det skete ikke blot med en enkelt, det skete med mange. Gang på gang hører vi om sindssyge mennesker, som man den gang kaldte dæmonbesatte, at de ved samværet med ham blev befriet fra deres vildskab og følte sig helbredt.

Hans personlige udstråling må have været usædvanlig stor, ikke alene over for de syge, men over for alle. På alle gjorde han det indtryk at noget usædvanligt var på færde, noget egenartet. Det egenartede var blot ikke noget der gjorde mennesker forskrækkede, som i det tilfælde der blev nævnt før. Tværtimod. Det var noget der gjorde den fortvivlede frimodig, noget der gav den syge et nyt håb, noget der rev den ensomme ud af hans ensomhed og gav ham et nyt liv, eller rettere — gav ham livet på ny, hans eget liv, det liv som det var hans opgave at leve i forhold til sig selv og andre. Ofte fortælles der om ham i forbindelse med måltider. Han spiste med de fine, og han spiste med dem der var sat uden for samfundet, moralsk og standsmæssigt. Og ofte hændte det, navnlig med de sidste, at de bagefter følte sig overbevist om at de havde siddet til bords med hinanden i guds rige.

Et usædvanligt menneske må han have været. Eller rettere — det usædvanlige var vel egentlig blot, at her var der endelig for engangs skyld et menneske, mens alle vi andre — i forhold til ham i hvert fald — egentlig ikke er andet end vrængbilleder. Vrængbilleder af hvad vi havde mulighed for at være. Med ham brød lyset frem midt i den mørke vinter om nat ved Bethlehem, står der et sted. Lad være at det sted hvor han blev født ikke hed Bethlehem, men noget helt andet. Det er uden betydning. I virkeligheden ved vi ikke hvor han blev født. De tre andre evangelier nævner intet om stedet. Og lad være at det er en



legendarisk overdrivelse, at det den nat han blev født, blev lyst som om dagen, fordi en mangfoldighed af engle viste sig på himlen og forkyndte fred på jorden. En ting er i hvert fald rigtigt — at der var mennesker for hvem der ved mødet med ham blev tændt lys i deres tilværelse, både fordi der blev givet dem noget, og fordi der blev krævet noget af dem. Og det underlige var, at det der blev givet, og det der blev krævet, var det samme. Der blev givet dem at leve, og der blev krævet af dem, at det skulle de gøre. De skulle elske livet for livets egen skyld i stedet for at elske sig selv og deres egne forestillinger om livet. Og mærkeligt nok — med dette krav eller denne gave over sig — med syndernes forladelse over sig — blev alting anderledes. Pludselig var der ikke mere noget der hastede. At få livet foræret på ny er det samme som at få tiden foræret, tid til at leve — her og nu. For mange var dette så overraskende, så befriende, så helt ud over hvad man var vant til, at de blev overbevist om at det egenartede ved ham var noget guddommeligt. De kaldte ham messias.

Også hans modstandere var overbevist om at der var noget usædvanligt på færde i hans liv. Noget overnaturligt — troede de at det var, noget dæmonisk. De var overbevist om — og det sagde de også rent ud — at han var besat af djævelen, at det ville undergrave både deres religion og moral og alt hvad der hidtil havde været hellig skik i landet, hvis han fik lov at fortsætte sin virksomhed. Begge parter, både de som følte sig befriet af ham, og de som stod ham imod, har tydelig nok været behersket af stærke lidenskaber. Ingen af dem har været i stand til at forholde sig ligegyldigt til ham. Begge var overbevist om, at det i forhold til ham ikke drejede sig om noget der bare var opsigtsvækkende, men om noget der var livet om at gøre. For modstanderne var det livet om at gøre at få ham ryddet af vejen. For dem der var grebet af hans ord og skæbne var det livet om at gøre at kunne leve af den virkelighed der var kommet ind på livet af dem under samværet med ham, en virkelighed der var så overvældende at de — når de bagefter skulle sige hvad de havde oplevet — ofte kom til

at benytte sig af den legendariske udtryksmåde, sådan som f. eks. Lukas gør det i sin måde at fortælle om hans fødsel på.

Når Lukas har givet sin beretning en legendarisk form, er det altså ikke tilfældigt. Han gør det uden tvivl af to grunde. For det første fordi den legendariske form, som allerede nævnt, var et forsøg på at give udsagnet en særlig gyldighed. Jo mægtigere *dét* var der skulle udtrykkes, jo stærkere det greb lidenskaberne, greb frygten og håbet, des mere blev der brug for en overmægtig poesi der sprængte alle forestillinger om hvad der var muligt. Og da fandt Lukas det nødvendigt ikke bare at antyde lidt almindelig julestemning eller lidt spagfærdig julesang, men at berette om en himmelsk hærskares mangfoldighed.

Den anden grund til at Lukas benyttede den legendariske form var, at sådan udtrykte man sig ved visse lejligheder i det sprog man var fortrolig med i den græsk-romerske verden, der jo den gang beherskede landene omkring Middelhavet, også Palæstina. Det sprog Lukas benytter sig af er nemlig i meget høj grad i familie med de ritualer man anvendte i romerriget i forbindelse med kejserdyrkelsens forskellige ceremonier. Også kejserens fødselsdag blev undertiden fejret som en dag hvor hele verden var i bevægelse. Kejseren blev ved en sådan lejlighed hyldet som »verdens frelser og befrier«, ikke blot af jordiske mennesker og himmelske væsener, men også af dyrene. Selv fuglene sidder på denne dag i træerne og synger: Ave Cæsar! Om løven hedder det at den, når det kejserlige fredsrige bryder frem i sin fuldkommenhed, ikke mere vil gøre noget væsen fortræd, thi løven har lært barmhjertighed af kejseren som den højeste dyd der kan tænkes hos en hersker.

I de kristne menigheder nægtede man som bekendt at tage del i den kejserlige statsreligion. Når de kejserlige ritualer hengav sig til beskrivelse af kejserens guddommelige påklædning, hævdede man i menigheden at han ingenting havde på. Han kalder sig rig, og dog er han fattig, hedder det i et modskrift imod kejserreligionen; han kalder sig

klog og dog er han en nar; han kalder sig barmhjertig men er i virkeligheden grusom.

Men hvor meget man end afviste den officielle statsreligion, så forhindrede det ikke at man benyttede sig af det officielle sprog. Og det er uden tvivl det Lukas har gjort. Det er fra det officielle sprog den legendariske form og de eventyrlige udtryk i hans beretning har deres oprindelse. Men det ejendommelige er at det ikke på nogen måde afsvækker indtrykket af hvad han beretter. Tværtimod. Beretningen bringer os til at opleve os selv på en anden måde end vi vistnok i almindelighed gør det. Den bringer os til at opleve at vi ikke ville kunne leve, hvis ingen havde medfølelse med os, hvis ingen havde barmhjertighed med os.

Lukas har på dette punkt muligvis også en polemisk hensigt, når han i sit sprogbrug hentyder til de kejserlige ritualer, der omtaler kejseren som barmhjertig. Idet han flytter dette ritual — eller dele deraf, eller måske blot stemningen i det — fra kejseren over på en anden, fremkommer der en polemisk brod, der måske kan formuleres sådan: Det er meget godt at kejseren er barmhjertig, men kan man nøjes med det, kan man leve af en barmhjertighed der henter sit indhold fra en eller anden form for statsmagt. Og kan man stole på den. Kan man være sikker på at den ikke pludselig slår over i sin modsætning, kan man være sikker på at det der ser ud som barmhjertighed ikke i virkeligheden er en eller anden form for ubarmhjertighed. Han kalder sig klog og er dog en nar, han kalder sig barmhjertig, men er i virkeligheden grusom, hedder det i modskriftet mod de kejserlige ritualer. Så direkte siger Lukas det ikke. Men han siger at hvis mennesker søger en medfølelse der er så ubetinget, at det lader sig gøre at leve af den, så må de søge et helt andet sted hen i verden end til en tilsyneladende velvillig statsmagt. Og så fortæller han om et barn der blev født og lader en himmelsk hærskares mangfoldighed af engle forkynde fred på jorden, mens de lovsynger den almægtige, fordi han har velbehag i mennesker.

Man kunne så spørge: hvor ved han nu det fra, at den almægtige har velbehag i mennesker? Det ved han fra sit møde med manden fra Nazareth. Han havde ganske vist ikke selv mødt ham, men han havde mødt ham igennem det som andre havde fortalt om ham. Og så stærkt havde dette gjort indtryk på ham at han ikke betænker sig på at gribe til det kejserlige ritualsprog, når han skal fortælle om hans fødsel, og anvende det på sin egen manér. Det var gået op for ham at verdens egentlige hersker ikke var en kejser der bruger magt eller anvender vold, men et magtesløst menneske, så magtesløst som et barn i vuggen, og samtidig så ejendommelig i sin magtesløshed, at det blev en afsløring af noget guddommeligt, af et sindelag, der var noget andet end medlidenhed i småborgerlig forstand, var et skæbnefællesskab med alle dem han fik med at gøre.

I hvert fald — sådan var der dem der oplevede ham, de flokkedes om ham, toldere og syndere og tvivlsomme gade-piger, de følte sig befriede ved at møde ham. Mens andre havde den modsatte opfattelse. Det havde de moralsk skrå-sikre, de religiøst magthavende, og de lovkyndige, juristerne og rigsdagen. De var overbevist om at det var satan selv der var på spil. De indså hurtigt at han — ved sin blotte eksistens — var en trussel imod deres magtposition, de forfulgte ham, de lod ham arrestere, de dømte ham til døden som en forbryder.

Og så var dét forbi — skulle man have troet. Men det var det alligevel ikke. Der blev noget tilbage, da han var borte. Og det der blev tilbage var ham selv, det lys han havde tændt i mørket, visheden om at tilværelsen i sit inderste væsen ikke er behersket af tomhed eller meningsløshed, heller ikke bare er behersket af retfærdighed, men — af barmhjertighed.

Det var grunden til at man bagefter brugte ejendommelige udtryk om ham, dels gamle nedarvede udtryk, dels helt nye. Man kaldte ham messias (det var et gammelt udtryk), og man kaldte ham et nyt menneske eller »det andet menneske« (det var et nyt udtryk). Ligesom Adam var det første menneske, var Kristus det andet menneske. Og lige-

som Adam var noget nyt i forhold til hele den skabte verden, sol og måne og dyr og planter, sådan var også Kristus noget nyt, et nyt menneske i forhold til hvad mennesker ellers er. Og det nye var — ikke at han var et menneske der plagede andre med at ville være noget for dem, men at han var uden bekymring for hvordan det gik ham selv, en ubekymrighed der ikke bestod i ligegladhed, men bestod i at han aldrig kom i den situation at han bragte sig selv i sikkerhed og lod en anden i stikken. Altid var han værge-løs over for det som øjeblikket krævede af ham. Alt hvad der mødte ham var virkeligt, om det var nød eller sorg eller fest eller glæde, om det var en farisæer der stillede sin fromhed til skue eller en tolder der råbte om barmhjertig-hed, om det var en død på en bære, eller gæster ved et bryllup hvor vinen var sluppet op. Aldrig kunne han holde sig udenfor. I alle forhold var han ramt af den lidelse eller fryd, at han oplevede de andres skæbne som sin egen. Hans medfølelse var med andre ord ikke bare en slags nedladende eller bedrevidende medlidenhed, men et skæbnefællesskab der lod ham ane hvad det var der ødelagde livet for den anden, hvem den anden end var, en skøge eller en af de moralsk korrekte. Og han anede hvor frie mennesker kunne blive, og hvor uforbeholdne de kunne blive, i deres forhold til andre og i deres forhold til sig selv, hvis de blev befriet fra det der tyngede dem: sygdom eller fortvivlelse, religiøs eller moralsk selvretfærdighed.

Aldrig optrådte han som moralprædikant. Når hans ord undertiden kunne blive til piskeslag, som da han råbte: Vé jer, I farisæere, I binder tunge byrder på andre, men selv rører I dem ikke med en finger, var det et nødråb mere end det var moralsk forargelse over farisæernes for-kerte opførsel over for andre, det var et udtryk for ulykke over at mennesker ødelagde sig selv med deres egen selv-sikre uangribelighed, og et udtryk for medfølelse med dem. Denne utrættelige selvbekræftelse hos de selvretfærdige er i virkeligheden den værste form for narkomani der findes, en slags evig selvberuselse, der gør det umuligt for den berusede at få øje på andet i verden end sig selv og sin egen

uangribelige rigtighed. Hvad Jesus ville var at han ville befri mennesker, han ville befri de blinde fra deres blindhed, de moralsk skråsikre fra deres uangribelighed, de fortvivlede fra deres håbløshed. Og hvis de evangeliske beretninger er rigtige, var det jo også noget der bestandig skete ved hans møde med andre.

Bestandig udgik der en mægtighed fra ham som ingen kunne undgå at mærke, heller ikke de moralsk selvberusede. Det var jo derfor de hadede ham — disse ufejlbarlige, som holdt på deres værdighed mere end gud holder på sin.

Det mærkelige er blot at til trods for denne mægtighed var han bestandig hjælpeløs over for dem der havde magten. Da de arresterede ham, måtte han følge med. Da de spyttede ham i ansigtet, måtte han finde sig i det. Da de henrettede ham, kunne han ikke stille noget op imod det. Og dog var han Kristus for dem der følte sig befriet af ham. Og at han var Kristus vil sige at han var den almægtiges tegn på jorden.

Er den almægtige da magtesløs? — Tilsyneladende er han magtesløs. Den almægtighed der behersker os i dag har ganske andre navne end det der er midtpunktet i vore evangelier. Den har navne som kapital og teknik, effektivitet og organisation, propaganda og indoktrinering og andet lignende. Mere og mere af vor tilværelse bliver for hver dag der går reguleret af upersonlige kræfter. Ganske vist har man forsøgt midt i dette magthurlumhej ligesom at reservere nogle enkelte fredede områder, hvor hverken videnskaben eller teknikken eller indoktrineringen er i stand til at klare problemerne, og hvor der altså skulle være en plads til Vorherre, som en slags hjælpemotor ved siden af tilværelsens egentlige drivkræfter og magtfaktorer. Men det er vist indlysende at en gud der er henvist til at opholde sig i særlige reservater — eller lakuner, sociologiske lakuner, videnskabelige lakuner — ikke er særligt meget værd som gud betragtet. Eller som Søren Kierkegaard engang udtrykte det: Fanden skulle være gud på de betingelser.

Det er da også et ganske andet billede af gud der møder os i julens tekster, ikke billedet af en almægtig herre der drøner og tordnet og tromler sin vilje igennem hen over enhver modstand, men billedet af et barn i en krybbe. Barnet er ikke gud, men barnet er guds tegn på jorden, guds søn, et udtryk for at lige så hjælpeløst som et barn er, lige så hjælpeløs er den medfølelse, der er tilværelsens egentlige mening. Den er hjælpeløs over for voldsmagten. Og dog er den almægtig. Den er det eneste der bliver tilbage at leve af, når voldsmagten ikke kan mere, når babelstårnet vælter, når effektiviteten ophæver sig selv af lutter overeffektivitet, når vi ikke mere kan stille noget op over for døden. Og den er det eneste der er at leve af, også nu, midt i den hensynsløshed som den moderne gigantomani på de fleste af tilværelsens områder i dag påtvinger os alle.

»Vi må betragte hinanden med ærbødighed, står der i en roman af en moderne græsk forfatter. Og vi må lade være at gøre de andre ondt, for også de skal dø ligesom vi«. Det var det mærkelige ved barnet fra Bethlehem, manden fra Nazareth, at han betragtede menneskene med ærbødighed, og at han gjorde det på en sådan måde at mange efter mødet med ham var overbevist om den sandhed som Lukas giver udtryk for på sin måde, når han fortæller om sang der fyldte himmelrummet: Ære være gud i det højeste, og fred på jorden. Der er en hersker i verden som har velbehag i mennesker, verdens egentlige hersker.

Lad mig til sidst citere Bob Dylan. En af hans sidste beatsange handler om netop denne hersker. »Father of the Night« hedder den, og er en hymne til ham der er far til nat og dag, ham der fjerner mørket og lærer fuglen at flyve, ham der er far til hveden og alt det grønne på mark og i skov. Han satte regnbuen på himlen, han gjorde bjergene høje og dækkede dem med skyer. Han er far til de sorte og de hvide, han er far til ensomhed og smerte, til kærlighed og regn. Han er far til din længsel og til dit hjertes bøn.

Han er dit eneste håb.

*Knud Hansen.*

## Fremtidens sorte USA

**D**er findes to autoritative Beskrivelser af den fagre nye Verden, De forenede Stater vil være omskabt til i Løbet af de næste femten Aar. Den ene staar at læse i Betænkningen fra Nationalkommissionen om borgerlige Uroligheder, nedsat i Juli 1967 af Præsident Johnson efter de blodige Racerejsninger i Newark og i Detroit i samme Maaned. Kommissionen havde Staten Illinois' Guvernør Otto Kerner som Formand.

En konservativ Beregning af Negerbefolkningens Vækst, skriver Kommissionen, viser, at i 1985 vil der være 30.7 Millioner Negre i De forenede Stater. Siden 1950 er 98 pCt. af Negerbefolkningens Vækst foregaaet i Storbyomraaderne og 86 pCt. i de egentlige Storbykerner. I 1966 levede der i samtlige amerikanske Storbykerner 12.1 Million Negre. I 1985 vil dette Tal være steget til 20.3 Millioner. Allerede i Dag har tre amerikanske Storbyer sort Befolkningsflertal. Det er Forbundshovedstaden Washington, hvor cirka tre Fjerdedele af Befolkningen er Negre, Newark i New Jersey og Gary i Indiana. Inden 1985 vil yderligere ti Storbyer have udskiftet sit hvide Flertal med et sort. Det er New Orleans, Richmond i Virginia, Baltimore, Jacksonville i Florida, Cleveland, St. Louis, Detroit, Philadelphia, Oakland i Californien og Chicago. Allerede i Dag er Negerbørnene i Flertal i det offentlige Skolevæsen i 12 af disse 13 Byer, for Negerbefolkningen er langt yngre end den hvide Befolkning, og en langt større Procentdel af de hvides Børn sendes i Privatskoler. Foruden disse 13 Storbyer med sort Befolkningsflertal i 1985 vil følgende Storbyer faa et sort Flertal i de offentlige Skoler inden 1985: Dallas, Pittsburgh, Buffalo, Cincinnati, Harrisburg i Pennsylvania, Louisville i Kentucky, Indianapolis og Hartford og New Haven i Connecticut. Og sort Flertal i de offentlige Skoler betyder sort



Befolkningsflertal i Løbet af ganske faa Aar, fordi det fremskynder den hvide Befolknings Flugt.

De politiske og sociale Følger af denne Udvikling beskriver Kerner-Kommissionen paa denne Maade:

— Hvis Negerbefolkningen som Helhed udvikler endnu stærkere Følelser af at være blevet spærret inde med Urette og forskelsbehandlet, vil mange af dens Medlemmer gaa ind ikke blot for Optøjer, men for det Oprør, som i Dag kun prædikes af en Haandfuld. Voldshandlinger i stor Stil, efterfulgt af hvid Gengældelse, kan blive Følgen. Det er meget tænkeligt, at denne Spiral kan føre til en Slags Apartheid i Byerne med halvvejs Krigsretstilstand i mange Storbyer, Negrenes tvangsmæssige Anbringelse i raceadskilte Boligkvarterer og en drastisk Indskrænkning af den personlige Frihed for alle Amerikanere, men navnlig for Negrene. En alvorlig Konsekvens af denne Udvikling kan blive den varige Tilvejebringelse af to Samfund: et i Hovedsagen hvidt, bosat i Forstæderne, de mindre Byer og de tilstødende Omraader, og et i Hovedsagen sort besat i Storbyernes Indre. Vi er godt paa Vej til netop en saadan Deling af Nationen, skriver Kerner-Kommissionen.

Den anden autoritative Beskrivelse af Fremtidens amerikanske Storbyersamfund staar at læse i 14. og sidste Bind af Milton Eisenhower-Kommissionens Betænkning om Aarsagerne til og Midlerne til at forhindre Vold i det amerikanske Samfund. Kommissionen blev nedsat af Præsident Johnson fjorten Dage efter Mordet paa Senator Robert F. Kennedy i Juni 1968 og havde Præsident Eisenhowers Broder, den tidligere Rektor for Johns Hopkins-Universitetet Milton Eisenhower, som Formand. Milton Eisenhower-Kommissionen tager Traaden op, der hvor Kerner-Kommissionen slap den.

— I de sidste tre Aartier, skriver Kommissionen, har vor Nations Hovedbekymringer været for det første det nationale Forsvar, for det andet Økonomiens Vækst og for det tredje — og mere nyligt — Rummets Erobring. Disse Op-gaver har slugt mere end to Tredjedele af alle Unionens

Udgifter og omkring Halvdelen af samtlige Unionens, Enkeltstaternes og Kommunernes Udgifter. Vi har udkastet enorme Planer til Fremme af Nationens indre Velfærd og til Overvindelse af nogle af Nationens indre Problemer, men paa Grund af farlige inflatoriske Tendenser og en føderal, statslig og kommunal Beskatning, der allerede er naaet op paa et Niveau uden Fortilfælde, har vi ikke været i Stand til at faa bevilget Midler til Gennemførelse af disse Projekter i et Omfang, der staar Maal med Maalsætningen. Konsekvensen af dette Mønster for Fordelingen af Nationens Ressourcer er et enormt Kvantum utilfredsstillende Behov og Forventninger. Intet Sted er dette mere indlysende end i vore kriminalitetshærgede Storbyomraader, hvor 65 pCt. af vor Befolkning i Dag lever. I Mangel af en massiv Indsats bliver vore Byer ogsaa misdannede af, hvad mere velstaaende Borgere foretager sig, der ønsker Tryghed for sig selv, deres Familier og deres Investeringer. Den Tryghed, de skaffer sig, er ikke den Tryghed uden Frygt, der kommer af, at man angriber Voldsforbrydernes Aarsager. Det er snarere den skrøbelige Tryghed, der opnaas ved individuelle Foranstaltninger til Selvforsvar. Det er paa den Maade, at den Vej, vi har valgt til Imødegaaelse af Voldsforbrydernes voksende Problem, begynder at revidere vore Byers fremtidige Form. I Mangel af en effektiv offentlig Indsats vil disse Byer om faa Aar sandsynligvis se saadan ud:

— De centrale Forretningskvarterer i Byerne, der vil være omgivet af blandede Omraader, der stadigt hastigere forvandles til Slum, vil i Dagtimerne være delvis beskyttede af store Mængder Mennesker paa Indkøb eller paa Arbejde i Forretningsejendommene plus Tilstedeværelsen af væsentlige Politistyrker. I Nattetimerne vil de ligge øde hen, naar man undtager Politiets Patruljer.

— Bolig-højhusene og afspærrede Beboelsesomraader vil være beskyttet af privat Vagtposter og mekaniske Sikkerhedsforanstaltninger og vil være forvandlet til befæstede Celler for de Dele af den højere Middelstand med høje Indkomster, der lever i de dyreste Dele af Byerne.

— Forstadskvartererne, der geografisk vil være langt fjernede fra den indre By, vil i Hovedsagen være beskyttet derved, at de beboes af økonomisk homogene Grupper, og at de befinder sig paa stor Afstand af de Befolkningsgrupper, der har størst Tilbøjelighed til at begaa Forbrydelser.

— I Mangel af en skarp Omlægning af Unionens og Enkeltstaternes Politik vil Besiddelse af Vaaben være saa godt som universel i Forstæderne. Hjemmene vil være befæstede med mange forskellige mekaniske Forsvarsforanstaltninger fra Gitre foran Vinduerne til elektroniske Overvågningsinstrumenter. Bevæbnede Borger-Frivillige i Biler vil supplere de utilstrækkelige Politipatroljer i Kvartererne nærmere den indre By, og yderligtgaaende venstreradikale og højre radikale Grupper vil være i Besiddelse af enorme Arsenaler, som kan tages i Anvendelse under eller uden nogensomhelst Provokation.

— Motorveje bygget til stærk Fart og afpatroljerede vil tjene som beskyttede Korridorer mellem de trygge Byomraader, og private Biler, Taxa'er og Erhvervskøretøjer vil rutinemæssigt være udstyret med Panserglas, let Panser og andre Sikkerhedsforanstaltninger. Indendørs Garager og bevogtede Parkeringspladser vil være til Raadighed i beskyttede Bygninger i og nær den indre By, og bevæbnede Vagtposter vil være stationeret i alle Former for offentlige Transportmidler.

— Gaderne og Boligkvartererne i den indre By vil i forskelligt Omfang være utrygge, og Ghetto-Slumkvartererne vil være Hjemsteder for Terror og udbredt Kriminalitet og vil i Nattetimerne maaske være totalt uden for Politiets Kontrol. I disse Omraader vil bevæbnede Vagtposter beskytte alle offentlige Bygninger og Anlæg: Skoler, Biblioteker og Legepladser.

— Imellem den utrygge indre By, hvor Tilstandene stadigt forværres, og paa den anden Side Nettet af trygge velhavende Omraader og beskyttede Korridorer, vil der ikke unaturligt opstaa et voksende Had og en stadig dybere Kløft. Voldshandlingerne vil tage yderligere til, og de velstaaende Forsvarsforanstaltninger vil blive stadig mere omfattende.

— Individuelt og i betragteligt Omfang uden at vi egentligt ønsker det, lukker vi os selv inde i Fæstninger paa et Tidspunkt, hvor vi kollektivt burde være i Gang med at bygge de store aabne humane Bysamfund, vi er i Stand til at skabe. —

Lad os for et Øjeblik antage, at disse to Analyser af centrale Udviklingstendenser i det amerikanske Samfund ved Indgangen til Halvfjerdserne er korrekte — og større Autoriteter end Kerner- og Eisenhower-Kommissionerne findes ikke paa dette Omraade — saa er det altsaa den Fremtid, som det hvide amerikanske Middelklasse-Samfund maa se frem til for sig selv og sine Børn, og som det gør Oprør mod. Det hvide Middelklassemfundets Filosofi er udtrykt med foruroligende Prægnans af det halvgale Menneske Eric Hoffer, en tidligere Havnearbejder, der har etableret sig som Forfatter og Quasifilosof, og som tages lige netop saa alvorligt, at han blev fundet værdig til at være Medlem af Milton Eisenhower-Kommissionen. »Den jævne Mand er i Færd med at rejse sig, og en Dag gaar han hen og vælger en Politibetjent til De forenede Staters Præsident,« har han sagt.

»Den glemte Amerikaner«, »det store tavse Flertal« — begge Udtryk er Richard Nixons — staar saa nogenlunde for det samme som Begrebet »den forsømte Middelstand«. »De er mine Mennesker. Vi taler det samme Sprog,« har Nixon sagt om dem. Hvem er de, og hvor mange er de?

En nøje sociologisk eller økonomisk Definition er ikke mulig. Den glemte Amerikaner er hvid, men han er ikke en WASP, en hvid angelsaksisk Protestant, der engang var, hvad man kunde kalde den statsbærende Befolkningsgruppe i dette Land. De hvide etniske Mindretalsgrupper, Irsk-Amerikanerne, Italiensk-Amerikanerne, Polsk-Amerikanerne, Tysk-Amerikanerne, Amerikanerne af jødisk Afstamning, for blot at nævne de største af de hvide etniske Mindretal, udgør i Dag det meget store Flertal af den forsømte Middelstand. Der er ikke Tale om en Middelstand i den traditionelle europæiske Forstand. Den omfatter saa godt som alle Arbejdere, forudsat at de er hvide. Ekspedienten

i Drug Store'n og den 70-aarige Taxachauffør, som foretrækker at køre 75—100 Dollars ind om Ugen til sig selv frem for efter et langt Liv ved en Drejebænk at skulle leve af en Folkepension paa 150 Dollars om Maanednen, vil begge bedyre, at de tilhører Middelklassen. Økonomisk er Begrebet maaske lettest at indkredse. Det er Folk med en Familieindkomst paa mellem 5.000 og 15.000 Dollars om Aaret. Holder man sig til denne Definition, saa falder 26.3 Millioner hvide Familier ind under det amerikanske Middelstandsbegreb eller et Sted mellem 100 og 110 Millioner Amerikanere. Den af Regeringen beregnede saakaldte Fattigdomsgrænsen ligger lige i Underkanten af 4000 Dollars om Aaret for en Familie paa 4, og de samme offentlige Myndigheder anslaaer, at en Familie paa 4 skal have en Aarsindkomst paa 10.000 Dollars for at kunne opretholde en beskeden Levestandard. Tager man Aarsindkomsten som Udgangspunkt, saa udgør Middel-Amerikaneren 61 pct. af Landets samlede hvide Befolkning. Paa den anden Side er det indlysende, at Aarsindtægten ikke er nogen gyldig Definition. At tilhøre Middelstanden er en Sindstilstand mere end et Spørgsmaal om Aarsindtægten. Det sublime Udtryk for denne Sindstilstand er den Mand, der i Dag beklæder Nationens højeste Embede, den Richard Nixon, som af sin fattige, gudfrygtige, karakterfaste Moder blev lært op i alle Middelamerikanerens Dyder: Selvhjulpethed, Nøjsomhed, Sparsommelighed, Flid, Fædrelandskærlighed og en aggressiv Vilje til at kæmpe sig igennem, kæmpe sig frem, den Richard Nixon, som i Dag søger sin aandelige Vejledning hos saadanne Tros- og Følelseslivets Giganter som Vækkelsesprædikanten Herr Billy Graham og den facile Modepræst Herr Norman Vincent Peale. Hvis Eric Hoffer har Ret, saa er Richard Nixon den sidste Løsning, før den jævne Amerikaner lægger sin Skæbne i Hænderne paa en Politibetjent.

Ni Tiendedele af samtlige Middelamerikanere er enten hvide blue collar-Arbejdere i Fabrikerne, paa Byggepladserne og i Landbruget eller hvide white collar-Arbejdere, det vil sige Kontorfolk og Servicefunktionærer i Erhvervs-

livet og i Administrationen, eller gamle Mennesker, for hvem Arbejdsdagen er hørt op, og som nu ikke har stort andet end den beskedne Folkepension eller den lille af Fagforeningen sikrede Pensionsordning plus en beskedne Opsparing at leve af. Det er gjort op, at den første Kategori omfatter cirka 40 Millioner Mennesker, den anden cirka 36 Millioner og den tredje cirka 20 Millioner. De ældste af dem oplevede den store Krise efter 1929 eller i hvert Fald de trange Trediver, da Amerika kæmpede sig Vej ud af Krisen. De ældre kæmpede paa alle Amerikas Slagmarker Jorden over under den anden Verdenskrig, de lidt yngre var med i Korea, dengang alt var saa enkelt og letfatteligt, og Løgner og Ondskaben det var den anden Part, Sandheden og Godheden og Offerviljen det var een selv. De har faaet deres Verdensbillede slaaet i Stykker, det Flag, de kæmpede under, og som saa mange af deres jævnaldrende faldt under, trampet og spyttet paa, og de Værdier, de kritiskløst mente havde Evighedsværdi, kasseret og forhaanet af en ny Generation, af Negrene, som tror, at Samfundet skylder dem alt, uden at de selv behøver at udrette noget-somhelst, og af en forkælet Studenterungdom, der i Stedet for at passe sine Studier brænder Universitetsbygninger ned, indlader sig paa Slagsmaal med Politiet og søger Ly bag de Studier, de forsømmer, for at undgaa at blive sendt til Vietnam. Dette store tavse Flertal har sine egne Helte. Præsident Nixon er ikke af dem. Ham forholder man sig mærkeligt køligt overfor, skønt han er en af deres egne. Heltene, det er Vicepræsident Agnew, det er Californiens Guvernør Ronald Reagan, det er Georg Wallace, Alabamas tidligere Guvernør, det er Lester Maddox, Georgias Guvernør, som ved, at Negre skal behandles med Rifler, det er San Francisco State College's Rektor Dr. S. I. Hayakawa, som ved, hvordan man skal behandle Studenterrebeller, det er Chicagos Borgmester Daley, hvis Politi har dokumenteret, at det forstaar sig lige godt paa oprørske hvide Studenter og sort Pantere. Naar George Wallace fik næsten 10 Millioner Stemmer — eller 13.5 pCt. af samtlige Stemmer ved Præsidentvalget i 1968, var det aldeles ikke, fordi han er

Racist, hvad det er tvivlsomt, om han er, men fordi han talte, som dette hvide Smaakaars-Amerika tænker.

I Fjor Efteraar bestilte det politiske Ugeblad Newsweek Gallupinstituttet til at foretage en Undersøgelse af, hvordan dette tavse Flertal, den bekymrede hvide Smaakaars-Amerikaner, tænker, disse 61 pCt. af det hvide Amerika, hvis Aarsindkomst balancerer mellem 5 og 15.000 Dollars. 46 pCt. mener, at De forenede Stater har forvandlet sig til det værre gennem Tresserne, og kun 36 pCt. har en anden Mening. 58 pCt. mener, at det bliver endnu værre i det næste Tiaar, og kun 19 pCt. tror, at det bliver bedre. 63 pCt. synes, at Politiet bør have mere Magt, og 85 pCt. synes, at de sorte Rebeller behandles alt for mildt, og 84 pCt., at Studenterdemonstranterne behandles alt for mildt. Til Negrene forholder de sig saadan: 73 pCt. synes, at Negrene selv burde have gjort noget for at rydde op i Slumkvartererne, og 55 pCt. synes, at Negrene selv er i Skyld i, at deres Arbejdsløshedsprocent er dobbelt saa stor som de hvides. Et overvældende stort Flertal af de hvide Smaakaarsfolk — varierende fra  $\frac{2}{3}$  til  $\frac{16}{17}$  — synes, at Negrene har bedre Muligheder, end de selv har haft for at faa velbetalt Arbejde, skaffe deres Børn en god Uddannelse, skaffe sig gode Boliger til rimelige Huslejer og faa Hjælp fra det Offentlige, naar de bliver arbejdsløse. Kun 25 pCt. synes, at Raceintegrationen i Skolerne bør fremmes, og kun 2 pCt. vil gaa med til, at Børn skal anbringes i Skolebusser og transporteres til fremmede Skoler, for at der kan blive tilvejebragt en racemæssig Balance i Skolerne. Skønt Astronauterne er blandt deres Helte — disse store stærke tavse Mænd, hvis Intelligens og Vid, i hvert Fald at dømme efter, hvordan de udtrykker sig i Offentlighedens Paahør, hører hjemme paa et otteaarigt Barns Niveau — og skønt Maanens Erobring for dem er en ny Bekræftelse af Nationens skæbnebestemte Overlegenhed, er det store Flertal af dem inderligt imod, at der spildes Penge paa Rumrejser. Der er langt flere, der synes, der bruges for mange Penge paa Forsvaret, end der vil være med til at give Militæret flere Penge. De er forargede over Ungdommens seksuelle Frigø-

relse og Narkotikamisbrug, som de finder undergraver Nationens Moral, og over, at Højesteret har kendt den tvungne Morgenbøn i Skolerne for grundlovsstridig og er paa Vej til at gøre det samme med den tvungne Salut til Flaget, som Skolerne i mange Stater har Pligt til at indlede Dagen med. De har mærket Inflationen udhule deres Løn og deres Opsparing. De har levet deres hele Liv i smaa Kaar og haardt Arbejde, og nu kommer en ny Generation af langhaarede Studenter-Oprørere og oprørske Negle, der foragter deres Værdimaal: det haarde Arbejdes Værdighed, Familiens Fredhellighed. Om det saa er den hvide Overklassen, det øststatslige Etablissemets tre fornemste akademiske Status-Symboler, Harvard, Yale og Princeton, saa sparker de til den jævne Amerikaner. Han kan ikke faa sine Sønner ind paa disse tre Universiteter, for han har ikke Raad, men han ser, at Negeren kan faa sine Sønner optaget; blot de intellektuelle Forudsætninger er i Orden, saa vil Harvard, Yale og Princeton skaffe dem de nødvendige Stipendier.

Dette det forsømte hvide Amerikas, det hvide Smaa-kaars-Amerikas, Opstand er en politisk Kendsgerning af lige saa stor Vægt som den sorte Rejsning eller den hvide akademiske Ungdoms Oprør mod Vietnamkrigen og mod, hvad de betragter som det etablerede Samfunds falske Værdimaal. Hvor kommer disse Mennesker — der altsaa udgør cirka Halvdelen af den samlede Befolkning — fra i politisk Forstand, hvor er de paa Vej hen, hvor befinder de sig politisk i Dag?

De allerfleste af dem vilde for en Menneskealder siden have hørt hjemme i det demokratiske Parti i den Skikkelse, Franklin Roosevelt gav dette Parti under den store Krise i Tredivernes Begyndelse, dengang han byggede et helt nyt demokratisk Parti op som en Koalition af de hvide etniske Mindretal i Nordens Industristater og Storbysamfund, af Sydstaternes halvautoritære Eetpartisystemer, af Negrene, af Katolikkerne, af Jøderne og af Landbruget. Under den politiske Terrorbølge, opkaldt efter Senator Joseph McCarthy, der gik over Amerika i Aarene lige før og lige efter 1950, var mange af dem McCarthyister saa nogen-



lunde af de samme Grunde, som de nu gør Oprør mod, at *deres* Samfundsorden trues af Undergang. De stemte for Eisenhower i 1952 og i 1956. Adlai Stevenson, dette mærkelige Produkt af det liberale Nord- og Øststats-Etablisement, var aldrig deres Mand. Kennedy bragte dem ikke tilbage i Folden. Først efter sin Død blev han en Slags Gudebillede for dem. I Virkeligheden har de været politisk hjemløse siden Eisenhower. Raceuroen, Ungdomsoprøret og den af Oprustningen og Vietnamkrigen skabte Inflation — den første Kennedys, den anden Lyndon Johnsons Værk — jog dem ud af det demokratiske Parti. Det er en Befolkningsgruppe, den største og talstærkeste i Dagens Amerika, paa Vandring bort fra eet Parti, det demokratiske, men ikke nødvendigvis paa Vej over i det andet, det republikanske. Snarere kan den sammenlignes med den populistiske Bevægelse, den folkelige Smaakaars-Radikalisme, der erobrede den politiske Magt i mange Stater i Syden og i Midtvesten i Halvfemserne og det første Aarti af dette Aarhundrede, i Oprør mod Datidens Etablisement. I Syden endte Populismen i en vulgær og brutal Rasedemagogi, i Norden var dens sidste Giftplante Senator Joseph McCarthy. Denne nye Populisme, den forsømte og glemte hvide Smaakaars-Amerikaners Bevægelse, staar i visse Henseender en hel Del til Højre for den oprindelige Populisme. Den forlanger Loven og Ordenen opretholdt med væbnet Magt, med Politiets og Nationalgardens Magt, og synes ikke at være anfægtet af nogen Forestillinger om, at sociale Reformer i Tide og en Udenrigspolitik, der ikke havde tildelt De forenede Stater Opgaven at være denne Verdens Politibetjent, maaske vilde have afværget det Sammenbrud af deres egen Verdens Tryghed, som Tresserne bragte med sig. De er saa stærke — eller i hvert Fald saa talstærke —, at denne Senats-Etablisementets uudgrundelige Pryd, den konservativ-republikanske Senator Margaret Chase Smith fra Maine, der i disse Dage for tyve Aar siden var en af de første Politikere, der offentligt turde sige, at Senator Joseph McCarthy var en Fare for sit Land, nu forleden saa sig forpligtet til at advare om, at skulde de radikale Protestbevægelser af sort eller hvid Ob-

servans stille Dagens Amerika over for Valget mellem et Sammenbrud af Samfundsordenen eller politisk Undertrykkelse, saa vilde Amerika vælge den politiske Undertrykkelse. Her er i en given Situation det sikre Flertal bag den Politibetjent, man maaske en Dag anbringer i Det hvide Hus. Men det er kun i Spørgsmaalet om Lovens og Ordenens Opretholdelse, om at holde Neger-Radikalismen og den hvide Studenter-Radikalisme nede, om at rense Samfundet for seksuel Løssluppethed, at den glemte og forsømte hvide Amerikaner er højreradikal. Han forlanger ogsaa bedre sociale Foranstaltninger for de gamle og de syge og de arbejdsløse, for selv han befinder sig i farlig Nærhed af disse de værste Trusler mod hans egen Tilværelse. Han kræver bedre Skoler for sine Børn og bedre Boligforhold for de fattige. Og ingen af disse Ting er Hovedpunkter paa det republikanske Partis Program. Han er træt af at være Stemmekvæg for noget Parti, men han har endnu ikke formaaet at skabe sig sin egen partipolitiske Interesseorganisation — undtagen her og hist paa det lokale Plan, i Californien f. Eks., i Georgia, i Minneapolis, hvor han i Fjor valgte en Kriminalbetjent til Borgmester paa et Løfte om at tage Magten fra de rige Forstæders privilegerede Etablissement og gøre Vorherre til sin nærmeste politiske Raadgiver.

Det store politiske Spørgsmaal i Halvfjerdsernes Amerika er, om det er muligt for Richard Nixon at gøre dette hvide Smaakaars-Amerika, Middel-Amerika, den forsømte Amerikaner, det store tavse Flertal, til Kernen i en helt nye politisk Flertalskoalition, saa grundlæggende forskelligt fra det traditionelle republikanske Parti, som den Rooseveltske Flertalskoalition af 1933, der holdt sammen en lille Menneskealder, var grundlæggende forskelligt fra det demokratiske Parti i den første Tredjedel af dette Aarhundrede. Dette Spørgsmaal maa finde sin Afklaring ved Præsidentvalget i 1972. Af den gamle demokratiske Flertalskoalition er der i det mindste to Grupper, det aldrig vil blive muligt for ham at trække over i det republikanske Parti. Det er Negrene og Jøderne. Men de katolske Stemmer vil nødven-

digvis gaa til det Parti, som de hvide Arbejdere gaar til. Det er den hvide Arbejder og lille Funktionær, Richard Nixon maa trække til sig, hvis det republikanske Parti skal blive den næste Generations Flertalsparti. Denne nye Middelklasse af hvide Arbejdere og Smaaafunktionærer er intetst middelklassebevidst og det paa et Tidspunkt, hvor den saakaldte højere Middelklasse, den i europæisk Forstand klassiske Middelstand, er begyndt at skamme sig over og at kassere sine hidtidige Værdier. Det er denne højere Middelstands Sønner og Døtre, der er den hvide Studenter-Revoltens og den akademiske Vietnam-Oppositions Kærne. Det var denne nye Middelklasses Stormtropper, New Yorks Bygningsarbejdere, der forleden til New-York-Politiets udelte Tilfredshed drog til Wall Street for at tæve Studenter, der demonstrerede mod Cambodja-Invasionen, og Richard Nixon saa øjeblikkeligt, hvilken Lejlighed det gav ham til at spænde de hvide Arbejdere for sin Vogn. Det var ikke New Yorks Bygningsarbejdere og deres Fagforeringsledere, der fandt paa at tage til Washington og overrække Præsidenten dette nye politiske Symbol, Bygningsarbejderens Metalhjelm. Initiativet kom fra Det hvide Hus.

Præsident Nixons saakaldte sydvendte Strategi, hans formodede Plan om at bygge det republikanske Partis Fremtid paa en Koalition bestaaende af det traditionelle republikanske Parti og et Syden befriet for det demokratiske Partis Eetpartisystem, er alt for snævert et politisk Begreb til at kunne tjene til Afklaring af, hvad det er, Præsidenten søger at bygge op. Den vigtigste politiske Bog, der udkom i Fjor i De forenede Stater, var den unge politiske Forsker Kevin Philips »The Emergent Republican Majority« — »det vordende republikanske Flertal«, vigtig især fordi Kevin Philips er meget nær knyttet til Nixon-Regimets stærkeste Mand, Justitsminister Mitchell. En taaleligt dækkende Gengivelse af Forfatterens Synspunkter er ikke mulig paa denne Plads. Men nogle faa af dem skal refereres her. Det demokratiske Partis Ulykke er, at det har sin Styrke i de stagnerende nordlige Industristater og inden for disse Stater i de Storbyer, der er ved at gaa i Forfald og — som vi

har set — staar over for at skifte til et sort Befolkningsflertal. De forenede Staters hastigst voksende Udviklingsomraade er et Bælte, der strækker sig fra Florida over Texas' Sletter til Los Angeles-San Diego Omraadet i Californien, og det er stærkt republikansk og konservativt, medens de gamle liberale Storbyer i Nordøst tager af i Betydning. Storbyernes politiske Æra i USAs Historie er forbi. Uden for Storbykernerne og deres rige hvide Forstadskvarterer bliver stadigt større Omraader forvandlet til Forstadskvarterer for Arbejderne og den lavere Middelstand. 1960'ernes store politiske Omvæltning var ikke Senator Eugene McCarthys lille Gruppe af Intellektuelle og højere Middelklasseoprørere mod Vietnamkrigen, men den nye populistiske Bevægelse blandt Masserne af hvide Arbejdere og Smaafunktionærer, som af den almene Velstand er blevet forvandlet til den nye konservative Middelklasse. I Dag er det republikanske Parti ikke mere protestantisk, end det er katolsk. I New York er Partiet ved at blive Italienernes og Irernes Parti, det vil sige den tidligere Underklasses Parti. I det nordre Farmbælte, det vil sige Wisconsin, Minnesota og North Dakota, er Partiet de tyske Katolikkers Parti. Det republikanske Parti er ikke længere den hvide angelsaksiske Protestantismes Parti. Det er i Færd med at blive de etniske Mindretals Parti, nu da disse Mindretal er vokset op i den lavere Middelstand. Disse Mindretal vil bevare Roosevelt- og Truman-Aarenes sociale Reformers. For at knytte dem til det republikanske Parti maa Richard Nixon dokumentere, at han ikke vil afskaffe eller indskrænke disse Reformers, og det er i det store og hele lykkedes ham at bevise, at han vil ikke skrue Udviklingen tilbage. Han kan der ikke føre en Politik saa konservativ, at han bliver i Stand til at absorbere alle George Wallace's 10 Millioner Stemmer, men han har paa den anden Side intet Behov for at vinde Negrene og det liberale Etablissement over til sig, og han vilde forskertse sine Muligheder for at bygge en ny republikansk Flertalskoalition op omkring den glemte og forsømte hvide Middelamerikaner, hvis han forsøgte paa det.

*Chr. Winther.*

# Christopher Bruun i globalt perspektiv

*Foredrag på Vonheim folkehøjskole, Norge*

Få af de personligheder, jeg har syslet med i Skandinavien, har gjort så stærkt indtryk på mig som Christopher Bruun. Derfor er det mig en stor glæde at få lov til i dag at tale til Dem netop om Christopher Bruun, og det på dette sted: det restaurerede Vonheim.

Det ville have været lettest for mig at skrue tiden tilbage – til mine forskningsår i Norden – og fremstille Christopher Bruun, som jeg har opfattet ham: at tale om hans personlighed og hans indsats i folkehøjskolens verden. Dette er imidlertid kendt, det bevares i taknemmelig erindring i de nordiske, i hvert fald i norske folkehøjskolekredse; men det hører til det forgangne. Jeg vil altså ikke riste en minderune over Christopher Bruun, eller rejse en bautasten – den står her allerede –, men jeg vil prøve at svare på spørgsmålet: hvad betyder C. B. for os i dag?

Tænker vi på vor tids ungdom – jeg mener den norske ungdom, eftersom vi befinder os i Norge – i hvert fald den akademiske ungdom, så kan man vel roligt påstå, at den ikke længere ved, hvem Christopher Bruun er. De fleste har måske aldrig hørt eller læst hans navn. Og selv om folkehøjskolekredsene i Norge, som jeg netop sagde, taknemmeligt bevarer hans minde, hvordan er det da med alle de udlændinge, som interesserer sig for folkehøjskolen, ved de noget om Christopher Bruun? Jeg tror det næppe. Hvordan da »aktualisere« noget, som alle åbenbart har glemt? Er det overhovedet muligt? Jeg tror, det er muligt, hvis man vover noget så djært som forsøge at tolke det, som jeg gerne vil kalde for Christopher Bruuns program – hans sproglige, kulturelle og politiske program – og tolke det,

oversætte det, til vor tids vilkår i den hensigt bedre at komme til at forstå noget, som vi i al almindelighed er i stor uvidenhed om, nemlig Afrikas kulturelle dilemma.

At bruge »Gausdalsprofeten Christopher Bruun« — sådan kaldtes han i sin tid af Kristiania-Intelligensen — til at tolke afrikanske problemer, det kræver en forklaring. For det første vil jeg gerne påpege, at jeg holder mig indenfor rammen af Vinjes og Aukrusts heroppe så velkendte tradition. Forskellen er bare den, at når man på Vinjes og Aukrusts tid fremhævede, at vejen måtte gå fra det lokale over det nationale til det universelle, så man af nærliggende grunde ikke ud over Europas grænser. Vor verden derimod har fået planetare dimensioner, og når vi i dag bevæger os fra det lokale over det nationale til det universelle plan, så hindrer intet os i principielt at spænde en tråd fra Vonheim, fra en lille norsk fjelddal til det Sorte Afrika.

For det andet bør jeg vel understrege, at jeg ikke i denne sammenhæng bruger ordet kultur i den traditionelle opfattelse, men som et globalt udtryk for et folks måde at leve på, at forestille sig verden, at udtrykke sig selv.

For det tredje vil jeg også påpege, at det ikke er min hensigt at sætte lighedstegn mellem det lille fjeldland Norge og det Sorte Kontinent. Derimod holder jeg mig ikke tilbage for i første omgang at henvise til en vis kulturhistorisk parallelisme mellem dette lille Norge og det store Afrika, en parallelisme, som man f. eks. ikke ville kunne påvise mellem Frankrig og Afrika.

Reduceret til fugleperspektiv kan man sige, at den norske historie deles i tre store perioder: Sagatiden, de af Wergeland benævnte mørke århundreder og Norges genfødsel på 1800-tallet. Til disse perioder svarer i Afrika: det Sorte Kontinents historie fra portugisernes ankomst på 1400-tallet — Sagatiden i Norge —; til de mørke århundreder i Norge svarer lige så mange århundreder i Afrika, nemlig slavehandelens og kolonialismens tid; til Norges genfødsel på 1800-tallet svarer Afrikas risorgimento (rejssning) af i dag.

Lad os mod denne baggrund betragte det aktuelle Afrika.

Et af de største problemer for Afrika af i dag, og som virker på alle områder, er følgende: på grund af en gennem mange århundreder stagnerende kulturudvikling spørger man sig selv, om det er påkrævet helt og holdent at afskrive det gamle Afrika, på alle områder at overtage den vesterlandske kultur for at følge med i udviklingen — for at overvinde »underudviklingen« — eller om den gamle afrikanske kultur kan tilpasses til den nye tid, om den så at sige kan åbenbare teknikken, fremskridtet, alle mutationer, som vor tid oplever, kort sagt, om man kan skabe en ny moderne verden i Afrika — på afrikanske vilkår.

Det første forsøg, som Afrika har gjort for at værne om sin kulturelle identitet, er negritude-bevægelsen. Afrikanerne selv har ofte vist hen til den europæiske romantik for at få vesterlændinge til at forstå, hvad negritude-bevægelsen er og vil. Afrikanerne har læst de store, navnlig de tyske, romantiske forfattere; da Senegals præsident L. S. Senghor for nogle år siden fik prisen på bogmessen i Frankfurt, påpegede han slægtskabet mellem sit negritude-begreb og den tyske romantik.

Men den tyske romantik har ikke fostret nogen Christopher Bruun, dermed vil jeg sige, at ingen i Tyskland har povet at tage skridtet fuldt ud: fra den litterære romantik til en indsats for folket. De har alle hørt de meget karakteristiske ord, som Bruun udtalte i 1879 på et af de berømte Lillehammermøder. »Vi arbejder,« sagde han, »for de Bønder, som Romantikken har sunget for; vi arbejder for at føre Poesiens og Dannelsens bedste Livsindhold i det hele til Sameje for alle modtagelige Sind her i Landet.«

Da Christopher Bruun udtalte disse ord, rasede kampen mellem Kristiania-Intelligensen og Gausdalprofeten; efter at han på Bjørnsons opfordring år 1870 havde holdt sine berømte foredrag på universitetet, kendte man til hans program — og blev skræmt.

Det er dette program, som — tolket i moderne terminologi og oversat til vor tids Afrika — kan hjælpe os til at forstå lidt af det, som jeg i begyndelsen af dette foredrag har betegnet som Afrikas kulturelle dilemma.

I Christopher Bruuns program indgår folkehøjskolen kun som en del af en helhed, og det er helheden som interesserer os her. Formuleret i vor tids sprog kunne jeg tænke mig at udtrykke de tre hovedpunkter i dette program på følgende måde:

Folkets kulturelle fremmedgørelse,  
Folkets deltagelse i det politiske liv,  
Forholdet mellem folket og eliten.

Må jeg kort kommentere disse tre punkter.

Med kulturel fremmedgørelse mener man i vor tid, at et folk bliver »fremmedgjort« for sin egen kultur. Det, mente Christopher Bruun, var tilfældet i Norge, hvor man, som han sagde, ikke bare havde to sprog, men også to kulturer. Den ene, som han dristede sig til at kalde »Bondens egen Cultur«, karakteriseres på følgende måde: »Blandt Bønderne finns en fra Fædrene overleveret Livsopfatning med dens Folkeskik, dens Poesi og dens ejendommelige Livsvisdom, der i Oldsprogene har skabt sig et Udtryk, som har vundet også Udenforståendes Beundring ved sin kraftige, friske, ofte skarpe og bidende Charakter, den samme Charakter, der så tro er gjengivet i Eventyrene. Allt dette, og meget mere til, udgjør vore Bønders åndelige Ejendom, som i de gammeldags Bygder med Sproget går fra Slægt til Slægt og fra Mund til Mund.«

Denne beskrivelse kan ordret overføres på vor tids afrikanske bondekultur — jeg kommer tilbage til dette.

»Denne norske Bondekultur,« siger Bruun, »har udviklet sig her i Landet i en sammenhængende om end kuet Udvikling.« »Derimod«, erklærer han, »er det som vi anser for at være vor »Cultur«, som vort Sprog, oprunden i Danmark og har udviklet sig under stærk udenlandsk, især tysk Indflydelse.« Derfor, slutter han, er »den Kløft som findes her i Landet ikke blot sproglig«.

Her er det altså spørgsmålet om en »kulturkløft« — som bekendt et meget aktuelt problem netop nu i den vestlige verden. I den vestlige verden fordi kulturkløften skiller de



dannede fra de udannede, de højere klasser fra bonde- og arbejderklassen: det er således i højeste grad tilfældet i Frankrig. I Afrika derimod, som i Norge på 1800-tallet, men naturligvis i meget større dimensioner, svarer kulturkløften ikke bare til en social kløft, men også til en kløft mellem folkets egen kultur og en fremmed importeret kultur: her drejer det sig altså om kulturel fremmedgørelse.

Omend Bruuns hensigt var at forsvare bondens kultur, så skete det ikke ud fra en rousseausk længsel efter »det oprindelige«, eller en romantisk henrykkelse som i digt og kunst ikke fostrer andet end det, som Bjørnson så træffende har betegnet som »Tidemands Søndagsbønder«, men det sprogligt og kulturelle forsvar for bondens egne kulturelle vilkår var politisk motiveret.

I det foredrag om »Målsagen«, som jeg her citerer, skriver Bruun meget rigtigt, at bonden formelt har alle politiske rettigheder, men på grund af »sit nuværende Udviklingsstrin« — sin mangel på kultur, ville vi sige — kunne den demokratiske forfatning, som har givet bonden politiske rettigheder, kun betragtes, siger Bruun, som »en anticipation«.

At fremme bondens kultur og hans sprog var altså hos Bruun ikke et romantisk — nationalromantisk — program. Det var et politisk program. Bruun havde forstået, at »folket«, alle de, som ikke deltog i den såkaldte højere kultur, skulle tildales på deres eget sprog, ud fra deres egen forestillingsverden, for at modnes til aktiv deltagelse både i det kulturelle og det politiske liv. Med Bruuns egne ord:

»Idealerne og alle høje Tanker kan kun da gribe den menige Mand, når de møder ham i sin nationale Skikkelse, kun derved kan de få Betydning for et Folk i sin Helhed.«

Med dette program henvendte Bruun sig til de såkaldte målstræbere, som ifølge hans opfattelse end ikke havde forstået, at målstræbet ikke kunne nøjes med blot at genskabe det gamle norske sprog, men at Norges fremtid beroede på sammenkoblingen af målstræbet, en fornorskning af kulturlivet og samarbejdet med den politiske Jaabeksbevægelse. Sprog, kultur og politik, det var for Bruun tre

aspekter af samme problem, tre veje som førte til samme mål: en demokratisering, ikke bare formel, men en konkret demokratisering af det norske liv. Hvis man når så langt som til at se denne sammenhæng, skrev Bruun — jeg citerer — »så vil disse tre Tråde tvinde sig sammen til en, som nok skal holde«.

Men for at kunne sammenkoble disse tre tråde behøvedes ledere: folket behøvede åndelige ledere — her har vi, formuleret i vort nutidige sprog, problemet: folket og eliten. Og så appellerede han til studenterne og spurgte, om der ikke blandt dem fandtes nogen, som kunne tænke sig at forlade hovedstaden og den akademiske karriere for at leve blandt bønderne og der arbejde med på at virkeliggøre hans program. Det var folkehøjskolens opgave. Her skulle, som det blev skrevet på den tid, på bedste eksperimenterende nynorsk, »folkemugen og folkeånden« mødes.

Det var ingen let vej, Bruun foreslog studenterne. I Svein Urædd, et mål-tidsskrift, som gav den eneste vederhæftige redegørelse for Bruuns foredrag på universitetet — senere trykt under titlen Folkelige Grundtanker, men i lidt ændret skikkelse — står følgende: »Dette er det Valet, som ein norsk Student heve, anten aa fylgja den Vitskapen, som no raader, og daa verta ein stor Mann Statsraad eller nogot dilikt, eller brøjta yvertvers med det, ganga sin eigen Veg og verta Skolemeister paa Landet eller annet slikt. Detta er Vegen att Fatigdomen, aat Gløymska. Den unge gaavefulle Mannen, som grev seg ned, vil snart verta gløy-med. Det er ein Veg med andlegt Slit og Straev, ein lyt själv tenkja seg fram til al.«

Disse åndelige lederes opgave var, som det blev sagt i Tiraljoren, et andet mål-tidsskrift fra den tid — et meget radikalt tidsskrift — ikke bare at »give handsretning til den udannede Folke-Klassens Rejsning«, men også at »fælle alle Standsfordomme og bringe Likhetspricipene til Hevd«.

Her har vi altså det tredje punkt i Christopher Bruuns program. Det er dette punkt, som i Danmark gennem mødet mellem grundtvigianerne og de national-liberale i Norge gennem oppositionen mellem Vonheim og Kristiania, med

andre ord gennem den folkelige opposition mod eliteherredømmet, førte til den såkaldte kulturkamp, en idéhistorisk foreteelse, som er enestående i den europæiske historie og derfor af så stor interesse. Kulturkampen betyder, kort sagt, at en deling fandt sted indenfor eliten: en del af den kulturelle elite fulgte Bruuns appel, hjalp til, at sprog, kultur og politik sammenkoblede til en enhed for at fremme et demokrati på folkets egne vilkår.

Sådan opfatter jeg Christopher Bruuns program – reduceret her til en stor beklagelig skematisering. Og dette program, denne fundamentale indstilling til forholdet mellem sprog, kultur og politik, mener jeg kan hjælpe os til at forstå det, som jeg i begyndelsen af mit foredrag har kaldt Afrikas kulturelle dilemma. Jeg tillader mig at fremstille denne problematik, fordi det forekommer mig at være umådelig vigtigt, at vi lærer at se Afrika i et andet perspektiv end underudviklingens. Vor opfattelse af underudvikling indeholder så meget af vesterlandsk kulturel overlegenhed, at vi hindres i virkelig at forstå Afrika.

Lad os da tage de tre punkter i Bruuns program og anvende dem om Afrika.

Afrika er et bondeland: mellem 70 og 90 pct. af befolkningen er stadig beskæftiget ved jordbrug. Disse bønder har deres egen kultur, men den er, for at tale med Bruun, »kuet«. Den kulturelle fremmedgørelse truer den afrikanske kultur gennem det moderne undervisningssystem. Bortset fra Tanzania – som De kender mest til, men som er en undtagelse – betyder det at sætte et barn i skole, at dette barn udsættes for en total kulturel fremmedgørelse. Jeg må understrege, at fremmedgørelsen er meget større, og fremfor alt har meget større og mere skæbnesvangre konsekvenser i Afrika, end det var tilfældet i Norge på 1800-tallet. Mellem den danske og norske kultur, det danske og norske sprog, er forskellene ikke så store. Begge kulturer, begge sprog tilhører ikke blot den europæiske kulturkreds, de tilhører den nordiske kultur. Det er ganske anderledes i Afrika. En af mine afrikanske venner, som nylig holdt et fore-

drag her i Norge, sagde for at anskueliggøre kulturproblematikken i Afrika for nordmændene: Hvis De kan forestille Dem, at al undervisning i Norge skulle foregå på kinesisk, så har De en forestilling om forholdene i Afrika: al undervisning foregår på et fremmed sprog, et sprog, som er udtryk for en kultur og forestillingsverden, som er totalt fremmed for afrikanerne. Resultatet bliver, at af 1000 børn, som begynder i folkeskolen, når kun to frem til universitetet. I denne sammenhæng må jeg måske henvise til en officiel fransk statistik: Her læser man, at i det såkaldt fransktalende Afrika kan kun 1 pct. af befolkningen tale, skrive og tænke på fransk, altså bruge det franske sprog korrekt —; 10 pct. kan mer eller mindre forstå og radbrække dette sprog, alle andre, altså den overvældende majoritet, taler deres egne sprog. Lad os mindes Bruuns ord: »Idealerne og alle høje Tanker kan kun gribe den menige Mand, når de møder ham i sin nationale Skikkelse, kun derved kan de faa Betydning for et Folk i sin Helhed.«

Men dette undervisningssystem — indførelsen af den vesterlandsk kultur i Afrika — resulterer ikke bare i en total kulturel fremmedgørelse, det hindrer også folket i at modnes til aktiv deltagelse i det politiske liv.

Vi er nået til det andet punkt i Bruuns program.

Det forekom Bruun, som om den norske bondes deltagelse i det politiske liv var en »anticipation«, så længe man holdt ham udenfor kulturen. I Afrika er bonden — trods en efter vesterlandsk mønster kopieret statsform med valget osv. — ganske enkelt udelukket fra det politiske liv. Jeg vil belyse dette lidt mere konkret.

De politiske strukturer, som vi ser i dagens Afrika, er, som sagt, vesterlandsk strukturer, som er påklistret Afrikas egen politiske struktur. Man mærker det meget tydeligt, når man lever i en afrikansk by, som stadig har sin egen struktur. Tænk Dem at en embedsmand fra centraladministrationen i Oslo kom til Gausdal og forsøgte at meddele sig på et for folk der ubegribeligt sprog og prøvede at gennemføre politiske forholdsregler, som var helt fremmede for byens daglige liv. Jeg håber, man forstår, at kravet om

en gennemgribende afrikanisering af det afrikanske liv ikke er et udtryk for en romantisk negritude-drøm, men at det er en tvingende nødvendighed for at redde Afrikas fremtid. Med endnu skarpere og mere entydige ord: »udviklingen« — den tekniske, industrielle, sundhedsmæssige, kort sagt, den globale udvikling i Afrika — kræver som første handling afrikanisering af kulturlivet. Vi vesterlændinge har meget svært ved at forstå denne nødvendighed, vi betragter alle bestræbelser fra Afrikas side for at genvinde dets nationale identitet som romantik: denne mangel på forståelse beror på, mener jeg, at ingen af os har opdaget den af Christopher Bruun påpegede sammenhæng mellem sprog, kultur og politik, og dermed er jeg fremme ved det sidste punkt på Christopher Bruuns program: forholdet mellem folket og eliten.

Alle de, der har arbejdet i Afrika, ved, at den største del af kultureliten — den såkaldte afrikanske kulturelite — er helt fremmedgjort — europæiseret. Den viser ingen interesse for afrikansk kultur, den modarbejder folkets interesser og den tænker i vid udstrækning kun på sin egen fremgang — på folkets bekostning.

Det er resultatet af det vesterlandske undervisningssystem. Man bør prøve at forestille sig, hvad det betyder, når det lykkes et afrikansk barn at gennemføre skolegangen, at tilegne sig det vesterlandske sprog, den vesterlandske kultur, at uddannes på et vesterlandsk universitet — resultatet bliver naturligvis, at man kommer til at foragte sit eget — og i deres og familiens øjne — et fuldt legitimt krav på, at man nu endelig har lov til at leve lige så godt som »den hvide mand«. Der kan fortælles ganske artige historier om dette. Næsten alle »skolede« afrikanere stammer fra en eller anden lille by på landet. Der lever den store familie, enkelte børn bryder sig vej ud af dette miljø, gennemfører studierne, kommer efter mange år tilbage fra Vesten forsynet med fine diplomer; — hvis de ikke viser sig i det hjemlige miljø i fine biler og med en embedsmandsstilling, mener man, at studierne og alle ofrene fra familiens side har været forgæves.

For at vende tilbage fra det konkrete plan til det teoretiske kan vi sige, at i dagens Afrika — udtrykt med Bruunske ord — mødes almuen og folkeånden ikke med moderne ord, forholdet mellem eliten og folket er skævt, der findes overhovedet ikke noget forhold. Den vesterlandsk uddannede elite — som desuden næsten udelukkende er en politisk elite — er ude af stand til at forstå det, som jeg kalder Christopher Bruuns program. Men et folk kan ikke i længden leve, udvikle sig, vokse organisk ind i det moderne verdenssamfund, som vi alle bør deltage i, om ikke dette folk har åndelige ledere.

Det, som Afrika behøver, er altså, drastisk udtrykt, en afrikansk Christopher Bruun, eller, med andre ord, en kulturkamp efter dansk og norsk mønster, en spaltning af eliten: en del af kultureliten må påtage sig den besværlige, slidsomme opgave, som ikke fører til materiel fremgang og akademisk prestige: tænk på Svein Uradds nys citerede tekst! — at blive folkets ledere, en elite, som kan tale for folket og fremføre folkets interesser. Det er den eneste mulighed for at overvinde Afrikas kulturelle dilemma.

En sådan elite findes. Den er fåtallig og kæmper med uanede besværligheder, som jeg ikke har tid til at gå ind på. Denne elite er samlet i en kulturel organisation, som dækker hele Afrika, og som på alle områder forsvare de synspunkter, som jeg her har forsøgt at fremstille. Jeg tror, at denne del af den afrikanske kulturelite ville genkende sine egne bestræbelser i Christopher Bruuns program, så jeg vil gerne slutte med at sige: Christopher Bruuns program er ikke kun relevant for os, som prøver at forstå Afrikas kulturelle dilemma; det er også relevant for de afrikainere, som søger en udvej af dette dilemma.

*Erica Simon.*

På dansk ved Kamma Laursen.

## Det danske Selskab i søgelyset

Det danske Selskab er kommet i brændpunktet. I 1969 nedsatte udenrigsministeriet et udvalg til undersøgelse af problematikken i forbindelse med udenrigsinformationen i videre perspektiv. Udvalget, hvis formand er generaldirektør Hans Sølvhøj, har til kommissorium 1) at definere målsætningen for det statslige og statsunderstøttede informations- og kulturarbejde i udlandet, 2) at vurdere det igangværende informations- og kulturarbejde ud fra denne målsætning og 3) at fremme de eventuelle forslag til organisering af det fremtidige informations- og kulturarbejde i overensstemmelse med målsætningen.

Til de institutioner, udvalget beskæftiger sig med, hører Det danske Selskab, der kan se tilbage på mere end 30 års arbejde for oplysning om Danmark. Men der er også en anden grund til, at Det danske Selskab er kommet i vinden: der er af udsendte medarbejdere blevet fremsat beskyldninger og anklager mod selskabet og dets direktør Folmer Wisti. I den anledning er det blevet overdraget byretsdommer Otto Sinding at foretage en uvildig undersøgelse af selskabets interne forhold.

Før jeg redegør mere detaljeret for baggrunden for nedsættelsen af det såkaldte Sølvhøj-udvalg og for de fremsatte beskyldninger, der har givet anledning til den juridiske undersøgelse, vil det være praktisk at opsummere nogle konkrete facts om Det danske Selskabs virke. Derved vil der tillige kunne kastes lys over, hvad en eventuel omorganisering af selskabets funktioner kan indebære af konse-

kvenser, ikke mindst for skatteyderne. Det er kun rimeligt, at folk, der gennem skattebetalingen er med til at opretholde Det danske Selskab, er orienteret om omfanget og tilrettelæggelsen af den oplysningsvirksomhed, som »højskolen ud over grænserne«, Martin A. Hansens rammende karakteristik af selskabet, har iværksat i de forløbne årtier.

Juridisk er Det danske Selskab en selvejende institution, der nyder statsstøtte i betydeligt omfang. Ganske som en folkehøjskole, men dog uden at have status som en sådan, selv om det har til formål at oplyse udlandet om dansk kultur- og samfundsliv. Det er i nær kontakt med samfundets organisationer, folketinget og regeringen. I repræsentantskabet er der folk fra en lang række foreninger, statslige og ikke-statslige institutioner. Formanden udpeges altid blandt medlemmer af folketinget. Der er præcedens for, at en formand går af, hvis han mister sit folketingsmandat. Blandt de tidligere formænd kan nævnes forhenværende udenrigsminister Per Hækkerup, nuværende udenrigsminister Poul Hartling og nuværende undervisningsminister Helge Larsen. Selskabets nuværende formand er folketingsmand Kr. Østergaard.

Det danske Selskab virker på 3 områder:

1. Dets afdelinger i udlandet, institutterne i Storbritannien (Edinburgh), Beneluxlandene (Bruxelles), Vesttyskland (Dortmund), Frankrig (Rouen), Schweiz (Zürich) og Italien (Milano) samt selskabets kontakter i USA og andre lande. De varetages af Det danske Selskabs udsendinge, hvis kulturformidlende arbejde sker gennem foredragsvirksomhed, referencearbejde, danskundervisning, udstillinger, koncerter, film, radio og tv samt studierejser og sommerstævner.

2. Dansk-udenlandske sommerstævner og studierejser, især vedrørende folkeoplysning, socialforsorg og andre grene af samfundskulturen. Stævner og studierejser bygger på gensidighedsprincippet: deltagerne kommer fra Danmark og et andet land, og emnerne for foredrag og diskussioner omhandler begge lande. Studierejserne fører udenlandske eksperter til Danmark og danske til udlandet. Pædagoger, bi-



bliotekarer, arkitekter, socialeksperter og kommunalpolitikere er talrigt repræsenteret.

3. Udgivelse på fremmede sprog af bøger og pjecer med kirken, folkeskole, folkehøjskolen, biblioteksvæsen, socialforsorg, andelsbevægelsen, kunsthåndværk, arkitektur, litteratur, kunst og musik, danske byer og egne som de centrale emner. Enkelte af selskabets bøger udsendes også på dansk. Selskabet har hidtil udsendt omkring 100 større og mindre publikationer i et oplag på mere end en million.

Derudover har Det danske Selskab i tidens løb haft i alt over 800 kurser og studierejser med ca. 25.000 deltagere, dels fra udlandet, dels fra Danmark. Selskabets sommerstævner og studierejser har således omfattet ca. 1000 mennesker om året. Dets udsendinge har vidtstrakte forbindelser til offentlige og private kredse i de lande, hvor de residerer. Utallige kontakter er skabt især i de vesteuropæiske lande, USA, Canada, og først og fremmest blandt pædagoger, kommunalpolitikere, socialfolk og i tilsvarende samfundskulturelle kredse. Hovedemnet har stedse været de indsatser, der viser Danmark som et praktisk arbejdende samfund med jævne og rolige fremskridt. Ud fra mine personlige erfaringer fra studierejser i udlandet og samtaler med skolefolk og socialt interesserede dér ved jeg, at dette påkalder langt større interesse, end mange herhjemme vil vide af. I en pornotid, da udlandet let får indtryk af en udvikling i Danmark, der synes uforenelig med vort hidtidige ry, giver Det danske Selskab et på en gang sagligt og positivt billede af den samfundsmæssige virksomhed og indsats i Danmark uden benyttelse af propagandaens stortromme.

Selskabets økonomi er opbygget således, at udlændsposterne og hjemmekontorets driftsudgifter dækkes af en årlig statsbevilling, for tiden 1,3 mill. kr. om året, mens midlerne til udsendingens skoling og udrustning og til selskabets publikationer opnås hos kommuner, fonds m. v. Budgettet er på godt 2 mill. kr. om året, hvilket, omfanget af selskabets mangeartede aktiviteter taget i betragtning, nærmer sig eksistensminimummet. Dette er utvivlsomt kun

muligt, fordi selskabet, skønt statsfinansieret, er privat. Dets medarbejdere har ikke en karriere at skulle tage hensyn til. De har kunnet samle sig om det daglige jævne kontaktarbejde til kredse, der skaber en folkelig opinion om Danmark. Det er en mindre bekostelig form for kontaktarbejde, fordi den ikke forudsætter den sammen repræsentative udfoldelse som den diplomatiske. Som formand for Det danske Selskab udtalte Poul Hartling engang, at forskellen mellem udenrigsministeriets og Det danske Selskabs virksomhed fremgik af de kredse, de henvendte sig til, nemlig henholdsvis dem, der kom til de officielle cocktailparties og dem, der mødtes ved de fælles kaffeborde. Begge former for udlandsarbejde var af stor betydning. Men medens alle forstod vigtigheden af, at Danmark søgte kontakt med regeringer, politikere og diplomater, var det knap så accepteret, at Danmarks forhold til disse lande ikke var mindre afhængig af dem, der mødtes ved kaffebordene.

Så meget mere undrer det, at finansudvalget i begyndelsen af 1969 fremsatte følgende forespørgsel vedrørende Det danske Selskab til kulturministeren: »Kan Det danske Selskabs opgaver ikke løses billigere og mere hensigtsmæssigt ved at henlægges under udenrigsministeriet?«

Denne forespørgsel rejste mulighed for selskabets nedlæggelse. Forespørgselen blev gennem kulturministeriet meddelt til Det danske Selskab. I selskabets svar, som blev refereret på repræsentantskabsmødet den 25. juni 1969, godtgjordes, at selskabets drift er så billig og så rationel som muligt under de givne forhold. De tre sider af selskabets virksomhed (afdelingerne i udlandet, sommerstævnerne og studierejserne, publikationer og udstillinger) knytter sig til hinanden i et så nøje samspil, at den ene forudsætter den anden. Hvad økonomien angik, kunne Det danske Selskab oplyse, at udlandsposternes driftsudgifter (ca. 800.000 kr.) helt opvejedes af den valutaindtjening, som hidrørte fra selskabets faglige studierejser og sommerstævner, hvis omsætning gennem en årrække havde ligget på 800—100.000 kr. Heller ikke publikationerne og udstillingerne kunne

siges at belaste betalingsbalance endsige statskassen. Samtlige bøger og pjecer på fremmede sprog var finansieret gennem tilskud fra kommuner, fonds og erhvervsvirksomheder, og det årlige bogsalg har gennem en årrække ligget på 50–100.000 kr. Skulle man på denne baggrund anslå nyttevirkningen af den goodwill og interesse for Danmark, der er resultatet af Det danske Selskabs mangeårige virksomhed, måtte det blive som en investering med godt udbytte for det danske Samfund.

Til baggrunden for Sølvhøj-udvalgets nedsættelse hører også, at finansudvalget allerede i 1964 havde rettet en forespørgsel til kulturministeren med følgende ordlyd: »Er Det danske Selskabs arbejde tilrettelagt med tilstrækkelig hensyntagen til andre institutioner, således at der ikke sker overlappning?«

Det danske Selskabs svar var en klar påvisning af, at selskabet, der havde taget tidligere uløste opgaver op, så langt fra gik andre institutioner i bedene, som det havde fuldt op at gøre med at klare sine egne. I sin redegørelse påpegede Det danske Selskab, at det placerede sine udlandsposter i samråd med udenrigsministeriet og således, at de undgik de store byer i udlandet, hvor de danske ambassader har kulturattachéer, eller hvor der er udsendt danske universitetslektorer, at dets sommerstævner og studierejsevirksomhed helt bygger på selskabets egen idé, at den omstændighed, at også andre danske institutioner nu tilrettelægger tilsvarende arrangementer, ikke kan opfattes som overlappning fra Det danske Selskabs side, at Det danske Selskab i sin publikationsvirksomhed følger en klar aftale med udenrigsministeriets presse- og informationsafdeling om fordeling af opgaverne.

Tre principper har fra første færd ligget til grund for Det danske Selskabs mål og virke: det folkelig-samfundskulturelle princip, det regionale princip og gensidighedsprincippet.

Ud fra det første har Det danske Selskab, som nævnt i begyndelsen, sat den danske samfundskultur i centrum med

folkeskolen, højskolen, folkebibliotekerne, socialforsorgen, andelsbevægelsen o. s. v. som fremtrædende emner for det danske oplysningsarbejde i udlandet.

Ud fra regionalprincippet har Det danske Selskab herhjemme inddraget provinsen i udlandsarbejdet, og selskabet har placeret sine udsendinge i vigtige provinsområder. Ud fra gensidighedsprincippet har Det danske Selskab, især gennem sine tosidige sommerstævner og faglige studierejser til udlandet ydet konkrete bidrag til herhjemme at gøre de lande bedre kendt, hvor selskabet har sine udsendinge. Takket være gensidigheden har disse fået megen støtte fra de pågældende lande. Det er hævet over enhver tvivl, at Det danske Selskabs karakter af selvejende institution, der uden at være talerør for de skiftende regeringer formidler dansk åndsliv og samfundskultur, har været afgørende forudsætning for dets indsats gennem 30 år.

Det fundament, som Det danske Selskab bygger på, lægges også til grund for Schweiz' kulturelle udlandsarbejde, der varetages af »Pro Helvetia«. Den schweiziske forbundspræsident, dr. Tschudi, har fastslået »Pro Helvetia«s uafhængige status i følgende officielle udtalelse:

»Denne institution blev med fuldt overlæg grundlagt uden for statsforvaltningen som formidler af schweizisk kulturpolitik, dog er den af hensyn til den statslige finansiering underkastet indenrigsministeriets almindelige administrative tilsyn, men har selv det fulde ansvar for sin virksomhed inden for rammerne af de lovmæssigt fastsatte opgaver. Selvstyre og ansvar står her i nært indbyrdes forhold til hinanden.«

Dr. Tschudi gav i en tale under den danske uge i Basel oktober 1970 følgende karakteristik af Det danske Selskabs virksomhed i Schweiz:

»Det er mig magtpåliggende ved denne lejlighed at påskønne Det danske Selskabs arbejde i Schweiz. Gennem veltilrettelagte foranstaltninger bringer det Danmarks land og folk nærmere til vor befolkning, men giver tillige gennem velforbredte kurser og omsorgsfuldt

tilrettelagte studierejser danske fra alle befolkningslag og med vidt forskellige arbejdsområder lejlighed til at lære Schweiz i al dets mangfoldighed at kende. Denne vedvarende og til gensidig forståelse i bedste forstand virkende ansparing af de kulturelle forbindelser fortjener den højeste anerkendelse.»

I Frankrig har Det danske Selskab i 1970 oprettet en afdeling i Normandiet. Ved åbningen af instituttet i Rouen erklærede byens borgmester, den tidligere præsidentkandidat, senator Jean Lecanuet, sig som varm tilhænger af Det danske Selskabs principper. Han oplyste, at han inspireret deraf ville arbejde for, at Normandiet etablerede egne kulturposter i andre lande.

*Imellem lande, der hylder de samme demokratiske frihedsidealer som Danmark, bør kulturudvekslingen udfolde sig under den største frihed med statsstøtte, men uden ministeriel monopolisering. Her kan der jo ikke blive tale om politisk infiltration eller anden form for underminerende virksomhed, men om en frugtbar gensidig inspiration og gensidig påvirkning til fælles gavn.*

På baggrund af Det danske Selskabs mangeårige vel koordinerede og særdeles effektive arbejde for oplysning om Danmark i andre lande er det svært at forstå, hvad der har bevæget finansudvalget til i februar 1968 at fremsætte en forespørgsel vedrørende Det danske Selskab gående ud på, om det ikke ved en overflytning af Det danske Selskab fra kulturministeriet til udenrigsministeriet kunne undgås, at der fandt overlappning sted. Forespørgselen rettedes til udenrigsministeren og ikke til selskabets ressortminister. Det danske Selskab fik først kendskab til denne forespørgsel i juni 1970 og havde således ikke haft mulighed for selv at udtale sig og godtgøre, at dets i 1964 fremsatte oplysninger om tilrettelæggelsen og udførelsen af dets virksomhed i forhold til andre organer for dansk udenrigsarbejde stadig fulgtes til punkt og prikke fra selskabets side.

I august 1969 afholdt Det danske Selskab på sit hjemmekontor i København et fællesmøde med sine udsendinge, medlemmer af styrelsen og musikudvalget. Udsendingene

gav her udtryk for ønske om større selvstændighed i forhold til hjemmekontoret. De fandt, at arbejdsinstruksen satte for snævre grænser for deres initiativ og handlefrihed, og de ønskede, at Det danske Selskabs målsætning og struktur blev underkastet en reform.

Formanden lovede at tage disse ønsker op til overvejelse, og der nedsattes senere på året et tremandsudvalg, der skulle overveje mulige ændringer i ansættelseskontrakten og arbejdsinstruksen, ligesom man imødekom et senere fremsat ønske om en talsmand for udsendingene.

En af udsendingene ville dog ikke slå sig til tåls med formandens tilsagn om at tage de fremsatte reformønsker op til overvejelse i styrelsen, men udformede sin julirapport, der forelå i oktober 1969 som et stærkt angreb på Det danske Selskab i almindelighed og på Folmer Wisti i særdeleshed. Imod instruksen sendte han sin polemiske rapport til en række personer og institutioner uden for Det danske Selskab. Kvartalsrapporten gav anledning til, at styrelsen hjemkaldte den pågældende udsending til et møde i december 1969. Resultatet af dette møde var negativt, og i begyndelsen af 1970 besluttede styrelsen at opsiges udsendingen, men inden man nåede at anmode ham om at søge sig en anden stilling, sendte udsendingen styrelsen et brev, hvori han beskyldte Folmer Wisti for, at han gennem bevist usandfærdige oplysninger havde ført styrelsen bag lyset, og han krævede en tjenstlig undersøgelse. Samtidig sendte den samme udsending og tre andre kolleger styrelsen en udateret fællesskrivelse, hvori de anklagede Wisti for 1) manglende samarbejdsvilje, 2) manglende hensyntagen til Det danske Selskabs renommé og 3) manglende evne til på ønskelig, tidssvarende måde at bestride sine opgaver.

De grove beskyldninger rettedes således først og fremmest mod Folmer Wistis person. Sådan set er Det danske Selskab også identisk med Wisti. I en ledende artikel i Holstebro Dagblad af 29. februar 1964 karakteriserer chefredaktør Hans Bagge, der er medlem af styrelsen, Wistis forhold til Det danske Selskab bl. a. på følgende måde:

»... Denne særprægede og inciterende personlighed er blevet til ét med et imponerende arbejde for udbredelse af kendskabet til dansk kultur i udlandet. ... Det var Wisti, som i besættelsesårene gjorde det forarbejde, der førte til dannelsen af Det danske Selskab ... kraften og initiativet kommer fra Wisti fra Vroue, der blev magister i slaviske sprog, dansk lektor i Warszawa og i 1940 tog arbejdet op for at interessere folketing og kommunalbestyrelser for de tanker, der ligger bag Det danske Selskabs virke.«

Foranlediget af skrivelsen med angrebene på Wisti besluttede Det danske Selskabs formand at anmode om styrelsens tilslutning til, at Det danske Selskab rettede henvendelse til ministeriet for kulturelle anliggender om at foranledige udpeget en egnet jurist til at gennemføre en uvildig undersøgelse. Altimens han overvejede sagen et par måneder, foreslog kulturministeren først Kr. Østergaard, at Wisti fik fri proces til at anlægge injuriersøgsmål mod sine angribere. Kr. Østergaard afviste dette, hvorefter kulturministeren forelagde sagen på et ministermøde. Her vedtoges det at svare Det danske Selskab, at dette selv burde henvende sig til byretspræsidenten angående undersøgelsen i Det danske Selskab og bede denne udpege en forhørsleder.

Som konsekvens heraf sendte formanden en skrivelse af 30. april 1970 til byretspræsidenten, hvori han foranledigede udpeget en egnet jurist til at gennemføre den uvildige undersøgelse.

På repræsentantskabsmøder den 30. juni 1970 udtalte formanden om Sølvhøj-udvalget:

»Det kan ikke undgås, at dette udvalgsarbejde og konklusioner, når disse foreligger, kan få indflydelse på Det danske Selskabs fremtidige arbejdsformer. Både den retslige undersøgelse og Sølvhøj-udvalgets undersøgelse bringer tilsammen på sin vis Det danske Selskab i en afventende situation. Foreløbig har jeg taget konsekvenserne deraf ved at lade den vakante udsendingspost i Milano ubesat og ligeledes ved at lade posten i Bryssel være ledig fra dette efterår.«

Men da dette repræsentantskabsmøde samtidig ihukom Det danske Selskabs stiftelsesdag for 30 år siden, den 27.

juni 1940, benyttede formanden lejligheden til at rette et par ord til Folmer Wisti under henvisning til, at Wisti havde taget initiativet til Det danske Selskabs oprettelse og trukket det tunge læs gennem mange år. Formanden nævnte, at der også var andre opfattelser af Folmer Wisti som leder end den, der var tilkendegivet i angribernes fællesskrivelse, og han citerede et brev, han havde modtaget fra en tidligere udsending:

»Som det vil vides, har jeg arbejdet for Det danske Selskab fra 1950–54 og fra 1956–68. I alle de år kunne det naturligvis ikke undgås, at der fra tid til anden var kurrer på tråden med København, ikke mindst på grund af mit eget temperament, men jeg vil gerne understrege direktør Wistis enorme indsigt i det kulturelle arbejde og hans aldrig svigtende personlige støtte – det er forbavsende, så meget han forstår af den enkeltes muligheder, og det er ligeledes forbavsende, så stor en margin han vil give til den enkeltes råderum.«

Nu er begrebet samarbejdsvilje vanskeligt at definere, da det afhænger af de forskellige faktorer. Én ting må dog stå fast, at samarbejdsvilje forudsætter arbejde, altså arbejdsresultater, der skyldes andre end lederen selv. Som forfatter til bl. a. to af Det danske Selskabs publikationer mindes jeg med stor taknemmelighed den igangsættende og inspirerende måde, han altid lagde for dagen under vort nære samarbejde. Jeg ved også, at professor Karl Otto Christiansen, der har fulgt Wisti gennem snart 40 år, har peget på Wisti som eksempel på, at al sand ledelse udspringer fra hjertet.

Kritikken af Det danske Selskab får en interessant belysning af formanden for Det danske Selskabs musikudvalg, kapelmester Lavard Friisholm, og medlem af styrelsen, chefredaktør Hans Bagge på 30-årsmødet for selskabets stiftelse i juni 1970. Friisholm udtalte bl. a., at det af formandens beretning fremgik, at staten var indstillet på at overtage private og selvejende institutioner, som ikke kunne klare sig uden statsstøtte, og sagde endvidere:



»Det danske Selskab kan sultes ihjel, hvis man ikke giver det muligheder f. eks. for at revidere og nyudgive de utallige fremragende bøger om dansk kultur på alle områder. Man har pengene, men har ikke tilladelse til den fornødne normering af en medarbejder. Sult giver uro, nervøsitet og usikkerhed blandt medarbejderne — hvem angriber man så — den daglige leder, den nærmeste. Jeg håber, Det danske Selskabs værdifulde arbejde må fortsætte — det mangler ikke ideer, det er bestemt inde i en frugtbar periode. Gennem 30 års banebrydende indsats har Det danske Selskab skabt sin plads i dansk kulturliv. Dets opgave må ikke overdrages til staten.

I tilslutning til Friisholm udtalte chefredaktør Hans Bagge bl. a., at selv om han af alle kræfter og ved enhver lejlighed støttede den nuværende regering, ville han dog ikke lægge skjul på, at det havde vakt hans betænkelighed, når sparebestræbelserne var gået så vidt som til at lade en kulturinstitution som Det danske Selskab sulte personalemæssigt og hindre det i at ansætte en kvalificeret publikationsmedarbejder. Som det fremsendte årsregnskab viste, råder Det danske Selskabs publikationsfond over de fornødne midler til at gennemføre en lang række savnede udgivelser på fremmede sprog om danske emner af stor interesse i andre lande — et storstilet program, som bare ikke kunne realiseres uden det fornødne personale.

Ligesom Lavard Friisholm var Hans Bagge overbevist om, at Det danske Selskab ikke kunne og ikke burde erstattes af et statsligt organ. Det var Bagges overbevisning, at ingen statsinstitution kunne have gjort en indsats mage til, hvad Det danske Selskab dygtigt og udholdende havde udrettet. »Med disse resultater havde Det danske Selskab tilfulde bevist sin eksistensberettigelse som selvejende, selvstyrende institution, der med økonomisk støtte fra staten, kommunerne og andre kilder formidler Danmarks folkelige kultur i andre lande.«

For at forstå baggrunden for den situation, der er opstået i 1970, er det nødvendigt at kaste et blik tilbage over de økonomiske vilkår siden 1950'erne. Det danske Selskabs årsberetning for 1956 indeholder følgende referat af den da-

værende formand, professor N. Thorkild-Jensens bekymrede redegørelse:

»På baggrund af . . . konkrete arbejdsresultater, der helt taler for sig selv, har det været vanskeligt for Det danske Selskab og dets medarbejdere at forstå nødvendigheden af den fortsatte indskrænkning af økonomien. Jeg vil gerne i korte rids belyse den i de sidste 4 år:

I finansåret 1953–54 udgjorde statsbevillingen 530.000 kr., der var ganske utilstrækkeligt, og selskabet ansøgte for det følgende år om 550.000 kr. Selskabet vedtog derfor i forbindelse med et udsendingeskifte at indstille arbejdet i England i sidste halvdel af 1954–55 for at skabe bedre balance i budgettet.

I 1955–56 ansøgte Det danske Selskab om en statsbevilling på kr. 600.000, men fik påny afslag, således at der stadig kun bevilgedes 530.000 kr. Takket være indskrænkningerne i *Englandsarbejdet* kunne imidlertid overføres 28.000 kr. fra 1954–55 til 1955–56. Endvidere nedlagde man stillingen som kontorchef på hjemmekontoret, en af forretningsudvalget vedtagne pensionsordning blev opgivet samtidig med, at man foretog indskrænkninger i udlandets driftsbudget.

I 1956–57 forhøjedes statsbevillingen omsider til 600.000 kr., og man kunne yderligere overføre en beholdning fra 1955–56 på 15.000 kr., der skyldtes indskrænkningerne i *Englandsarbejdet*, der også strakte sig et stykke ind i 1955–56. Prisudviklingen hjemme og i udlandet i årene siden Det danske Selskab første gang søgte om en bevilling på 600.000 kr. nødvendiggjorde imidlertid yderligere indskrænkninger i budgettet, og man nedlagde derfor en sekretærstilling på hjemmekontoret.

Det danske Selskab har i 1957–58 ansøgt om en forhøjelse af statsbevillingen på 40.000 kr. til 640.000 kr. I realiteten ville denne bevilling for selskabet kun betyde en forhøjelse på 25.000 kr. i forhold til 1956–57, hvor man som nævnt havde overført en besparelse på 15.000 kr. fra forrige år. Stigningen på 25.000 kr. fremkommer således:

1. Udlandets driftsbudget er i alt forhøjet med 12.800 kr. til imødegåelse af pristalsreguleringer og stigende prisniveau i udlandet. At det også her kun går ud på at dække de mest nødtørftige krav må bl. a. fremgå af den kendsgerning, at udsendingenes lønninger ikke overstiger kancellistlønningerne ved de danske repræsentationer, og dog drejer det sig om højt kvalificerede personer, som på afgørende måde har præget vore kulturforbindelser med de pågældende lande.

2. Forhøjelsen af hjemmekontorets lønningskonto med 7.000 kr. skyldes pristalsreguleringer. Antallet af medarbejdere er som nævnt blevet reduceret alvorligt af nedlæggelsen af en kontorchefstilling og

en sekretærstilling. Ved denne indskrænkning havde man overskredet grænsen for det holdbare. Stillingen på hjemmekontoret var nu således, at de særlige medarbejders ferier måtte indskrænkes, ja i enkelte tilfælde helt inddrages. Dette forhold svækker intensiteten i det daglige arbejde, og den omstændighed, at selskabet ikke har kunnet opnå den af forretningsudvalget vedtagne pensionsordning, gør det vanskeligt at bevare medarbejderstaben. Dertil kommer, at en række opgaver har måttet indstilles til stor skade for udviklingen i Det danske Selskab. Der levnes således ingen tid til gennem kommuner og erhvervsvirksomheder at indhente midler til selskabets publikationsfond. Dette har haft til følge, at en lang række efterspurgte fremmedsprogede skrifter om danske forhold ikke har kunnet udsendes. Det drejer sig om tabte beløb, som i virkeligheden overstiger de foretagne besparelser.

3. En stigning i hjemmekontorets huslejekonto med 12.200 kr. skyldes ønsket om at blive i stand til at samle selskabets kontorlokaler under ét. De nuværende lokaleforhold med indlogering af den ene halvdel i en primitiv lejlighed i Valkendorfsvej, medens den anden halvdel er beliggende i Niels Hemmingsensvej, betyder ikke blot en stor hemsko i det daglige arbejde, men lokalerne i Valkendorfsvej ligger ifølge forretningsudvalgets og repræsentantskabets opfattelse under den standard, som Det danske Selskab kan være bekendt. Stigningen af inventarkontoen med 2.000 kr. må ses i forbindelse hermed.

4. En stigning af trykningskontoen med 10.000 kr. bringer de ovennævnte stigninger ned på 25.000 kr.

Den ønskede forhøjelse af statsbevillingen fra 600.000 kr. til 640.000 kr. rummer således ingen mulighed for udvidelse af nogen art, men er forudsætningen for, at Det danske Selskabs igangværende arbejde kan fortsættes. Vi håber imidlertid på en kompromisløsning, selv om den vil medføre alvorlige vanskeligheder i vort arbejde. Det bliver vor opgave i det kommende år at planlægge og gennemføre dem uden at slå for meget i stykker.«

Den situation, som formanden skildrede i 1956 på årsmødet, varede ved i de kommende år. Da f. eks. Per Hækkerup 1961 som formand i Det danske Selskab gik til finansministeriet med anmodning om en forhøjelse af statsbevillingen, blev han modtaget med forespørgselen, om det virkelig var meningen, at Det danske Selskab skulle fortsætte. Som følge af denne indstilling hos bevillingsmyndigheden kunne Det danske Selskab hverken engagere eller fastholde

fornøden kvalificeret arbejdskraft til løsning af opgaverne i de vedtagne arbejdsplaner.

Disse forhold styrkede ikke medarbejdernes tillid til selskabet, og de virkede uheldigt på arbejdsklimaet. Når selskabets planer ikke desto mindre — trods manglende tillid til økonomien blev ført ud i livet, meldte spørgsmålet sig: Ja, men hvad så med de næste? Tvivl og usikkerhed prægede atmosfæren. Dertil kom, at selskabets sparsommelighed blev taget som udtryk for dets svage stilling. Der opstod en forståelig tvivl om, hvorvidt Det danske Selskab kunne bevares som organ for kulturelt oplysningsarbejde i udlandet.

Efter Det danske Selskabs fremgang indtil begyndelsen af halvtredserne måtte selskabet derfor indskrænke sin virksomhed på en række områder alene som følge af manglende bevillinger. Tilbagetrækningen af udsendingen i USA og sammenlægning af flere udlandsposter, ophævelsen af de socialpædagogiske stipendier for udlændinge samt udskydelsen af en række vigtige enkeltopgaver foregik ikke uden psykologisk virkning for medarbejderne.

De årlige udsendingemøder i København, der på Wistis initiativ begyndte i januar 1951 og fortsatte regelmæssigt i de følgende år, kunne af de oven for skildrede økonomiske og arbejdsmæssige årsager kun afholdes med større og større mellemrum i 60'erne. Også dette er indgået i kritikken imod Wisti, skønt han var den første til at beklage den reducerede kontakt med udsendingene, som den voksende arbejdsbyrde praktisk taget afskar ham fra at besøge.

En tilsvarende skæbne fik de nordiske kontaktmøder, der fra 1951 skiftevis afholdtes i København, Stockholm og Oslo mellem lederne af Svenska Institutet, det norske kontor for kulturelt samkvem med utlandet og Det danske Selskab. Også disse møder iværksattes på Wistis initiativ og satte værdifulde resultater, bl. a. værket »Scandinavian Democracy«. De gentoges regelmæssigt i 50'erne, men blev derefter sjældnere og sjældnere.

Standning af den lille populære bulletin »Oplysning om

Danmark«, ophøret af de højt værdsatte nytårsmøder for selskabets venner, indskrænkningen af de regelmæssige udsendelser til pressen, de velbesøgte pressemøder og andre udadvendte aktiviteter, der uden unødige udgifter havde sikret selskabet goodwill i mange hjemlige kredse, var ligeledes nødvendig led i de omfattende sparebestræbelser.

Hovedformålet hermed var at sikre de igangværende udlandsposter som virksomme faktorer i det danske kulturarbejde i udlandet. Udsendinge skulle ikke blot passe deres kontorer. De skulle gøre en aktiv indsats. Men nødvendige betingelser herfor var et tilstrækkeligt kontorhold, vedligeholdelse og ajourføring af dets udstyr og oplysningsmateriale samt penge til foredrags- og forhandlingsrejser.

Som det fremgår af den ovenfor citerede beretning fra årsmødet 1955–1956, var det nedskæringerne inden for den hjemlige side af Det danske Selskabs virksomhed, først og fremmest af hjemmekontorets stab, der sikrede midlerne til opretholdelsen af de igangværende udlandsposter og deres arbejde.

Men også de to andre hovedgrene af Det danske Selskabs virksomhed, sommerstævner og studierejser og publikationerne måtte for enhver pris holdes i gang trods mangel på arbejdskraft og penge. Denne situation, der skulle komme til at præge Det danske Selskabs virksomhed i mange år, gjorde det ikke lettere at forestå den daglige virksomhed. Alligevel har forholdet mellem medarbejderne og deres leder været præget af en umiddelbarhed og lighed, som hurtigt fornemmes af den, der aflægger hjemmekontoret besøg.

Det er psykologisk forklarligt, at Det danske Selskabs medarbejdere har søgt en årsag til de økonomiske vanskeligheder, og den mest nærliggende genstand for deres kritik har sikkert været deres leder, Folmer Wisti, så meget mere som han bestandig har været kritiseret og angrebet af Det danske Selskabs modstandere og kritikere. Der vil næppe kunne påpeges noget særlig mærkeligt i dette forhold, og hvis der ikke i 1960 var indtruffet en beklagelig begivenhed med lange eftervirkninger, var det sikkert lykkedes at

råde bod på de ugunstige følger, som Danmarks økonomiske situation i det omhandlede tidsrum havde for Det danske Selskab i almindelighed og hjemmekontoret i særdeleshed.

I sommeren 1960 måtte Det danske Selskab afskedige en mangeårig udsending. Anledningen var dispositioner af økonomisk art. Efter at han havde underskrevet en overenskomst med Selskabet om en mindelig ordning, lod han sig indlægge til mental undersøgelse på rigshospitalets psykiatriske afdeling. Lægeundersøgelsen gav dog ingen holdpunkter for at ændre Selskabets afgørelse, hvorfor afskedigelsen opretholdtes. Selv om afskedigelsen var berettiget og nødvendig, vakte den på baggrund af den oven for skildrede situation en vis uro på hjemmekontoret. Hospitalsindlæggelsen gav anledning til sympatitilkendigelser fra flere medarbejdere, og disse medarbejdere meddelte senere selskabet deres opsigelse. I begyndelsen af 1961, da overbeskæftigelsen allerede gjorde sig gældende, stod hjemmekontoret således med 4 vakante stillinger, som krævede velkvalificerede medarbejdere. I løbet af foråret og forsommeren besattes disse stillinger med nye medarbejdere, der imidlertid ikke alle var egnede, hvorfor selskabet måtte skride til afskedigelse af to af disse, der havde forestået henholdsvis sommerstævne- og studierejseafdelingen og publikationsarbejdet.

Den økonomiske situation blev ikke bedre i de følgende år. Den store velstandsstigning har ikke afsat spor i bevillingerne. Tværtimod har Det danske Selskab lidt under det fænomen, som Folmer Wisti har betegnet som »den onde normeringscirkel«. Kulturministeriet afslår at optage de fornødne bevillinger til kvalificerede medarbejdere, især i publikationsafdelinger, før sådanne er udpeget og indstillet. Det siger sig selv, at det ikke er muligt at engagere kvalificerede folk på dette grundlag. Som konsekvens heraf har Folmer Wisti i den sidste halve snes år i realiteten måttet bestride tre heldagsstillinger. I de 32 år han har viet alle sine kræfter til Det danske Selskab, har han kun haft ferie de 9. Og han har således måttet tilsidesætte alle per-

sonlige og private interesser til fordel for Det danske Selskab.

Som man ser, behandles Det danske Selskab ikke just med fløjls hansker oven fra. Til alt held for Wisti, for hvem 1970 har været det mest nervebelastende år, har han som for midler af dansk folkelig kultur i andre lande måttet vænne sig til mange års vrangvilje og ublide kår herhjemme. Hans tro på det danske er derfor af en særlig sejglivet natur, der ikke svækkes af, at han udsættes for metoder, vi sammenfattende må betegne som udanske.

I sin skildring af Det danske Selskab i »Frit Ord« i Berlingske af 4.12.49 fremsatte Martin A. Hansen nogle betragtninger over dansk udlandspropaganda, som har alt for stor gyldighed også i dag:

»Naar det drejer sig om Bestræbelser for at gøre danske Forhold kendte i det store Udland, er der adskillige Former for Propaganda, der i hvert Fald lader undertegnede kold. Til Gengæld maa man nære den største Interesse for Udlandsarbejde, der er anlagt efter gode, frugtbare Synspunkter og formidler det bedste, vi har, paa en hæderlig Maade uden Skraal og Servilitet.«

Folmer Wisti får følgende karakteristik med på vejen:

»... en idérig Jyde med mægtig Arbejdskraft og Entusiasme for Sagen, gjort af samme Tømmer som de Kvinder og Mænd, der i forrige Aarhundrede førte Højskolen frem til store Erobring. Men det er ogsaa givet, at en Institution som denne, der begynder fra Bunden, paa ny Vis, grundlæggende, intet vilde blive til, dersom der ikke i Spidsen gik en frodig Personlighed, der forstaar at smitte Medarbejderne med sin Iver, og som ikke er bange for at slide sig op for Sagen.«

Det er mit håb, at denne redegørelse kan bidrage til en opinion for, at Folmer Wisti kan få al mulig støtte fremover til det kulturelle udlandsarbejde, om hvis betydning kun få her i landet har dannet sig en forestilling. Et arbejde, han har udført uden at skele til egen økonomisk fordel. I de første 5 år efter selskabets stiftelse modtog han overhovedet intet vederlag. Indtil 1967 blev han kun gageret

på linie med fuldmægtig i et ministerium, og han har ingen pensionsordning. Og samtidig med at han ikke just har beriget sig på statens bekostning, har han gennem en år-række måttet bestride tre heldagsstillinger. Det mindste, man kan forlange er, at denne mand, der gennem 23 år ikke har haft ferie, kan få den arbejdsro, han fortjener, så at han ikke længere skal gå i stadig angst for anslag mod sit livsværk.

*Thomas Rørdam.*



## »Persona — sonate for to« -- en film af Ingmar Bergman

### *Hovedtræk af handlingen:*

*Forspil mellem og efter forteksterne.* Vi ser: de to glødelamper i filmsapparatet, selve filmsapparatet, overblændingen, apparatet der virker, omvendte billeder, lille stumfilm af folk der farer efter hinanden. Billeder af hovedpersonerne i filmen, Alma (Bibi Andersson) og Elisabet (Liv Ullmann). Billeder af: bille der kravler, hovedet af et lam, indvolde der krænges ud af et lam, hånd der gennembøres af søm, kønsorganer, træer i sne, rækværk med pigge, død dame i profil på båre, dreng på båre læsende i en bog, den døde dames øjne åbnes pludselig, drengen læser, ser på os, føler med hånden på en gennemsigtig plade: Almas og Elisabets ansigter der er blevet til eet toner frem.

*På hospitalet.* Skuespillerinden Elisabet Voglers sygehistorie fortælles af lægen til sygeplejersken Alma. Elisabet har i tre måneder nægtet at tale. Lægen ber Alma pleje hende i sit ensomt beliggende sommerhus.

*I sommerhuset.* De to kvinder synes at befinde sig godt sammen. De nyder solen, sorterer svampe, hygger sig indendørs. Højdepunkt da Alma en sen nattetime fortæller Elisabet om sit liv, om sit pinefulde forhold til en gift mand og om en strandoplevelse, hvor en fremmed pige fik hende med i seksuelt samvær med to fremmede drenge, der efterfulgtes af et helt ændret forhold til hendes forlovede. Erindringen om dette og om en påfølgende provokeret abort får hende til at græde. Elisabet lytter tavs og tilsyneladende medfølede. Alma synes hun hører hende tale til sig, og at hun om natten kommer ind til hende og kærtegner hende, hvilket Elisabet benægter næste dag. I et brev som Alma læser fortæller Elisabet på nedladende og spottende måde Almas betroelser videre til lægen. For at straffe Elisabet og få hende til at tale lægger Alma et glasskår til rette så Elisabet må træde på det. Alma bønfaller Elisabet om at tale og vil tvinge hende ved at kaste kogende vand i hovedet på hende. Elisabet undgår vandet ved at råbe. Den grædende Alma løber efter Elisabet på stranden og beder hende tilgive sig. En nat hører Alma en stemme udenfor, og hun bevæger sig forbi den sovende Elisabet ud i haven. Her griber en mand hende om skulderen, tar hende for Elisabet, og da Elisabet kommer derud, spiller Alma den elskende Elisabets rolle

overfor manden. De to sortklædte kvinder sidder overfor hinanden, Elisabet med hånden på et iturevet billede af sin lille søn. Alma gennemgår Elisabets liv for hende, hvorfor hun fik barnet. Dernæst fortælles samme historie med kameraet rettet mod Alma. Alma kaster sig over Elisabet og skriger: jeg er ikke som du. Elisabet kaster sig over hendes arm og suger blod af hendes håndled. Alma i sygeplejerskeuniform på sygehuset bøjer sig over patienten Elisabet og ber hende gentage ordet »ingenting«. Alma vågner af søvne i sommerhuset. Alma ser Elisabet pakke sit tøj. Alma rydder op i sommerhuset iklædt sygeplejerskeuniform, hun tar overtøj på, ser Elisabets og sit sammensmeltede ansigt i spejlet, forlader huset og står op i en bus.

*Efterspil.* Drengen med billedet af de to kvinder, hvis ansigter er blevet eet. Filmsapparatet ses, de to glødelamper ses, før de slukkes.



I en tale som Ingmar Bergman holdt omtrent samtidig med at han lavede »Persona«, nemlig i 1965 da han fik Erasmusprisen i Amsterdam, taler han om hvorfor han blev kunstner og som kunstner bevidst og begærligt valgte filmkunsten. Han taler om at han som barn var meget kontaktsøgende, med et vældigt behov for at vise de voksne hvad han kunne præstere. Da det han kunne gøre i virkeligheden ikke var ham nok, begyndte han at lyve om sine bedrifter, opfinde dem i fantasier. Bergman blev ikke dagdrømmer eller neurotiker, udelukkende i hvert fald, hans behov for kontakt med andre og hans evne til at formidle den kontakt gjorde at han blev kunstner. Bergman siger: »Det er temmelig naturligt at kinematografien bliver mit udtryksmiddel. Jeg gjorde mig forståelig på et sprog der gik udenom ordet, som jeg savnede, musikken som jeg ikke beherskede, maleriet som lod mig uberørt. Jeg havde pludselig en mulighed for at korrespondere med omverdenen på et sprog, der i bogstavelig forstand tales ved hjælp af vendinger, som på en næsten vellystigt måde unddrager sig intellektets kontrol. Med hele barnets opdæmmede sult kastede jeg mig over mit medium, og i tyve år har jeg utrætteligt og i en slags raseri formidlet sanseoplevelser, fantasier, vanvidsudbrud, neuroser, troskramper og rene løgne. Min sult har hele tiden været usvækket.«

To ting er værd at holde fast ved her: kunst er for Berg-

man et udtryksmiddel der kan sammenlignes med og måske erstatter barnets trang til at blive forstået og komme i kontakt med andre, og filmkunst er ubevidste billeder. Film er en ikke-intellektuel erkendelsesproces ligesom drømmene, og skal som disse derfor opleves for at forstås rigtigt. Fortolkning er kun en del af sandheden om dem, film skal ses.

Bergman lægger i denne film megen vægt på at vi skal lægge mærke til at det netop er en film vi har med at gøre. Filmen begynder og slutter med at vise apparatet, der starter og standser ved at to glødelamper bringes i kontakt med hinanden og afbrydes. Stumper af gamle film vises og andre billeder der ikke har noget med filmen direkte at gøre. At filmen svarer til drømmene, og som disse har en klar-gørende og rensende betydning siges klart i den drejebog over filmen, Bergman har udgivet. Ca. midt i manuskriptet og filmen, hvor vi pludselig ser apparat og uvedkommende filmbilleder, stedet hvor Almas krise er dybest, hvor hun har fået Elisabet til at skære sig på det glasskår hun har lagt til rette for hende, står der i manuskriptet:

»Filmstrimlen knitrer energisk gennem projektoren. Den bevæger sig med anselig fart: 24 billeder i sekundet, 27 lange meter i minuttet. Skyggerne glider over den hvide væg. Vist er det magi. Men det er usædvanlig nøgtern og ubarmhjertig magi. Intet kan ændres, gøres ugjort. Det hele drøner frem så ofte man ønsker det, altid med samme uforanderlige og kolde villighed. Sæt et stykke rødt glas foran objektivet, og skyggerne blir røde, men hvad hjælper det? Kør filmen bagvendt eller på hovedet, resultatet blir ikke meget afvigende. Der findes kun een radikal ændring. Afbryd strømmen, sluk buelampen, spol filmen tilbage, læg den i æsken og glem.«

Altså: du kan ikke standse dine film, dine drømme, dine kriser. Du kan prøve på at fortrænge dem, glemme dem. Men hvad hjælper det?

I slutningen af filmen, ved filmens andet store vendepunkt, lige inden Alma starter den opløsende dobbeltsamtale med Elisabet, siges det i manuskriptet:

»Her skulle projektoren standse. Det ville være belejligt om filmen sprang af, eller maskinisten af en fejltagelse kom til at trække tæppet for. Eller der kunne måske blive kortslutning så at hele biografen

blev mørk. Men sådan er det ikke. Jeg tror at skyggerne ville fortsætte deres spil, selvom en beejlig afbrydelse ville forkorte vores ubehag.«

Filmen er en drøm, et mareridt. Kunst har drømmes virkning. Det er klart, at vi så ikke undgår en dybdepsykologisk tolkning af filmen, når den skal forklares. Vi kommer ikke udenom Freud og Jung. Men inden denne tolkning vil jeg gerne fremhæve så stærkt som muligt, at filmen er andet end materiale for psykoanalyse, den er andet end sygehistorie. Bergman er ikke patient eller neurotiker, udelukkende i hvert fald, han er også kunstner. Det vil sige, han har omformet sine kriser i almene symboler, der ikke blot er udtryk for betændelse og opløsning. De viser også frem, gennemskuer og renser vore hæmninger, gør dem frugtbare på en eller anden måde. Man kunne også sige det på den måde, at der er mere Jung end Freud i filmen. Opfattelsen af kunsten og religionen er ikke at de er skadelige sublimeringer, men selvberoende udtryk for en sund menneskelig situation.

Kunst er ikke teori, filmen her heller ikke, derfor er der en uopløselig sammenhæng mellem temaerne i filmen. De kan ikke nedskrives til en rationel formel, det har vi jo også Bergmans ord for. Dette som en nødvendig forudsætning for at forstå følgende rationelle beskrivelse af filmen rigtigt — forstå begrænsningen af den. Film skal ses.

Titlen på filmen viser at Bergman kender Jung og har brugt ham. Ordet »persona« er et begreb fra den jungske psykologi. Ordet stammer oprindelig fra det græske teater, hvor det betyder den maske skuespillerne tog på, når de skulle spille komedie som tegn på, at de nu var andre mennesker eller personer. Jung bruger på samme måde udtrykket for den maske vi alle bærer på i vor kontakt med andre mennesker, som vor opdragelse og vor omverden i det hele taget byder os at bære, kompromisset mellem individet selv og samfundet. Dette kompromis må stadig tilpasses impulser indefra og udefra, at det ikke skal stivne og blive en hæmning eller et skjold mod nye påvirkninger. I praksis viser det sig, at vi er langt villigere til at tilpasse os ydre

påvirkninger end indre. Menneskets tilpasningsevne er stor, siger man, men det er netop tilpasning efter ydre vilkår på de indres bekostning. Deraf opstår neurosen. Bergman isolerer i sin film to mennesker på en øde ø. De kommer bort fra ydre påvirkninger for blot at virke på hinanden som de to sider af det samme menneske de i virkeligheden er (jvf. billederne hvor deres ansigter smelter sammen). Elisabet er ved filmens begyndelse dybt neurotisk eller hysterisk, en hysterisk talevægring har grebet hende. Alma er ved filmens begyndelse det vi ville kalde »normal«, men under påvirkning af Elisabet udvikles typisk nervøse symptomer hos hende, indtil hun får det vi kalder et nervøst sammenbrud. Hvordan filmen ender sundhedsmæssigt for de to kvinder vil jeg lade hvile lidt. Man kan sige de to kvinder er forskellige stadier af samme udvikling. Det vi oplever i filmen er den gradvise nedbrydning af Almas persona, indre tilbøjeligheder som Elisabets stumme tilstand vækker i hende tar efterhånden overmagten.

At Alma er hovedpersonen lige fra starten, trods det at Elisabet allerede da er den interessanteste og er den, der tales om og som skal behandles, ser jeg i dette, at det er Alma der er i centrum for lægens og fotografens interesse. »Doktoren ville tale med mig«, lyder filmens første replik, og mens lægen fortæller om Elisabets tilfælde, ser vi den eftertænksomme og efterhånden lidt urolige Alma. Da Alma har vekslet de første ord med Elisabet, spørger lægen hende: »Hvad er Deres første indtryk?«, og vi hører om Almas tøven ved at påtage sig en så krævende opgave at pleje en person der udstråler så stor »sjælelig kraft«, som hun siger. Vi ser Alma sidde samme aften formodentlig i sin seng og spekulere over dagens oplevelser og sig selv. Hun fremstiller sig selv som en tryk og harmonisk pige, der skal giftes og ha børn, og som har et godt arbejde. Alligevel sniger en første tvivl sig ind i hende: hvorfor gør jeg det jeg gør? det er mærkeligt – og hun kommer til at tænke på Elisabet og på hvad der mon er i vejen med hende. I Almas næste møde med Elisabet læser hun et kærlighedsbrev Elisabet har fået for hende. »Skal jeg virkelig

læse det?» spørger hun. Ja, det skal hun, for det der står i det gælder i virkeligheden ligeså meget hende selv. »Vi er to ængstelige børn styret af kræfter vi kun delvis behersker«, står der bl. a. Alma blir nu sat til at pleje Elisabet, sit andet jeg, sit ubevidste kunne man også sige. Strømmen blir nu sat til for alvor, jævnfør indledningsbilledet med de to poler i et filmsapparat, der skal i forbindelse med hinanden for at noget kan ske. En film er forbindelsen af noget bevidst og noget ubevidst, et menneske er det også.

I det første billede vi ser af dem på landet ser de ens ud – med ens store solhatte sidder de og sorterer svampe. Elisabet vil spøgende sammenligne sine hænder med Almas. »Pas på, det bringer ulykke at sammenligne hænder«, siger Alma smilende, i virkeligheden en dystre forudsigelse af hvad der vil ske hende selv. Bogen Alma sidenhen læser i handler om »skufne drømme og naturens uforklarlige grusomhed der udkrystalliserer sig i håb om overnaturlig frelse«, et synspunkt Elisabet kan tilslutte sig, men Alma ikke endnu. Da hun om natten taler om de gamle naive sygeplejersker hvis liv og arbejde er eet, tror hun endnu på dette ideal som mulighed for sig selv, – men nu åbnes der ellers i nattens intimitet og trygge samvær med Elisabet dybder i Alma, natsiden af hende selv, som hun ikke rigtig ved hvad hun skal gøre ved. Hun tilstår at det også er på det erotiske felt lidelse og angst har vist sig for hende. I det forhold hun har haft til en gift mand var det kun lidelsen der var virkelig, siger hun, og historien om oplevelsen på stranden er een tilkendegivelse af angstblandet fryd ved drifternes ureflekterede spil, det samleje med en fremmed der muligvis førte til en graviditet hun ikke turde stå ved. Omgivelserne forlangte abort og hun gav efter for dem på bekostning af en indre trang. Hun føler dårlig samvittighed over denne abort, hun formodentlig ikke har turdet tilstå for andre før. Hun føler dårlig samvittighed over, at hun elskede bedre med en vildfremmed dreng end normalt med den pæne forlovede, og at det var den første der fik det seksuelle forhold til den anden til at blive bedre.

Nu har Alma tilstået, at der også i hende er indre kræfter, der ikke kan forliges med de ydre — og en identificering med Elisabet kan nu ske, og sker da Alma ved bordet sir hun syns hun ligner Elisabet. Hun synes hun hører Elisabet tale til sig, hun synes at se hende samme nat og mærke hende kærtegne sig. Nu er konflikten klar. Kan Alma tage imod sit eget ubevidste? Forholdet til Elisabet kan formodentlig opfattes både freudsk og jungsk. Blir vi ved Freud vil han formodentlig sige, at der både i Alma og Elisabet findes stærke homoseksuelle træk grundet en faderkærlighed de ikke tør vedkende sig. I denne forbindelse skal man lægge mærke til, at Elisabet spiller »Elektra« da hendes sygdom begynder. Elektra var den græske prinsesse der fik sin bror Orestes til at dræbe moderen Klytaimnestra, da denne havde dræbt søskendeparrets far Agamemnon for at gifte sig med en anden mand. I virkeligheden var Elektra forelsket i sin far og hadede derfor sin mor, siger Freud. Elektrakomplekset hos Freud er det kvindelige Ødipuskompleks, blodskamtilbøjeligheden der hvor den er stærkest skaber neuroser hos kvinder i form af latent homoseksualitet. Trækker vi denne freudske diagnose videre kan vi se konsekvenser af den hos begge i deres mangel på ægteskabelig lykke. Begge er angst for det seksuelle, begge knytter sig til ældre mænd, hvad de i følge teorien let vil gøre. Resten af filmen skulle så handle om deres lesbiske hadkærlighed tiltrækning. De gør hinanden ondt, fordi de ikke tør elske hinanden (episoderne med brevet, glasskåret og det kogende vand), de kan afsløre hinanden, fordi de har samme tilbøjeligheder, de fortrænger dem begge ved til sidst at fremmumle ordet »ingenting«.

Såvidt jeg kan se, kan man ikke komme udenom disse freudianske elementer i filmen. De er også tilfredsstillende som alle Freuds teorier, fordi de er enkle og klare og ikke prøver at besmykke driftslivet, og ikke prøver at forlige det med idealer der ikke vedkender sig et driftsmæssigt underlag. Alligevel er de ikke tilfredsstillende nok synes jeg, der er ting i filmen, der ikke kommer med i denne analyse, og som ikke kan forklares ved den.

Så prøver vi at tage Jung frem og se hvor meget længere vi kan komme. For ham er ubevidste konflikter ikke først og fremmest eller alene seksuelle. Libidoen, driften er altomfattende, og dens huseren i det ubevidste har først og fremmest noget at gøre med, at vi ikke er i ligevægt med os selv. Ethvert væsen har både såkaldt »mandlige« og »kvindelige« tilbøjeligheder, kvinden latent mandlige, manden latent kvindelige. Jung arbejder med traditionelt mandlige og kvindelige egenskaber, mandlige er fornuft, kraft, skaberevne — kvindelige er følelse, modtagelighed, intuition. Lad så være at Jung bestemmer kønnene ud fra nogle primære egenskaber, det givtige i hans analyse er påstanden om, at ethvert menneske bevidst bør benytte sit ubevidste for at nå en mere omfattende personlighed. Alma er intuitiv, følelsesbetonet, udadvendt (navnet er græsk og betyder »den nærende moder«). Den seksuelle oplevelse gør hende angst, fordi hun genoplever kærligheden til faderen, der ikke blot er en blodskamsoplevelse, men et møde med modsatte egenskaber. Opgaven for hende er at vedkende sig skyggen af sig selv, Elisabet den undersøgende, kraftfulde, der er i stand til at skabe. Elisabet eller skyggen gir sig ikke så nemt ind under hendes herredømme, dens udleverende virksomhed (episoden med brevet som Elisabet viser til lægen) forarger og skræmmer hende, og hun kæmper imod denne indflydelse, indtil hun under de største ydmygelser udleverer sig til den. Hun spiller skyggens rolle overfor manden, og i dobbeltsamtalen analyserer hun både skyggen Elisabets og sin egen situation, men hun nægter alligevel at hun også er Elisabeth. Hun skriger: »Jeg er ikke som du, føler ikke som du«, og da Elisabet kaster sig over hende og suger blod af hende, nægter hun at lade sig bruge af en anden. Ordet »ingenting« betyder her som før, at de har nået bunden af krisen, de er intet nu, men lige efter smelter deres billeder sammen igen, og Alma vågner af søvne. Måske har hun fået ikke alene en påvirkning men også en ny erkendelse, da hun tar hjem.

På dette plan er filmen ret indviklet, modsætningsroller indeni hinanden. For filmen er da også filmen om Elisabet,



den ubevidste, kuede, uformulerede, der søger *sin* skygge – eller lyset, Alma, noget at nærme sig ved, den moderlige kærlighed.

I tredje led er den da også filmen om manden, der søger sin kvindes to halvdele eller sit kvindelige modstykke.

I fjerde led er hovedpersonen muligvis den lille dreng, vi ser i filmens begyndelse og slutning, den mærkeligt gammelkloge, fortænkte, læsende dreng. Bogen han læser i er »Vor tids helt« – det er muligvis ham selv der er helten, han er drengen fra filmen der søger sin mor, manden der søger sin anima for at tale jungsk, og denne mor er altså splittet, og faderen er en svækket blind person for den lille moderbundne.

Lægen i filmen er en mærkelig kønsløs person. Ved første øjekast virker hun som en slags kvindelig Vorherre, den absolutte instans der sætter det hele i gang uden selv at være impliceret. Men hun er både i filmen og endnu mere i manuskriptet en ikke særlig tiltalende eller forstående person. Hun taler hånlige til Elisabet om at spille roller, et problem hun ikke kender. Hun er den personificerede rationalitet – og dermed måske nok mere psykoanalytiker end Vorherre. Hendes rolle har måske noget at gøre med et tema i filmen, som hidtil ikke har været berørt. I filmen siger hun til Alma, at Elisabet er »fuldstændig rask både fysisk og psykisk« – en lidt underlig bemærkning, for Elisabets stædige stumhed må dog være tegn på en eller anden sygdom, og lægen vil dog kurere hende ved at give hende en sygeplejerske. Men lægens bemærkning har nok noget at gøre med, at vi ikke skal opfatte Elisabet som patient, men som normal, men indenfor det normale det mærkelige grænsetilfælde der hedder en kunstner. Og dermed er vi kommet til et motiv i filmen, som hverken Freud eller Jung dækker tilfredsstillende.

Alma siger i sit store opgør med Elisabet, efter at hun har prøvet at få hende til at tale ved hjælp af glasskår og kogende vand: »Din galskab er den værste, du spiller rask, men jeg ved hvor rådden du er.« Og med rådden hentyder Alma til, at Elisabeth kun er ude på at udnytte hende, at

aflure hende menneskelige udtryk for senere at bruge dem som kunstner. Elisabeth er kun interesseret i persona, roller i græsk betydning. Det samme mener lægen, hun er blot ikke fortvivlet over det, for hun rammes ikke af det. Hun er kun hånlig, hun regner det ikke for sygdom, kun for infantilitet. Manuskriptet har en slutning, som filmen heldigvis har udeladt — eller erstattet med en anden, den hvor Alma rydder op og tar afsted. I manuskriptet ser vi, efter den scene hvor de to kvinder synker ind i hinanden og mumler »ingenting«, lægen ved sit skrivebord tale let triumferende til tilskueren. Hun siger:

»I begyndelsen af december vendte Elisabeth Vogler tilbage til hjemmet og teatret. Hun fik en hjertelig velkomst begge steder. Jeg havde hele tiden været overbevist om at hun ville vende tilbage. Tavsheden var en rolle som alle de andre. Efter et stykke tids forløb havde hun ikke længere brug for den, og så forlod hun den. Det er naturligvis svært at analysere de inderste motiver hos et menneske med så temmelig kompliceret sjæleliv som fru Vogler. Jeg vil vove at påstå at der er tale om en stærkt udviklet infantilitet. Foruden alt det andet naturligvis; fantasi, følsomhed, måske tilmed en virkelig intelligens (ler). Personligt tror jeg at man må være grundigt infantil for at kunne holde ud at være kunstner i en tid som vor!« Lægen er meget fornøjet med det hun har sagt, navnlig det sidste.

Det er klart, at denne hånlige overfladiske dom over kunstnere kan Bergman ikke tilslutte sig. Men problemet hvad for slags menneske en kunstner eksisterer dog stadig for Bergman. Det kommenteres i denne film som i næsten alle Bergmans senere film, hvor en eller flere af hovedpersonerne altid er kunstnere. Hvis filmen handler om infantile konflikter, er det så fordi kunstneren er den mest infantile af alle, og kan man så affærdige ham med det?

Alma siger i begyndelsen af filmen til Elisabeth: »Jeg har en kolossal beundring for kunstnere, de har så stor betydning, særlig for folk der har det svært.« Senere kalder hun Elisabeth en rådden menneskeforagtende kunstner. Det er værd at lægge mærke til, at da Alma holder sit store opgør med Elisabeth og siger: »Du har benyttet mig og nu kaster du mig bort,« smider hun solbrillerne i jorden og skriger:

»Jeg kan godt høre hvor falsk det lyder.« Det er Alma, der er begyndt at spille roller nu, eller som føler hun er uægte, spiller komedie, nu hvor hun faktisk er mest sig selv. Hun siger også til Elisabet, at det var forfærdeligt at fortælle hende den intime historie fra stranden, som Elisabet refererede videre, uforstået blev den jo til »den rene ekshibitionisme«. I disse bemærkninger tror jeg man skal finde korrektivet til foragten for kunstnere, som også omtales i filmen. Det findes selvfølgelig først og fremmest i Elisabets person. I Liv Ulmans skikkelse virker hun hverken menneskeforagtende eller infantil. Det findes også i Almas person og ord. Alma gennemlever i filmen en lidelse uden at blive forstået og føler derfor hun er ekshibitionist, hun er ikke langt fra at føle sig rådden som Elisabet. Hun kan kun undgå at blive rådden ved at blive forstået – ved at blive opfattet som udtryk for noget alment. Viser kunstneren noget vi også selv er, udstiller han hverken sig selv eller os, han fremstiller os. Han er da sandere og nødvendigere end andre, og man kan med Alma i begyndelsen af filmen kun ha beundring for ham. Alma siger også, hun troede kunstnere havde større medfølelse end andre, og at han især må ha betydning for dem der har det ondt. Hvorfor nu det?

Fordi kunstnerens opgave er at fremstille *lidelse* – og så kommer vi ind på det sidste tema i filmen, det religiøse. Den beretning Alma kommer med fra stranden virker vist på de fleste pinlig – her fremstilles intimiteter vi helst beholder for os selv. Psykoanalysen og kunsten har det til fælles at den fremdrager pinagtigheder. Men hvor den psykoanalyseredes beretning forblir ren ekshibitionisme blir kunsten forløsende, fordi den drager en tilskuer med ind i en forvandlende proces. Men forvandlingen vil altid være pinefuld, for det er en lidelse at se sin afmægtighed i øjnene, selvom den opleves sammen med andre, og det er hvad kunstneren har at byde på. Bergman siger i slutningen af den tale, jeg citerede fra før:

»At være kunstner for sin egen skyld er ikke altid så behageligt. Men det har en meget stor fordel: kunstneren deler vilkår med ethvert

levende væsen, som også kun er til for sin egen skyld. Sammenlagt blir det til et ganske stort broderskab, der på denne måde eksisterer i selvsk fællesskab på den varme snavsede jord under en kold og tom himmel.«

Kunstneren fremstiller lidelse eller fra den bog, Alma læste i »naturens uforklarlige grusomhed«. Han påtager sig at gennemleve denne lidelse som menneskeligt vilkår, der ikke kan ophæves. Dermed blir kunstneren en slags Kristusfigur eller offerfigur, jævnfør indledningens billeder af naglerne der slås gennem hånden og lammet der ofres. Billedet af naglerne gennem hånden kommer igen i den scene, hvor Alma bevidst har fået Elisabet til at lide. Billedet gennemskæres i to, en næsten skizofren oplevelse rammer Alma: hun er både den der pådrager lidelse og som lider, kunstneren. At kunstneren er et menneske, der bør ofre sig for andre, ses også i den scene, hvor den grædende Alma løber efter Elisabeth på stranden og bønfaller hende om at høre hendes lidelse og tilgive hende, og da Elisabet ikke vil, skriger hun: »Du vil ikke tilgive mig, du er hovmodig. Du nedlader dig ikke, for det behøver du ikke.« Og i manuskriptet står der:

»Hun råber vredt, hører sin egen stemme, den fortrædelige salvelse, klager sig svagt og smerteligt. Sætter sig på en sten, lader den kolde vind blæse gennem sjælen, lader sig fylde af havets tyngde.«

Alma er i yderste nød nu. Elisabet som hun troede kunne udtrykke og forklare, ja endda tilgive hendes smerte, vender sig væk fra hende. Og Elisabet må vende sig væk, for det formår hun ikke. Bergman er helt realistisk her, for det Alma vil gøre kunstneren til en Kristusfigur kan kunstneren ikke være.

Kunstneren er nemlig når alt kommer til alt ikke spor andet end et almindeligt menneske. Han kan nok fremstille lidelsen klarere end andre, men han formår ikke at overvinde den. Læg mærke til hvad Bergman sagde om kunstneren, der udtrykker »et selvsk fællesskab« »på den varme snavsede jord under en kold og tom himmel«.

Set på dette plan hvad er der da i vejen med Elisabet og

også med Alma? Det siger Alma noget om i den lange dobbelttale; hvor hun gennemgår Elisabets liv. Du mangler »moderlighed«, siger hun. Og det vil sige evnen til at elske. Hun vil *spille* evnen til at elske og derfor får hun et barn, men det er den eneste rolle der ikke kan spilles. Hun hader i virkeligheden sit barn. Lidelse i verden, barnets, den lille jødedrengs fra Warzawas ghetto som hun tavst betragter, den brændende buddhistiske nonnes som hun ser på fjernsynet, er alt sammen udtryk for manglende kærlighed. Hun kompenserer sin egen manglende evne til at elske ved at identificere den med verdens i det hele taget, derved blir den absolut og ufattelig for hende selv, derved opstår knuden i hende og hun blir tavs, for hun er ikke en guddommeligt figur der kan forløse al verdens lidelse. Hun kan højst gøre noget ved den hun har på nærmeste hold, mandens, barnets, måske Almas. Men hun er kold og ligeglad – og det at spille roller blir nu for hende en modbydelighed, fordi hun selv på det vigtigste plan spiller en rolle. Da må hun le foragtende af sig selv og alle menneskelige bestræbelser. Almas given sig selv til hende sætter noget i gang i hende, i slutningen er det hende der kaster sig over Alma og suger blod af hendes arm, mens Alma rasende slår hende. Elisabet vil suge liv, kraft, nåde – men Alma afslår det. Heller ikke hun kan tilgive Elisabet eller give hende kraft (jvf. strandscenen hvor situationen var omvendt). Lige efter kommer scenen hvor begge kvinder mumler »ingenting«. Ingenting kan de gøre, men de har på en eller anden måde alligevel hinanden, og noget er der sket med dem, en erkendelse af det.

I slutningen pakker Alma roligt puder og møbler sammen inden hun tar hjem. Hun er i sygeplejerskeuniform, hvilket kan synes mærkeligt. Understreges skal det vel blot at hun er sygeplejerske og gør sit job. I manuskriptet lader Bergman hende sige:

»Jeg holder i grunden meget af mennesker, mest når de er syge og jeg kan hjælpe dem. Jeg vil giftes og ha børn. Jeg tror det er hvad der vil ske mig i denne verden.«

I filmen har Bergman udeladt denne replik og lader hendes handlinger til sidst være betydeligt mere tvetydige, hvilket nok er en kunstnerisk fordel. Da hun går til bussen forbi stenhovedet ser vi et øjeblik Elisabet som Elektra. I bogen får vi følgende kommentar som vi kan se på filmen:

»Det er et grædende åbent ansigt, fordrejet af rædsel med vildt opspærrede øjne og svedstriber gennem teatersminken.«

Elisabet er kommet tilbage til teatret — hun spiller roller igen, lidende roller som måske forløser lidelse i andre. Som Alma på en anden måde.

Måske blir begge kvinder »raske« i den betydning, at de gennem lidende selverkendelse opnår indsigt i deres egne roller — som de ikke kan forløse, men bare spille.

Og drengen til sidst får samlet billedet af hvad et menneske er, det han er knyttet til.

*Hanne Engberg.*

# Askov Højskole

1. nov. 1969 - 31. okt. 1970

Højskolen har i det forløbne år haft de sædvanlige tre kurser nemlig udvidet vinterkursus, udvidet sommerkursus samt fire-ugers nordisk lærerkursus. Vinterkurset november—april strakte sig over 22 uger og havde 253 elever fordelt på 142 kvinder og 111 mænd. Sommerkurset maj—juli var på 12 uger og havde 136 elever, heraf 82 kvinder og 54 mænd. Det fire-ugers lærerkursus, som begyndte i slutningen af juni, var besøgt af 41 elever, af hvilke 23 var mænd og 18 kvinder.

Af de ialt 430 elever var de 22 udlændinge. Blandt disse var der 5 amerikanere, 7 svenskere og nordmænd og 2 fra Sydslesvig.

I lærerkredsen er der i årets løb sket nogle ændringer. Efter sommerskolens slutning rejste Per Nørrung for at tiltræde en stilling som amanuensis ved Århus Universitet. Som gæstelærere virkede på vinterskolen amerikaneren Bill Woods og på sommerskolen stud. scient. pol. Erik Christensen, Århus.

Den 12. oktober fratrådte H. Engberg-Pedersen som forstander for højskolen. Som midlertidig forstander konstitueredes Knud Hansen. Engberg-Pedersen virker nu som administrerende chef ved opbygningen af universitetet i Roskilde.

I løbet af efteråret er der kommet to nye lærere til skolen, Hans Ludwig Evermann og Bertel Haarder. Begge er dog kendt på stedet, idet de under deres studietid har virket som gæstelærere på Askov.

Første etape af skolens nye byggeri »Vestbyen« blev trods den hårde vinter færdig, så den kunne tages i brug ved sommerskolens begyndelse. Der er 18 enkeltværelser og 3 boliger for ægtepar samt en lærerbolig. Det næste af skolens byggeprojekter drejer sig om opførelse af et fritidshus, hvor Gule Hus nu ligger. Tidspunktet for igangsættelsen afhænger imidlertid af ministeriet, hvor ansøgningen stadig ligger.

For højskolens bestyrelse og lærerråd foreligger nu den opgave at ændre skolens fundats i henhold til den nye højskolelov samt at finde en ny forstander.

*Redaktionen.*

KALENDER FOR SKOLEÅRET 1969—70

*November 1969*

2. Vintereleverne kommer. Åbningsmøde.
5. Jørgen Knudsen: Østtyskland.
8. Lærerlæsning: Hr. Mississippis ægteskab.
9. Film: Krigen er endt.
11. Koncert: Vestjysk Symfoniorkester.
12. Hans Henningsen: Ideologi og videnskab.

15. 1. moratoriedag: Enok Mortensen og Bill Woods m. fl.  
Lærerlæsning: Slutspil.
16. Film: Slaget om Algier.
20. Erik Wiedemann: Ungdomsrevolutionen og dens musik.
22. Koncert: Jürgen Uhde og Renate Werner.
23. Film: Skammen.
25. Besøg af Sorte Pantere: Howard, Malone, Matthews.
27. K. E. Løgstrup: Politik og etik.
30. Film: Kineserinden.

*December 1969*

3. Bertel Torne: Teaterudviklingen i dag.
6. Elevunderholdning (14 huse).  
Dans til Burning Red Ivanhoe.
7. Film: Inside North Vietnam.
9. Folkesang: Poul Dissing.
10. Ole Krarup: Hvordan står det til med ytringsfriheden i Danmark?
13. Lærerlæsning: Biedermann og brandstifterne.
14. Film: Elvira Madigan.
15. 2. moratoriedag: Hans Møller Christensen og Jørgen Skakke m. fl.
20. Julebal med Vejen Spillemand.
21. Julekoncert og -afslutning.

*Januar 1970*

4. Nytårskaffe.
7. Søren Krarup: Om begrebet tilpasning.
10. Lærerlæsning: Erasmus Montanus.
11. Jørgen Bukdahl: Nytårstale.  
Film: Citizen Kane.
12. Poul Bjerre: 1. aften.
13. Poul Bjerre: 2. aften.
15. Kaj Rasmussen: Kønssygdomme.  
Montage: Vietnamord.
16. Johannes Møllehave: Noget om at være.  
Noget om fængsler.  
Noget om satire.
17. Elevunderholdning: Det tredje riges frygt og elendighed.  
Poul Bjerre: 3. gang.
18. Film: Ravnekvarteret.
19. Poul Bjerre: 4. gang.
20. Poul Bjerre: 5. gang.
21. Film: Wargame.
22. Poul Bjerre: 6. gang.
25. Film: Pantelåneren.
28. — 31. Kunstuge.



*Februar 1970*

1. Film: Fan-Fan.
4. Svend Aage Madsen: Forfatterroller.
7. Film: Den gamle mand og drengen.
8. Fastelavn: Optog, tøndeslagning, karneval.
10. Arnfred: Erindringer om afstemningen i 1920.
11. Elev/lærer-debat om kommunikationen på skolen.
14. Film: Amerikanske undergrundsfilm.
20. Vælgermøde forud for kommunalvalget.
21. Jørgen Dragsdahl: Det andet Amerika.
22. Film: Silkehud.

*Marts 1970*

4. ABCinema.
7. Koncert: Den danske kvartet.
8. Koncert: Den danske kvartet.
11. Film: Den ukuelige Lenin.
14. Elevkomedie: Sandkassen.
15. Film: Cleo fra fem til syv.
16. Elevkomedie: Sandkassen.
18. Halldor Sigurdsson: Portugals kolonier i Afrika.
21. Lærrelæsning: Gæsten.  
Loppemarked til fordel for Vietnam 69.
22. Film: Chok-korridor.
24. Ivar Nørgaard: Nordek og fællesmarkedet.

*April 1970*

1. Carl Madsen: Den danske strafferetspleje.
2. Elev/lærer-debat om arbejde, samarbejde og trivsel.
4. Italienske klovne.
5. Film: Ole Dole Doff.
8. Mogens Jacobsen: Brug og misbrug af stoffer.
10. Helge Larsen: Den nye højskolelov.  
Elev/lærer-debat om skole og trivsel.
12. Film: Snylteren.
13. U-landsdag med Kelm Hansen, Brandt Jensen, Bruno Månsson,  
Knud Vilby og Helveg Petersen.
18. Fodboldkamp med Ladelund (ærefuldt nederlag).  
Udstilling af elevarbejder.  
Elev- og læreropræden.
19. Film: Simon i ørkenen. Den andalusiske hund.
21. Afslutningsbal.
22. Afslutning.

*Maj 1970*

1. Sommereleverne kommer. Åbningsmøde.
2. Lærrelæsning: Biedermann og brandstifterne.

3. Film: Aske og diamanter.
4. Bøgh-Andersen: Revnerne i det tredje rige.
5. Ingemann Jensen: Kønssygdomme.
6. Engberg-Pedersen: Opgør til bunds og til tops.
7. Film: Den tredje mand.
9. Lærrelæsning: Hr. Mississippis ægteskab.
10. Film: Kvinden i sandet.
11. K. E. Løgstrup: Seksuallivets etik.
20. Henning Tjørnehøj: Det danske klassesamfund.
23. Koncert: Jysk akademisk kor.
27. Ole Halskov Hansen: Indsats mod stofmisbrug.
30. Elevunderholdning. Dans.

### *Juni 1970*

3. Per Højholt: Den poetiske skævbider.
5. Grundlovsfest i Skibelund Krat.
6. Koncert: Jørgen Fischer Larsen og Bengt Johnsson.
7. AKTION-gruppen: På krigens betingelser.
- 20.–21. Sommerelevmøde. Engberg-Pedersen om bureaukrater og teknokrater.  
Lærrelæsning: Lykkens bolig.  
Jørgen Knudsen: Fascisme.
23. St. Hansbål. Tale af Jørgen Knudsen.
24. Grandjean: Hvad gør vi ved forureningen?
25. Modtagelse af lærerkursus.
27. Jørgen Bukdahl: Foredrag.  
Gunner Møller Pedersen, Poul Ib Henriksen,  
Per Højholt: Show-Bix.
29. Jørgen Bukdahl: Foredrag.
30. Viggo Kampmann: Økonomisk demokrati.

### *Juli 1970*

1. Thorkild Bjørnvig: Koncerten i Altamond.
2. Thorkild Bjørnvig: Koncerten i Altamond.
4. Montage: Vietnamord.
8. Helveg Petersen: Kulturpolitik.
11. Lærrelæsning: Slutspil.
13. Drude Dahlerup: Mandssag — kvindesag.
15. Dea Trier Mørch og Troels Trier: Politisk kunst.
16. Erica Simon: Fransk politik.
18. Erica Simon: Fransk politik.  
Elevkomedie: Harry Madsen.
19. Udstilling af eleverbejder.
20. Peter Seeberg: Oplæsning af Hyrder.
22. Afslutningsbal med Vejen Spillemænd.
23. Afslutning.

*H. Engberg-Pedersen.*

# Askov Højskoles regnskab

DRIFTSREGNSKAB FRA 1. MAJ TIL 31. JULI 1969

## Indtægter.

Indgået for diverse kurser:

Sommerskolen (undervisning) .....	88.085,00	
Julikursus (undervisning) .....	12.250,00	
Andre kurser og møder (overskud) .....	11.105,00	
Efterbetaling .....	380,00	111.820,00

Husholdningsregnskab:

Indgået for kost fra:

Elever .....	88.386,00	
Julikursus .....	13.020,00	
Andre kurser .....	49.567,00	
Sommerlevmøde .....	4.025,00	
Lærere, gæster m. fl. ....	22.666,97	177.664,97

Salg fra gartneriet .....

	709,49	
--	--------	--

178.374,46

÷ Udgifter til:

Fødemidler, gartneri m. v. ....	157.350,35	
Andel lys og varme .....	8.000,00	
Andel pedel- og arbejdsløn....	12.000,00	177.350,35

1.024,11

Lejeindtægter:..

Elever .....	30.652,00	
Kurser .....	4.775,00	
Lærerboliger .....	9.315,00	44.742,00

Diverse .....

		358,41
--	--	--------

Statstilskud:

Finansloven 1969—70 (1. kvartal).. 16.125,00

Højskolelovens § 8 1968—69:

A/C modt. i 1968—69 942.000,00

+ Tilgodeh. anslået 25.000,00

Heraf 3/12 .....

	967.000,00	241.749,99
--	------------	------------

Højskolelovens § 8 1969—70:

Tilgodehavende anslået .....

	300.000,00	557.874,99
--	------------	------------

÷ Tilskud til ubemidlede elever overført til:

Sommerskolen .....

	1.440,00	556.434,99
--	----------	------------

714.379,51

*Udgifter.*

Lærerlønninger .....		272.225,95
Feriegodtgørelser — beregnet .....		54.375,00
Reparation og vedligeholdelse .....		59.116,64
Sundhedskonto .....		1.676,90
Undervisningsmidler .....		2.501,68
Biblioteket .....		14.942,24
Skatter, afgifter og forsikringer .....		15.818,24
Renter .....		127.808,22
Omkostninger .....		86.957,80
Afskrivninger:		
Automobiler, 7½ pct. af kr. 16.644,83 .....	1.248,36	
Inventar, 2½ pct. af kr. 293.119,40 .....	7.327,99	
Skolens bygninger, ½ pct. af kr. 6.692.561,34 .....	33.462,81	42.039,16
Overskud .....		36.917,68
		<u>714.379,51</u>

## STATUS PR. 1. AUGUST 1969

*Aktiver.**Omsætningsformue:*

Kassebeholdning .....	9.154,20	
Postgiro .....	18.811,72	
Andelsbanken nr. 63646—1 .....	183.091,54	
Andelsbanken nr. 9018—8 .....	52.395,57	
Andelsbanken nr. 25204—9 .....	1,00	
Diverse tilgodehavender .....	489.253,43	752.707,46

*Anlægsformue:*

Automobiler (anskaffelsespris) .	16.644,83	
÷ Afskrevet i år .....	1.248,36	15.396,47

*Inventar:*

Saldo pr. 1. maj 1969 .....	290.488,02	
Nyanskaffelser 1969:		
Diverse .....	2.631,38	
	293.119,40	
÷ Afskrevet i år .....	7.327,99	
	285.791,41	

÷ Overført til konti for undervisningsmateriel og inventar .....	285.791,41	0,00
--	------------	------

*Undervisningsmateriel og undervis-  
inventar:*

Saldo pr. 1. august 1969 — vurderet ..	257.051,35	
Inventar i kostafdelingen:		
Saldo pr. 1. august 1969 — vurderet ..	191.169,56	

*Skolens bygninger:*

Saldo pr. 1. maj 1969 ....	6.692.561,34	
+ Forsøgsmøllen:		
Saldo pr. 1. maj 1969 ....	31.750,00	
	6.724.311,34	

*÷ Afskrevet*

tidligere år ...	579.381,48	
Afskrevet i år..	33.462,81	612.844,29
	6.111.467,05	

+ Opskrevet til ejd.værdier	1.135.732,95	7.247.200,00
-----------------------------	--------------	--------------

Påbegyndt nybyggeri .....	247.514,92	7.958.332,30
		<u>8.711.039,76</u>

*Passiver.**Kortfristet fremmedkapital:*

Forud indbetalte kontingenter m. v. vedr.		
Dansk Udsyn.....	45.191,06	
Forud indbetalte skolepenge 1969—70 ..	2.300,00	
Forud indbetalte skolepenge 1970—71 ..	100,00	
Skyld til elever 1969—70 .....	2.610,00	
Forudbetalt husleje .....	3.030,00	
Skyldig løn for sommerskole .....	1.600,00	
Skyldige omkostn. afsat pr. 31. juli 1969..	104.993,44	
Feriepenge .....	54.375,00	214.199,50

*Langfristet fremmedkapital:*

## Prioritetsgæld:

Statslån .....	3.444.200,00	
Jydske Grundejer-Kreditforening:		
Nr. 316, 4 pct. ....	4.337,94	
Nr. 604, 4 pct. ....	491.855,02	
Nr. 1348, 4 pct. ....	304.934,70	
Nr. 3389, 4½ pct. ....	13.578,88	
Nr. 2150, 6½ pct. ....	644.756,70	4.903.663,24

*Egenkapital:*

## Kapitalkonto:

Saldo pr. 1. maj 1969 .....	1.532.846,88	
Overskud ifølge gevinst- og tabskonto..	762.167,69	
Opkrevne værdier vedr. undervisnings-		
materiel og inventar .....	162.429,50	
Skolens bygninger opskrevet til ejen-		
domsværdier .....	1.135.732,95	3.593.177,02
		<u>8.711.039,76</u>

Foranstående regnskab, som vi har revideret, er i overensstemmelse med skolens bogholderi og regnskabsmateriale. Vurderingen af undervisningsmateriel m. v., inventar og bygninger er foretaget i overensstemmelse med lov nr. 337 af 18. juni 1969.

Kolding, den 3. november 1969.

Revisionsfirmaet E. Frandsen.

*Erik Meng,*

statsautoriseret revisor.

# Askov Højskoles regnskab

DRIFTSREGNSKAB FRA 1. AUGUST 1969 TIL 31. MARTS 1970

## *Indtægter.*

Statstilskud:

Modtaget i henh. til lov nr. 156 af 16. maj  
1959 (højskoleloven) § 8 finansåret  
1968—69, resttilgodehavende 45.071,63  
÷ Afsat tilgodehavende for  
finansåret 1968—69 ..... 25.000,00 20.071,63

Modtaget i henh. til lov nr. 156 af 16. maj  
1959 (højskoleloven) § 8 finansåret  
1968—69, efterbevilling lærerløn ..... 14.954,30

Modtaget i henh. til lov nr. 337 af 18. juni  
1969 § 2 og 3, forskudsbeløb for regn-  
skabsperioden 1. aug. 1969 til 31. marts  
1970 ..... 1.134.496,00

Modtaget i henhold til finanslovkonto  
1969—70 (3. og 4. kvartal) .. 32.250,00  
÷ Heraf tilsk. til ubemidlede  
elever overført til status.... 3.060,00 29.190,00

1.198.711,93

Tilgodehavende i henh. til lov  
nr. 337 af 18. juni 1969 § 13  
»indefrysningssbeløb« ..... 262.179,00

÷ Afsat tilgodeh. f. regnskabs-  
perioden 1. maj—31. juli 1969 300.000,00 ÷ 37.821,00 1.160.890,93

Skolepenge:

Vinterkursus 1969—70 ..... 883.247,82  
Efterbetalinger m. v. .... 1.020,00 884.267,82

Huslejer m. m. incl. varmebidrag ..... 36.710,00

Kostindtægt fra lærere, personale, gæster ..... 18.675,15

Indtægt fra gartneriprodukter ..... 807,45

Indtægter ved ikke-godkendte kurser og møder m. m. .. 214.340,53

Renteindtægter ..... 22.098,52

Pengegave fra Den Danske Dyrlægeforening ..... 1.000,00

Legattilskud fra Jens Østergaard og hustrus legat ..... 90,00

2.338.880,40

*Udgifter.*

Lærerløbninger .....		760.786,01
Vedligeholdelse af skolens bygn., lokaler, arealer m. v. . . . .		92.027,43
Opvarmning, belysning, kraft og vand .....		111.465,90
Rengøring .....		104.514,99
Skatter, afgifter, forsikringer vedr. bygninger .....		15.235,72
Renter af lån med pant i skolens faste ejendomme:		
Renter af kredit/hypotek/banklån .....	52.719,78	
Renter af statslån .....	98.593,07	151.312,85
Lønninger til andet personale .....		8.350,00
Diverse vederlag .....		16.470,00
Tjenesterejser og befordring for skolen .....		989,00
Flyttegodtgørelse .....		964,50
Uddannelse af personale .....		4.025,00
Diverse ydelser:		
Koncerter, sammenkomster m. m. ....	13.169,99	
Husmøder .....	5.015,00	
Ekskursioner .....	625,50	
Diverse .....	300,00	19.110,49
Kontorudgifter .....		22.846,45
Andre administrationsudgifter:		
Kontingenter .....	4.350,00	
Bogførings- og regnskabsassistance .....	4.841,52	
Forsikringspræmier, løvsøre, elever m. m. . .	8.081,70	
Diverse .....	1.380,98	18.654,20
Materialer til forbrug i undervisningen:		
Håndgerning .....	2.928,25	
Iøvrigt .....	44.719,21	47.647,46
Anskaffelser og driftsudgifter vedr. løvsøre m. v. i forbindelse med undervisning:		
Inventar, møbler, udstyr m. v. ....	72.556,40	
Bøger til bibliotek, samlinger m. v. ....	19.618,69	
Andet undervisningsmateriel .....	4.894,16	97.069,25
Revision .....		11.500,00
Pedellønninger .....		58.640,55
Sekretærlønninger .....		44.054,39
Lønninger vedrørende kostafdelingen .....		151.647,84
Kostforplejning .....		209.672,22
Vask og personrenlighed .....		26.405,98
Anskaffelser af inventar og udstyr samt reparation vedrørende kostafdelingen .....		28.843,75
		<u>2.002.233,98</u>
	Transport	2.002.233,98



	Transport	2.002.233,98	
Repræsentation, gaver og blomster			137,10
Diverse:			
Driftsudgifter bil m. m.	6.853,28		
Diverse	5.329,57		12.182,85
Afskrivninger:			
Skolens ejendomme incl. faste anlæg,			
1½ pct. af kr. 11.484.600,00	172.269,00		
Inventar i forbindelse m. undervisningen,			
20 pct. af kr. 122.644,29	24.528,86		
Undervisningsmateriel,			
20 pct. af kr. 122.644,29	24.528,86		
Inventar i forbindelse med kostafdeling,			
20 pct. af kr. 191.169,56	38.233,91		
Automobil, 22½ pct. af kr. 15.396,47	3.464,20	265.377,38	
Overskud		58.949,09	
			<u>2.338.880,40</u>

## STATUS PR. 1. APRIL 1970

<i>Omsætningsformue:</i>	<i>Aktiver.</i>	
Kassebeholdning .....	15.957,51	
Postgiro .....	25.578,49	
Andelsbanken nr. 25205—2 .....	356.484,95	
Andelsbanken nr. 9018—8 .....	112.314,26	
Andelsbanken nr. 25204—9 .....	33,03	
Statstilskud tilgode efter tidl. lovgivning	14.954,30	
Statstilskud tilgode efter gældende lov. .	262.179,00	
Staslån tilgode (rest) efter tidl. lovgivn.	475.000,00	
Forudbetalte lønninger .....	76.579,60	
Restancer vedr. skolepenge m. v. ....	67.793,94	
Andre debitorer .....	5.791,00	1.412.666,08
<hr/>		
<i>Anlægsformue:</i>		
Ejd. incl. faste anlæg og installationer:		
Saldo pr. 1. aug. 1969....	7.247.200,00	
+ Tilgang:		
Matr. nr. 2 be, Askov		
(jord fra		
»Melvanggård«):		
Købspris ...	45.996,00	
Handelsom-		
omkostninger	1.428,62	47.424,62
Matr. nr. 4bø, Askov		
»Spindegården«:		
Købspris ...	250.000,00	
Handelsom-		
omkostninger	1.174,02	251.174,02
Regulering til ejen-		
domsværdi ved 14. alm.		
vurdering .....	4.899.601,36	12.445.400,00
(14. alm. vurdering kr. 12.445.400,00		
heraf grundværdi kr. 960.800,00.)		
Inventar i forbindelse m. undervisning:		
Saldo .....	122.644,29	
Undervisningsmateriel:		
Saldo .....	134.407,06	
Ejendomme og faste anlæg under opf.	1.144.048,50	
Inventar i forbindelse med kostafd.:		
Saldo .....	191.169,56	
Automobil:		
Saldo .....	16.644,83	14.054.314,24
Aktiver tilhørende legater og fonds .....	65.874,96	
		15.532.855,28

*Passiver.**Kortfristet fremmedkapital:*

Forudbetalte skolepenge:		
Sommerskolen 1970 .....	5.198,50	
Vinterskolen 1970—71 .....	2.500,00	
Statstilskud for april måned 1970 ....	143.839,00	
Forudbetalte abonnementer m. v. vedr.		
Dansk Udsyn .....	38.390,23	
Skyldige pensioner m. m. ....	708,00	
Forudbetalte huslejer .....	4.230,00	
Skyldig advokatsalær .....	1.174,02	
Statstilskud t. ubemidlede elever finans-		
året 1969—70 .....	3.060,00	
Skyldig kontant udbetaling		
A/S Spindegården .....	139.696,00	
Skyldige omkosnt. afsat pr. 31. marts		
1970 .....	148.582,46	
Skyldig lærerløn .....	33.885,00	
Kildeskat .....	82.498,00	603.761,21

*Langfristet fremmedkapital:*

Malt Kommune — kloakgæld, matr.		
nr. 4bø, Askov by »Spindegården«....	557,00	
(Gælden er utinglyst.)		
Prioritetsgæld:		
Statslån .....	4.444.200,00	
Jydsk Grundejer-Kreditforening:		
Nr. 316, 4 pct. 4. afd. 4.076,70		
Nr. 604, 4 pct. 8. afd. 488.252,12		
Nr. 1348, 4 pct. 8. afd. 302.873,39		
Nr. 3389, 4½ pct. 4. afd. 13.407,40		
Nr. 2150, 6½ pct. 3. afd. 640.631,29	1.449.240,90	
Andelsbanken .....	100.000,00	5.993.997,90

(Til sikkerhed for lån er indlagt for kr. 110.000,00 ejerpantebreve med pant i matr. nr. 4bø, Askov by, Malt sogn »Spindegården«.)

Transport 6.597.759,11

	Transport	6.597.759,11	
<i>Afskrivningskonti:</i>			
Afskrivninger på skolens ejendomme			
incl. faste anlæg .....	172.269,00		
Afskrivninger på inventar i forbindelse			
med undervisning .....	24.528,86		
Afskrivninger på undervisningsmateriel			
	26.881,41		
Afskrivninger på inventar i forbindelse			
med kostafdeling .....	38.233,91		
Afskrivninger på automobil:			
Saldo pr. 1. august 1969 ...	1.248,36		
Afskr. i regnskabsperioden	3.464,20	4.712,56	266.625,74
Tilsvar til »Aktiver tilhørende legater og fonds«.....			65.874,96

*Egenkapital:*

## Kapitalkonto:

Saldo pr. 1. august 1969 .....	3.593.177,02		
Overskud ifølge gevinst- og tabskonto	113.324,09		
Skolens ejendomme opskrevet til			
ejendomsværdier .....	4.899.601,36		
Kursavance .....	1.793,00		
		8.607.895,47	
÷ Stiftelsesprovision og stempel ved optagelse af lån .....	5.300,00	8.602.595,47	
			15.532.855,28

Foranstående regnskab har vi revideret og fundet i overensstemmelse med skolens bogholderi og regnskabsmateriale.

Kolding, den 23. juni 1970.

Revisionsfirmaet E. Frandsen.  
*Erik Meng,*  
 statsautoriseret revisor.

## Nyt fra Askov Lærlinge

Elevforeningen afholdt generalforsamling på Askov Højskole den 3. oktober 1970. Der var stort fremmøde. Dirigent var Finn Brandt Pedersen.

I beretningen omtales foreningens aktiviteter i det forløbne år. Foreningen har været repræsenteret ved Dansk Ungdoms Fællesråds konference samt ved møder i Landselevforeningen af Højskoleelever. Det er muligt for enkelte af foreningens medlemmer at komme med til møder og konferencer i DUF, da Landselevforeningens pladser sjældent er udfyldt.

Som noget nyt har Landselevforeningen af Højskoleelever i 1970 arrangeret charter- og studierejser til udlandet, turen i 1970 gik til USA. Askov Lærlinge var repræsenteret på turen ved Bjarne Kock.

Der er i 1971 tanker om lignende ture. Oplysninger herom fås gennem Højskolernes sekretariat.

Askov Lærlinges kasserer gennem mange år, Andreas Nielsen, savner vi nu blandt os; det er med vemod, foreningen på denne måde må sige farvel til en trofast og loyal medarbejder. Andreas Nielsen vil af mange i Askov Lærlinges bestyrelser i tidens løb blive husket for det store arbejde, han har gjort for foreningen. Hvervet som kasserer er nu overdraget til fru Gudrun Ryberg.

På et bestyrelsesmøde efter generalforsamlingen har bestyrelsen valgt højskolelærer Asbjørn Bjerre til at repræsentere Askov Lærlinge i Askov Højskoles styrelse pr. 1. januar 1971.

Asbjørn Bjerre afløser vor repræsentant gennem mange år Johs. Dons Christensen, der tidligere har meddelt, at han ikke ønskede at fortsætte efter den nuværende periodes udløb pr. 1. januar 1971.

Foreningen vil ved denne lejlighed gerne takke Johs. Dons Christensen for det store arbejde, han har gjort for Askov Lærlinge og Askov Højskole.

Kristian Kabel og Kristian Knudsen ønskede ikke genvalg til bestyrelsen, der efter generalforsamlingen har følgende udseende:

Formand Kristian Ebbensgård	.....	på valg	1972
Næstformand Johs. Krog	.....	elevvalgt	1970—72
Sekretær Asbjørn Bjerre	.....	elevvalgt	1969—71
Holger Pedersen	.....	på valg	1971
Esther Villadsen	.....	—	1971
Ursula Dengsø	.....	—	1971
Niels Refslund Poulsen	.....	—	1972
Bent Damgård Sørensen	.....	—	1972
Bjarne Kock	.....	—	1973
Flemming Hansen	.....	—	1973
Susanne Pelch	.....	—	1973

*Kristian Ebbensgaard.*

# Askov Lærings regnskab 1969-70

<i>Indtægt:</i>		
Kassebeholdning .....		5.952,75
1110 medlemmer indbetalt .....	11.287,20	
1286 abonnenter på Dansk Udsyn.....	2.572,00	13.859,20
Løssalg .....		5,00
Renter .....		345,01
		20.161,96

<i>Udgift:</i>		
Kontorhold, fragt, porto m. v. ....	1.675,15	
Kassererhonorar .....	400,00	
Rejsegodtgørelser .....	245,00	
Repræsentation .....	60,00	
Elevstipendier .....	2.000,00	
Kontingent til Landsforeningen .....	2.584,00	
Tryksager .....	499,28	
Årsskrift .....	5.967,50	
Overført til Jubilæumsfonden .....	1.000,00	14.430,93
Kassebeholdning 7. september 1970:		
Giro .....	1.927,67	
Bank .....	3.803,36	5.731,03
		20.161,96

<i>Jubilæumsfonden:</i>		
Beholdning 1. september 1969 .....		5.238,49
Renter pr. 10. november 1969 .....	176,91	
Renter pr. 10. maj 1970 .....	209,85	386,76
Overført fra driftsregnskabsåret 1969-70 .....		1.000,00
		6.625,25

Askov, den 8. september 1970.

*Gudrun Ryberg.*

Ovenstående regnskab er gennemgået og fundet i overensstemmelse med bilagene.

Kassebeholdningen udgør:

Bankbeholdning .....	3.803,36
Giro .....	1.927,67
	Ialt 5.731,03

Jubilæumsfonden udgør: 6.625,25 kr.

Askov, den 23. september 1970.

*Frode Hasseriis. E. Grue-Sørensen.*

# Navne- og adresseliste over elever på Askov Højskole 1970-71

## *Elever – sommeren 1970*

- Alskov, Niels, Genuavej 5, 2300 København S  
Andersen, Annette Ulrich, Mølløvænget 16, 7900 Nykøbing Mors  
Andersen, Birgit Friis, Rolighedsvej 97, 4700 Næstved  
Andersen, Bodil, Schlegelsallé 5<sup>3</sup>, 1807 København V  
Andersen, Else Møller, Bredgade 18, 7430 Ikast  
Andersen, Erling Skovgård, Margrethesvej 16, 4250 Fuglebjerg  
Andersen, Finn, Stubdrup, 6000 Kolding  
Andersen, Lars Bjerring, Skovbovænget 78, 2890 Hareskov  
Andersen, Lis, Græskæmnervej 14, 5700 Svendborg  
Andersen, Marianne Hartvig, Strandvejen 32, 4654 Fakse-  
Ladeplads  
Bitch-Johansen, Linda, »Aaløkke«, Læborgvej, 6600 Vejen  
Birch, Liselotte, Kaningårdsvej 53, 2830 Virum  
Bjørk-Madsen, Jesper, Algade 57, 4760 Vordingborg  
Boby, Ditte, Turesensgade 28, 1368 København K  
Boiesen, Birthe Rostgård, Vedelsgade 14, 7100 Vejle  
Boldsen, Christian, Valbygårdsvej 57<sup>4</sup>, 2500 Valby  
Brun, Birthe, Ullerup, 9690 Fjerritslev  
Brundbjerg, Else, Strandvejen 140<sup>4</sup>, 2900 Hellerup  
Buch, Aksel, Romalt, 8900 Randers  
Bullock, Keith John, Flat 3, Hillcroft House, Alcester Road.  
South, Birmingham, England  
Bundgaard, Hans Jørgen, Stenild, 9500 Hobro  
Christensen, Birthe, Gislumvej 72, 9600 Ars  
Christensen, Birthe Møller, Spurvegården 19<sup>1</sup>, 2650 Hvidovre  
Christensen, Bruno, Løgumklostervej 29, 6200 Åbenrå  
Christensen, Lisbet Widt, Bredhøjvej 30, 8600 Silkeborg  
Christiansen, Lena Blak, Emdrup Banke 54, 2100 København Ø  
Clemmensen, Eva Aagaard, Baldersvej 46, 7400 Herning  
Croft, Susan Elizabeth, 63, Dumbarton Road, London S. W. 2,  
England  
Dabrowska, Ewa, Liselund Feriecenter, 4791 Borre, Møn  
Dabrowski, Jerzy, Liselund Feriecenter, 4791 Borre, Møn  
Dahlgaard, Trine, Marskengade 2, 2100 København Ø  
Daugård, Jens Bo, Houlberg, 8891 Laurbjerg

Ebbesen, Per Riis, Vardevej 9, 7100 Vejle  
Engbirk, Per, Haurevej 28, 2700 København  
Fisker, Jens V., Gelstrup, 9240 Nibe  
Fonsbøl, Søren Biering, Dyrehavegårdsvej 22, 2800 Lyngby  
Grosen, Birgit, Hørbylunde, 8600 Silkeborg  
Hansen, Christel, Solbakken 31, 6300 Graasten  
Hansen, Flemming, Sp. Kirkevej 42, 6700 Esbjerg  
Hansen, Frede Walling, Oehlenschlägersgade 60<sup>3</sup> tv.,  
1663 København V  
Hansen, Helle *Lange*, Lundtoftevej 141, 2800 Lyngby  
Hansen, Jette Elisabeth Ortmann, Skensvedvej 48,  
2700 Brønshøj  
Hansen, Karen Lisbeth Overgård, Bavnehøjvej 29, 8370 Hadsten  
Hansen, Ulla, Ejbygade 47, 5000 Odense  
Hansen, Villy Aaris, Holbergsvej 6, 8800 Viborg  
Harder, Birgitte, Rudevang 6, 2840 Holte  
Hartvig, Mette, Ove Rodes Plads 1, 2100 København Ø  
Hein, Kirsten, Kærmindevej 19, 6000 Kolding  
Helstrup, Karen Lisbeth, Alpedalsvej 92, 6000 Kolding  
Hermansen, Anna-Mette Skov, Uranusvej 11, 7100 Vejle  
Iversen, Finn, 6932 Troldhede  
Jakobsen, Jane Juul, Blågårdsgade 29E, 2200 København N  
Jacobsen, Kirsten Merethe, Terpagersvej 7, 6760 Ribe  
Jakobsen, Lene Birgit, Peder Hjortsvej 15<sup>2</sup>, 2500 Valby  
Jensen, Anne Mette, Tåsingegade 62<sup>4</sup> th., 2100 København Ø  
Jensen, Edel Carstensen, Præstøvej 57<sup>1</sup> tv., 4700 Næstved  
Jensen, Erik Bergholdt, Ferritslev Savværk, 5863 Ferritslev, Fyn  
Jensen, Knud, Kildemarksvej 38, 4700 Næstved  
Jensen, Povl Gadegård, Thunøgade 21, 8000 Århus C  
Jespersen, Birgit, Lærkevej 28, 4300 Holbæk  
Johansen, Bente Aggerbeck, Sirgræsvej 5, 2770 Kastруп  
Jørgensen, Benni Polar, Hyltebjerg Allé 39, 2720 København  
Jørgensen Poul, Målebakkevej 64, 5370 Mesinge, Fyn  
Kjær, Jytte, Sønderbrogade 10, 7100 Vejle  
Kristiansen, Jørgen *Lav*, Teisensvej 26, 5000 Odense  
Krogh, Johannes, Askov Højskole, 6600 Vejen  
Kaas, Ole Bjørn Sode, Ellesgård, Nylars, 3700 Rønne  
Lange, Bodil, Smallegade 42<sup>2</sup>, 2000 København F  
Langhoff, Peter, Thunøgade 32<sup>4</sup>, 8000 Århus C  
Larsen, Birgit, Røgerup, 4050 Skibby  
Larsen, Lis, Røn-Allé 14, 4690 Haslev  
Larsen, Aage, Stentevej 37, 5800 Nyborg  
Larsson, Jøern, Ærenprisvej 27, 2820 Gentofte  
Leonhard, Robert Blauenfeldt, Ravnsbjerg 15, 6000 Kolding  
Lunn, Michael Jan Christian, Helgavej 39, 5000 Odense



Madsen, Birgit, 6531 Nustrup  
Madsen, Dorte Hjorth, Slotsvej 29, 6510 Gram  
Madsen, Hanne Grethe, Vesterled 8, 6310 Broager  
Madsen, Inge, Næsbyhoved Broby, 5270 Næsby, Fyn  
Mathiesen, Ida Weismann, Elledamsvej 5, 2840 Holte  
Mathiesen, Stig Jørgen, Sdr. Broby, 5671 Brobyværk  
Meulengracht, Grith, Rodskov, 8541 Skødstrup  
Meulengracht, Peter, Rolfsgade 129, 6700 Esbjerg  
Mildgaard, Lis, Reberbanegade 25, 2300 København S  
Mortensen, Peter, Grundtvigs Allé 14, 4760 Vordingborg  
Muncken, Maj Sanne, Falkoner Allé 42, 2000 København F  
Nielsen, Agnete, Havrevej 35, 2700 Brønshøj  
Nielsen, Arne Helligsøe, Obovej 24, 2730 Herlev  
Nielsen, Bodil Marie, Birketved, 5290 Marslev  
Nielsen, Hanne, Havnbjerg, 6430 Nordborg, Als  
Nielsen, Lillian Raabyemagle, Egtvedvej 5, 6000 Kolding  
Nielsen, Rikka, Vestergade 12, 7882 Durup  
Nielsen, Ulla Christine, Frederiksborgvej 123D, 4000 Roskilde  
Nygaard-Pedersen, Jette, Sortedam Dosseringen 9,  
2200 København N  
Næser, Kristian, Hovedskov, 8732 Hovedgård  
Nørgaard, Gert Ravn, Schackenborg, 6291 Møgeltønder  
Olsen, Peer Koldkjær, Amtvejen 34, 3390 Hundested  
Otto, Anne Marie, Svanholmsvej 16<sup>A</sup>, 1905 København V  
Pelch, Suzanne, Sortemosen 46, 3450 Allerød  
Petersen, Agnete Tyler, Minnesota, USA  
Petersen, Christian, Oksekær, 6381 Kliplev  
Pedersen, Conny Solveig, Emil-Pipersvej 38, 2800 Lyngby  
Pedersen, Ellen Ydun, Gl. Landevej 43, 7400 Herning  
Petersen, Harald, Tyler, Minnesota, USA  
Petersen, Helen Lis Hamann, Løvetandsvej 37, 2700 Brønshøj  
Pedersen, Henning, Njalsgade 30 A, 2300 København S.  
Pedersen, Karen Riisager, Elmevej 9, 6900 Skjern  
Petersen, Kirsten Susanne, Banemarksvej 51, 2600 Glostrup  
Pedersen, Poul, Danasvej 2, 4200 Slagelse  
Pedersen, Svend Flemming Lerbæk, Sandalsparken 14<sup>A</sup> tv.,  
5700 Svendborg  
Poulsen, Annette Esmarch, Mølløvænget 16, 2970 Hørsholm  
Poulsen, Kuno Ebbe, Krabbesholm Allé, 7800 Skive  
Randwijk, Annette van, Cedervænget 7<sup>A</sup>, 2830 Virum  
Rasmussen, Birte Westergaard, Falkonervænget 11<sup>A</sup>,  
1952 København V  
Rasmussen, Erik, Dyngby Møllevej 2, 8353 Boulstrup  
Reinholdt, Lise, Mosebakkens 1, Bybæk, 7100 Vejle  
Rich, Poul Thorup, 6856 Lunde J.

Ryberg, Lisa Stokholm, Tvedvej 2, 6000 Kolding  
 Singer, Lillian, Brobergsgade 14, 1427 København  
 Skov, Jette, Mathiasgade 50, 8800 Viborg  
 Svendsen, Mette, Jansvej 26 st., 2300 København S  
 Søgaard-Hansen, Jessi, Kettegård Allé 9, 2650 Hvidovre  
 Søndergaard, Birgit Krarup, Øksnebjergvej 50, 5000 Odense  
 Sørensen, Kirsten Ingemann, Østbanegade 105, 2100 Kbh. Ø  
 Sørensen, Mathias Bjerg, Frodesgade 149, 6700 Esbjerg  
 Sørensen, Nanna Topsøe, Ø. Jølby, 7950 Erslev, Mors  
 Sørensen, Niels Ib, Bjørumvej 7, 9200 Skalborg  
 Teicher, Hanna, Sydtoftevej 24, 2860 Søborg  
 Thomassen, Lene Skovby, Kyradserved 12, 8700 Horsens  
 Thomsen, Bente Lene, Nørrebrogade 2 A, 6700 Esbjerg  
 Thomsen, Claus-Daniel, 2211 Holstenniendorf, Tyskland  
 Thomsen, Karl Emil, Vandels Skole, 7184 Vandel  
 Thomsen, Leif, Borgmesterløkken 11, 6400 Sønderborg  
 Tindhof, Mathilde, 6571 Jels  
 Weis, Anna Kathrine, Kvie, 6823 Ansager  
 Wonsild, Svend, Hvidegårdsparken 107, 2800 Lyngby

*Nordisk Lærerkursus — juli 1970*

Andersen, Magny, Godthåbsvej 69F, 7400 Herning  
 Andersen, Torben B., Nørrebrogade 73<sup>2</sup>, 7000 Fredericia  
 Baisgaard, Ruth, Brammersgade 2A<sup>1</sup>, 8000 Århus C  
 Bastiansen, Arley Dirck, Testrup Højskole, 8320 Mårslet  
 Erritzøe, Tim, Gl. Kalkbrænderivej 50<sup>1</sup> th., 2100 København Ø  
 Fredslund, Aage, H. C. Ørstedesvej 22A s. tv., 1879 København V  
 Gudbrandsdottir, Sigrun, Reykjavik, Island  
 Hansen, Grethe Marie, Skovalleen 12, 2880 Bagsværd  
 Højring, Ebbe, Gasværksvej 2<sup>1</sup>, 1656 København V  
 Jensen, Henni, Lærkevej 8, 4180 Sorø  
 Jessen, Niels Peder, Læborg, 6600 Vejen  
 Kjems, Bo, Solbakken 15, 8240 Risskov  
 Kjær, Anne Grethe, Vendelbogade 18, Ålborg 9000  
 Kristiansen, Johannes, Flynder Centralskole, 7660 Bækmarksbro  
 Larsen, Erik, Spanghede 9891 Tolne  
 Larsen, Janne Englich, Frederiksberg Bredgade 3C<sup>3</sup>,  
 2000 København F  
 Larsen, Knud Boberg, Sønderlundsvej 05, 4000 Roskilde  
 Larsen, Peter Beyerholm, V. Ringgade 202<sup>3</sup> th., 8000 Århus C  
 Larsen, Ulla J., Vibevej 4, 4350 Ugerløse  
 Lundgaard, Laurids, Darum Mark, 6740 Bramminge  
 Loiborg, Edith, Solsortevej 1, 2000 København F  
 Mayerhofer, Jens, Svendsgade 70A, 6700 Esbjerg  
 Michelsen, Mads, Strandvejen 263, 2920 Charlottenlund

Møller, Conny, Krusemyntegade 12, 1318 København K  
 Obling, Lissi, Mejlbjvej 14, 8250 Egå  
 Overgaard, Erik, Fuglesangsallé 24, 8210 Århus V  
 Pedersen, Jørgen Vilsgaard, Valdemarsgade 15,  
 1665 København V  
 Plesner, Erik, Egholmsvej 1, 2830 Virum  
 Poulsen, Margit, Oslogade 12, 8200 Århus N  
 Primdahl, Mette Marie, Schleppegrellsgade 15<sup>3</sup> tv.,  
 8000 Århus C  
 Rasmussen, Allan Bendt, Bisgårdsvej 13, 9610 Nørager  
 Schmidt, Birthe, Nørregårdsvej 200, 2610 Rødovre  
 Schmidt, Rigmor, Jens Munksgade 4 st., 2100 København Ø  
 Simonsen, Palle, Ritavej 18, 9000 Ålborg  
 Steinsson, Heimir, Haslev udvidede Højskole, 4690 Haslev  
 Suttles, Gerald Dale, 5124 S. Dorchester 1 W, Chicago,  
 Illinois 60615, USA  
 Suttles, Kirsten Grønbjerg, Søndergade 29, 6571 Jels  
 Sørensen, Arne, I. P. Nielsensvej 5, 6310 Broager  
 Thorsen, Inge Merethe, Halmtoftegård, 4900 Nakskov  
 Tvede, Elsebet, Nyhavn 33, 1051 København K  
 Vibe-Pedersen, Johannes, Kong Georgsvej 26, Hasseris,  
 9000 Ålborg

*Elever – vinteren 1970–71*

Andersen, Anders Lauge Højvang, Brorsonsvej 3, 2630 Tåstrup  
 Andersen, Erling Buhl, Virumbakken 8, 2830 Virum  
 Andersen, Karen Margrethe, Aggersborggade 7<sup>4</sup>,  
 2100 København Ø  
 Andersen, Kirsten Julie, Jacob Erlandsensgade 11,  
 2100 København Ø  
 Andersen, Line Vestergård, Klim, 9690 Fjerritslev  
 Andersen, Martin, Kaj Munksvej 53, 8000 Århus C  
 Andersen, Nanna Bøgh, D-2391 Jaruplund Højskole, Sydslesvig  
 Andersen, Susanne Høj, Soløsevej 43, 2820 Gentofte  
 Andersen, Søren Hessellund, Søgård, 4573 Højby Sj.  
 Andreassen, Anne-Mette, Nørrebrogade 29<sup>3</sup>, 2200 København N  
 Astrup, Hanne-Birgit, Annebergvej 24, 9000 Ålborg  
 Barnøe, Niels Henning, Stiftelsesvej 5, 8300 Odder  
 Baunsgaard, Kathrine, Dørken, 7324 Thyregod  
 Bech, Mogens, 4982 Landet, Lolland  
 Bedsted, Asta, Dyssevej 8, 9541 Suldrup  
 Bengtsson, Gitte, Fasanvang 8, 3450 Allerød  
 Bentsen, Ditte, Sandkrogen 58, 2800 Lyngby  
 Bentzen, Bent Erik, Strandparken 9, 8000 Århus C  
 Bentzen, Lars, Bernstorffsvej 214, 2920 Charlottenlund

- Berkan, Nancy D., 144 High St., East Williston, N. Y. 11596,  
USA
- Bjørnild, Birgitte, Skindersøvej 4, 3140 Alsgårde
- Bodtker, Diana, 1103<sup>45</sup> th., Des Moines. Iowa 50311, USA
- Borchorst, Anette, Tornebakken 49, 2830 Virum
- Boucher, George *Walter*, 4302 North Main Street, Andersons,  
South Carolina 29621, USA
- Brodersen, Kjeld, Lyongade 46 st., 2300 København S
- Brossmann, Ingrid, Odinsvej 3, 7000 Fredericia
- Bruun, Christian, Kulsviertoften 37, 2800 Lyngby
- Bruun, Palle, Jægersborggade 30<sup>3</sup>, 2200 København N
- Brøndgård, Tove, Dømmestrup, 5653 Nr. Lyndelse
- Caspersen, Per, Ulkær 22 st., 2610 Rødovre
- Chemnitz, Emma Regine A. S., Sognevejen 12, 4000 Roskilde
- Christensen, Anni, Granbakken 14, 9000 Ålborg
- Christensen, Birgit, Odensegade 18<sup>2</sup>, 8000 Århus C
- Christensen, Jørgen, Svendsgade 24<sup>4</sup>, 9000 Ålborg
- Christensen, Leif Flemming, Torp, 5560 Årup, Fyn
- Christensen, Lisbeth, Valbylanggade 64, 2500 Valby —
- Christensen, Peter, Bartofte, 4911 Kappel
- Christiansen, Jens, Louisenborg, 4660 Store-Heddinge
- Christoffersen, Vagn Aage Machon, Nørrevang, 4990 Sakskøbing
- Damgaard, Erik, Kirkevænget 16, 2500 Valby
- Danielsen, Anni, Lindeparken 20<sup>2</sup>, 8600 Silkeborg
- Day, Barbara Noël, 6 Acacia Drive, Middletown, Rhode Island,  
USA 02840
- Didriksen, Martin Dumke, Stubberup, 4540 Fårevejle
- Dreijer, Elisabeth, 5943 Strynø
- Dybdahl, Kirsten, 7755 Bedsted, Thy
- Dørup, Asta, Elledavej 69, 4400 Kalundborg
- Eriksen, Lars, Grækenlandsvej 2, 2300 København S
- Eskesen, Tove Bente, Hvedevænget 42, 4700 Næstved
- Eskildsen, Torben, Sundholmsvej 57, 2300 København S
- Forsman, Ulf *Krister*, Storgatan 28, S-96040 Jokkmokk, Sverige
- Frandsen, Gert, Dalstrøget 94<sup>2</sup>, 2860 Søborg
- Frederiksen, Uffe Jaster, Poppelhegnet 2, 2800 Kgs. Lyngby
- Fredsted, Jesper, Grønnevej 216, 2830 Virum
- Gadegård, Birthe, Vestergade 46, Humlum, 7600 Struer
- Garny, Bo, Alholmvej 1, 2500 Valby
- Glass, Birte, Hellerupvej 1, 8000 Århus C
- Gomard, Axel, Baggensesvej 11, 5000 Odense
- Gotfredsen, Frits, Midsommervej 4, 8200 Århus N
- Hald, Michael, Skt. Jacobsgade 18<sup>4</sup>, 2100 København Ø
- Hambidge, Eric, 1877 Gluek Lane, St. Paul, Minnesota,  
USA 55113

- Hansen, Annemerete, Odensevej 714, 5300 Kølstrup  
 Hansen, Bente, Flemmingsallé 4, 5250 Fruens Bøge  
 Hansen, Børge, »Stengren«, Barde, 7400 Herning  
 Hansen, Christian Hjorth, Arnakvænge 15, 8270 Højbjerg  
 Hansen, Ingrid Johan Couriol, Frederiksborgvej 230,  
 2400 København NV  
 Hansen, Jens-Ove Dam, Mærsk Andersensvej 34, 8900 Randers  
 Hansen Rita Steen, Fyns Hovedvej 478, 5390 Martofte  
 Heilbrunn, John D., C. L. Ibsensvej 39, 2820 Gentofte  
 Heilmann-Clausen, Johan, Vildgåsevej 5, 7000 Fredericia  
 Henriksen, Eigil Bonde, Lindeballe, 7321 Gadbjerg  
 Hermansen, Else, Ringgade 148, 7600 Struer  
 Holmberg, Hanne-Lise, »Hverrestruplund«, 9620 Alestrup  
 Hvelplund, Peder Holger, Vittrup, 6650 Brørup  
 Haals, Edvin, Zentavej 20, 9260 Gistrup  
 Ishøy, Hans Ewald, Storegade 21, 6760 Ribe  
 Isen, Jens Christian, Skolevej 45, 5683 Hårby  
 Iversen, Finn, 6932 Troldhede  
 Jakobsen, Elsebeth, Østre Paradisvej 42, 2840 Holte  
 Jacobsen, Kirsten Merethe, Terpagersvej 7, 6760 Ribe  
 Jensen, Anders Skovsen, Fregerslev, 8362 Hørning  
 Jensen, Anette, 5852 Refsvindinge  
 Jensen, Birte, Hesle, 5610 Assens  
 Jensen, Carsten Harbøll Søndergaard, Vestkysten, 6900 Skjern  
 Jensen, Elsebeth, Søvejen 4<sup>1</sup> th., 3000 Helsingør  
 Jensen, Freddy Bjarne, Sydhavnsgade 2<sup>1</sup> th., 2450 Kbh. SV  
 Jensen, Grethe Møller, Høegh Guldbergsgade 123,  
 8000 Århus C  
 Jensen, Hanne, Kløverens Kvt. 8 D, 2620 København  
 Jensen, Jan Middelboe, Thøger Larsensvej 15, 9200 Skalborg  
 Jensen, Jens Ole, »Thyesminde«, Plejelt, 3080 Tikøb  
 Jensen, Judith, Horsevænget 37<sup>1</sup> mf., 3400 Hillerød  
 Jensen, Karen Riber, Præstegården, 6670 Holsted.  
 Jensen, Kirstine Krog, 7950 Erslev, Mors  
 Jensen, Lene Pilgaard, Amtstue Allé 7, 4100 Ringsted  
 Jensen, Lis, Vinkelvej 4, 7000 Fredericia  
 Jensen, Niels Kjeld, Rolighedsvej 4, 9690 Fjerritslev  
 Jensen, Steffen Lundsgård, Farendløse, 4000 Ringsted  
 Jensen, Torben Thygesen, 7430 Ikast  
 Jepsen, Hans, Skolegade 26, 7673 Harboøre  
 Johansen, Dorte Kvist, Tåstrup, 8442 Feldballe  
 Johansen, Per, Nyborgvej 113, 5000 Odense  
 Josephsen, Edmund, Bistruplund 19, 3460 Birkerød  
 Jurgensen, Janet Ruth, 216 Fairmont Drive DeKalb, Illinois,  
 60115 USA

- Jørgensen, Finn Ege, Møllegade 86–88, 6400 Sønderborg  
Kallfoed, Ingolf, Mariendalsvej 29 B, 2000 København F  
Kirk, Monica, Mary, 3467 So. 49 th. St., Omaha,  
68106 Nebraska
- Kjeldsen, Finn, Søndergade 41, 9600 Års  
Kjær-Hansen, Ellen, Labyrinten, Nordby, 6720 Fanø  
Koblen, Anne, Skriverløkken 11, 6400 Sønderborg  
Kock, Ole Henrik, Amagerbrogade 17, 2300 København S  
Kragh, Esther, Ndr. Strandvej 313, 3100 Hornbæk  
Kristensen, Birthe Lis, Grønnegade, 9440 Åbybro  
Kristensen, Dorte, Ny Refsvej, 7760 Hurup, Thy  
Kristensen, Eva Lynggård, Skolevej 25, Rindum, 6950 Ring-  
købing
- Krogsgård, Karl Isak, »Bredholt«, Ajstrup, 9381 Sulsted  
Kruse, Marius Hald, 8441 Vrinnners  
Kudlik, John J., 4790 Frich Drive, Pittsburgh Pa. 15227, USA  
Kühl, Elisabeth, Åsumvej 21, 5000 Odense  
Kühl, Hans-Olmert, Åsumvej 21, 5000 Odense  
Larsen, Annette, Rådmand Billesvej 130, 2610 Rødovre  
Larsen, Kaj, Ledet Flade, 9900 Frederikshavn  
Larsen, Ole Richard, Frederikssundsvej 14 E<sup>2</sup>, 2400 Kbh. NV  
Lassen, Erik Ryvang, 6473 Tandslet, Als  
Laursen, Erik Klejs, Chr. X's vej 187, 8270 Højbjerg  
Laursen, Jacob, Orte Skovgård, 5571 Bred  
Laursen, Leni Bach, Højkær 31<sup>1</sup> tv., 2610 Rødovre  
Laursen, Verner, Paludan Müllersvej 101, 8210 Århus V  
Lind, Annette, Lisesmindevej 43, 5000 Odense  
Lindgaard, Ulla, Bremersallé 15, 8700 Horsens  
Lose, Lars Vilhelm, Vestervang 8, Kraghave 4800 Nykøbing F  
Ludvigsen, Lucy, Trappegavl 3 st. tv., Tingbjerg, 2700 Brønshøj  
Lyng, Mikael M. A. A., Otto Rosingsvej 6, 3950 Egedesminde,  
Grønland
- Madsen, Birgit Bendix, Rævehøjvej 8 D, 2800 Lyngby  
Madsen, Dorte Hjorth, Slotsvej 29, 6510 Gram  
Madsen, Eva, Ærenprisvej 10, 5000 Odense  
Madsen, Inger Marie Højbjerg, Sjøstrup, 9600 Års  
Madsen, Jesper Meldgård, Søtoft 17, 7620 Lemvig  
Mathorne, Olav, Strandvej 326, 2950 Vedbæk  
Melendez, Wilfred A., Mt. Holly, New Jersey, USA  
Melskens, Mette, Ole Suhrs Gade 3 kld. tv., 1354 København  
Melskens, Per, Ole Suhrs Gade 3 kld. tv., 1354 København  
Mortensen, Bjørn, Agerbovej 12<sup>2</sup> th., 2800 Lyngby  
Mortensen, Marie, Øslø, 7742 Vesløs  
Munck, Agnete, Bakkeledet 18, 3460 Birkerød  
Møller, Niels Martin, NVE, 4520 Svinninge

Maagaard, Camma, Vandborg, 7620 Lemvig  
 Nielsen, Bente Annette Koldkjær, Mågevej 2, 8410 Rønede  
 Nielsen, Carl Rønnow, Rosengården 8, 9200 Skalborg  
 Nielsen, Dorte, Saltgade 7, 6760 Ribe  
 Nielsen, Ingrid Grønbæk, Gadestævnet 35, 2650 Hvidovre  
 Nielsen, Marianne, Djørup, 9240 Nibe  
 Nielsen, Randi, Bogfinkevej 15, 2600 Glostrup  
 Nissen, Iris Søndergård, Odinsvej 11, 6100 Haderslev  
 Olesen, Andreas Tommy, Albuen 4, 9990 Skagen  
 Olsen, Bente Axelved, Højdevej 35 st., 2300 København S  
 Olsen, Kjell O. Ø., Ø. Farimagsgade 2 C, 1353 København K  
 Olsen, Ole Kaj Møller, Horskjærsgaard, Horskjær,  
 6580 Vamdrup  
 Olsson, Iben, Plantagevej 63, 3460 Birkerød  
 Ovesen, Palle, Illerupvej 49, 8200 Aarhus N  
 Permin, Marianne, Dr. Larsensvej 20, 8370 Hadsten  
 Persson, Eva, Strøbybergsvej 9, 9000 Ålborg  
 Petersen, Bent Gade, Rømersgade 23<sup>1</sup>, 1362 København K  
 Pedersen, Berit Maria, 5485 Skamby, Fyn  
 Petersen, Bjarne Adelberth, Saxogade 68<sup>3</sup>, 1662 København V  
 Petersen, Bine Strange, Kurlandsgade 24, 2300 København S  
 Pedersen, Elith Tove Petra, Charl. Muncksvej 18<sup>3</sup>,  
 2400 København NV  
 Pedersen, Elisabeth, Staby, 6990 Ulfborg  
 Pedersen, Ernst Georg, Reberbanevej 7, 3740 Svaneke  
 Pedersen, Finn Vejby, Teglværksvej 9, 3400 Hillerød  
 Petersen, Frede Nørgård, Torp, 8752 Østbirk  
 Petersen, Jeanette, Saxogade 68<sup>3</sup>, 1662 København V  
 Petersen, Jonvør, 3880 Trangisvåg, Færøerne  
 Pedersen, Jørgen, Vesterled 2, 8600 Silkeborg  
 Pedersen, Karen Welin, Slotsgade 3 st., 5000 Odense  
 Pedersen, Kirsten Bransholm, Nørregade 23, 7600 Struer  
 Pedersen, Poul Richard, Vestergade 42, 6580 Vamdrup  
 Petersen, Rudolf Bård, Kaj Munksvej 10, 4700 Næstved  
 Petersen, Søren, Brangstrup Højgård, 5580 Nr. Åby  
 Plougmann, Keld, Danmarksvej 7, 7600 Struer  
 Paulsen, Dorthé, Hasselvej 48, 2830 Virum  
 Poulsen, Elisabeth, Johannevej 11, 2970 Hørsholm  
 Poulsen, Synne, 5983 Bregninge, Ærø  
 Rahbech, Birgit, Koldingbjerg 10, 6000 Kolding  
 Ravn, Kirsten, Bastebjerg 39, 2690 Karlslunde  
 Reinke, Sven-Erik, 225 Husum, Nordhusumerstr. 16, Sydslesvig  
 Riis, Hans-Jørgen, Danmarksvej 3, 8900 Randers  
 Riis, Kirsten, Kibsgård, Thise, 7881 Jebjerg  
 Rosenberg, Søren, Poppelhegnet 14, 2800 Lyngby

- Rosendal, Anne, Gemmet 1<sup>3</sup> th., 2400 København NV  
Rønne, Palle, Primulavej 5, 4700 Næstved  
Røssel, Henrik, Niels Andersensvej 7 B, 2900 Hellerup  
Schelshorn, Barbara Ann, 1617 Calle Orinoco, Rio Piedras,  
00926 Puerto Rico  
Sejersen, Karen Marie, Vestergade 30, 7600 Struer  
Sierks, Dieter, 225 Husum, Schleswiger Chaussee 46, Tyskland  
Silassen, Abia, Nanortalik, Grønland  
Simonsen, Inge Margrethe, Østergade 34, 7500 Holstebro  
Sparrow, Judith M., 24 Richmond Road, Stockton-on-Tees,  
Teesside, England  
Steiner, Else, Hørgårdsvej 39, 8240 Risskov  
Stoffer, Annie Sofie Nielsen, Åmarksvej, 4891 Toreby L  
Staack, Hanne, Jonstrupvej 55, 2750 Ballerup  
Svendens, Dorte Borup, Tonysvej 36, 2920 Charlottenlund  
Sørensen, Anna Marie, Skovlund, 6824 Mølby  
Sørensen, Henrik Jul, Lundevej 170, 2791 Dragør  
Sørensen, Ingegerd Berg, Ryparken 34<sup>2</sup>, 2100 København Ø  
Sørensen, Mogens, Ortenvej 8, 6800 Varde  
Sørli, Torbjørn Gjertsen, Mingeruta, 1700 Sarpsborg, Norge  
Tange, Kristian Lund, Mosevej 4, 4180 Sorø  
Tarpgaard, Mary, Tarp, Vedersø, 6990 Ulfborg  
Thomassen, Lene Skouby, Kyradserved 12, 8700 Horsens  
Thomsen, Bent Bolding, Vilslev, 6771 Gredstedbro  
Thomsen, Holger, Frederiksminde, Skanderup, 6000 Kolding  
Thomsen, Ove Møller, Vingårdsstræde 11, 1070 København K  
Thorning, Peter, Lyngbakkevej, Hvidbjerg, 7080 Børkop  
Tranberg, Marie, Bredgade 14, 6920 Videbæk  
Truelsen, Annette, Gammelgårdsvej 42<sup>2</sup>, 3520 Farum  
Tølbøll, Karin, Jernbanegade 15, 9352 Dybvad  
Uhlenfeldt, Dennis Samsing, Hedebygade 15<sup>3</sup>, 1754 Kbh. V  
Waghela, Clara, c/o Mr. Vajubhai Patel, Gandhi Shikshan  
Bhavan, Gandhi Chawk, Rashtriya Shala Road, Vileparle  
(West), Bombay-56 AS, India  
Vallgård, Signild Katarina, Åsa Folkhögskola, 64024 Sköldinge,  
Sverige  
Westerberg, Agnete Tine Britt, Blegdamsvej 58<sup>2</sup> tv.,  
2100 København Ø  
Viby, Steen, Askevænget 11, 2830 Virum  
Vigenberg, Flemming, Birkevej 14, 3500 Værløse  
Vilstrup, Thomas Kindt, Kanalbuen 28, 2860 Søborg  
Zubr, Josef, Statens Forsøgsstation, 6931 Borris  
Østergård, Dorte, Grønningen 17, 7800 Skive  
Østergård, Grethe Ejsing, Døesvej 135, Måbjerg,  
7500 Holstebro



Efter en række drøftelser i Askov højskoles styrelse og lærerråd vedtoges den 7. november 1970 nedenstående styrelsesorden i begge instanser som gældende for vinteren 1970—71.

## Styrelsesordning for Askov Højskole

### I. Organer.

1. *L* — *lærerkreds* (subs. lærerråd), forstander og styrelse. Kompetencefordelingen mellem lærerråd, forstander og styrelse er ikke nøjere præciseret i dette papir.

Lærerrådet vælger selv sin formand. Han er ordstyrer for lærerråds-møder og lærermøder, og han har ansvaret for dagsorden og referat begge steder. Formanden har fast sæde i samarbejdsudvalget.

Forretningsføreren vælges af lærerrådet og godkendes af styrelsen. Forretningsføreren er administrativ og angår den økonomiske administration og koordinering. Han står i alle spørgsmål vedrørende sin administration til ansvar over for forstanderen, lærerrådet og styrelsen. Han holder løbende lærerkredsen og styrelsen orienteret om skolens økonomi og elevtilgangen. Før hvert kursus forelægges i skriftlig form den undervisningsmæssigt relevante elevstatistik. Forretningsføreren forelægger desuden med passende mellemrum udførlige budgetforslag, på grundlag af hvilke der kan træffes afgørelse om fordelingen af skolens midler. Han administrerer skolens udlejningsvirksomhed efter retningslinier fastlagt af lærerrådet. Forretningsføreren er fast medlem af elevoptagelsesudvalget, indkvarteringsudvalget og byggeudvalget.

Lærermøderne er lukkede. Der opslås dagsorden og beslutningsreferat. Dersom der fremsættes ønske herom, kan der efter lærermødebetlutning af forstanderen eller lærerrådsformanden på S-møder, såvel som på A-møder fremføres begrundelser for beslutninger i L.

Skriftlig afstemning på lærermøder efter ønske fra en deltager.

2. *S* — *samarbejdsudvalget*. Udvalget er sammensat af 10 elever, 8 lærere (heriblandt lærerrådsformanden), 1 fra det faste personale og forstanderen. Samarbejdsudvalget træder første gang sammen senest 3 uger efter et kursus begyndelse. Valgperioden er 6½ eller 7 uger, således at der bliver 3 valgperioder på en 22 ugers skole. Der er tilbagekaldelsesret over for alle repræsentanter. Lærerrepræsentanterne tiltræder i en fastsat rækkefølge. Kun lærere, der har undervist i mindst 3 måneder på Askov højskole, kan indtræde i S. I tilfælde af forfald indtræder suppleanter i den givne rækkefølge.

S vælger formand og sekretær. Udvalgets møder er åbne og har faste tider på timeplanen. Der opslås dagsorden og referat. Enhver kan indgive dagsordensforslag til medlemmer af S. Skriftlig afstemning efter ønske fra en deltager.

Personsager behandles i et lukket møde, med mindre vedkommende ønsker det modsatte, dog opslås i alle tilfælde beslutningsreferat. Derudover er sådanne møder fortrolige.

Afgørelser i samarbejdsudvalget kan af  $\frac{1}{3}$  af S-medlemmerne eller  $\frac{1}{4}$  af samtlige medlemmer i A (se nedenfor) kræves appelleret til afgørelse i A, dog ikke personspørgsmål. Der kræves ved en sådan appel-afgørelse en stemmedeltagelse på 60 pct. af de stemmeberettigede.

S kan nedsætte udvalg inden for sine kompetenceområder. Disse udvalg har indstillende myndighed og kan sammensættes af personer inden for og uden for S.

3. *A* — *alle*, dvs. samtlige elever, lærere og fast personale. Møder i *A* holdes først som plenarmøder, hvor sager drøftes og forslag formuleres, og derefter som husmøder, hvor drøftelsen videreføres og evt. afstemninger foretages. Ved husmøderne har alle tilstedeværende *A*-medlemmer stemmeret. Husmøderne har deres faste tid på timeplanen, uanset om der forud har været afholdt plenarmøder. Plenarmøder kan nedsætte udvalg, der afgiver beretning (forslag) til *A*.

Formanden for *S* indkalder *A* efter skriftlig anmodning af  $\frac{1}{4}$  af *A*'s eller  $\frac{1}{3}$  af *S*'s medlemmer. Med anmodningen skal følge dagsordensforslag. Dagsorden udfærdiges og opslås af formanden.

## II. Kompetencefordeling.

### 1. Afgørelser i samarbejdsudvalget (*S*).

Ændring af arbejds- og timeplan under kursus.

Ændring af regler for benyttelse af lokaler og materiel.

Ekskursioner på tværs af anden undervisning.

Filmprogram, orienteringstimer og fremmede foredragsholdere.

Fester og underholdningsarrangementer.

Stipendieuddeling

Fastsættelse af specielle ordensregler, herunder regler for brug af opholdsstuer.

Foranstaltninger til overholdelse af gældende regler.

Fastsættelse af kriterier for et passende arbejdsprogram.

Økonomiske dispositioner i forbindelse med ovenstående arbejdsområder.

### 2. Drøftelse i *S* forud for afgørelse i *L*.

Skolens offentlige møder, herunder elevmøder.

Byggeri og større reparationer af bygninger.

Udarbejdelse af skoleplan.

Større anskaffelser af inventar.

Større indkøb af bøger og andet undervisningsmateriel.

Senere opståede kompetencespørgsmål, hvorom der ikke er truffet afgørelse i nærværende styrelsesordning.

3. *Afgørelse i L — ud over de i punkt 2 nævnte sager.*

Budget.

Undervisningsterminer.

Annoncering og udsendelse af kursusplaner o. l.

Optagelse af elever.

Skolens linie.

Fastsættelse af generelle ordensregler samt regler for benyttelse af værelser, lokaler og materiel.

Udfærdigelse af udtalelser vedrørende elever, dog kun efter aftale med den pågældende.

Udlejningsvirksomhed.

Ansættelser, ansættelsesforhold og afskedigelser.

L kan nedsætte udvalg.

4. *Særlig procedure i personsager, der kan medføre bortvisning eller nægtelse af genoptagelse af elever.*

I disse tilfælde træffes afgørelsen af et særligt udvalg bestående af forstanderen, husværten og de lærere, der har undervist vedkommende. Dette udvalg skal forud for afgørelse forhandle med vedkommende — og efter dennes ønske med tre elever som bisiddere. Desuden kan vedkommende kræve sagen forelagt S forud for afgørelse.